

MAGYARORSZÁG

2004

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2005

MAGYARORSZÁG
2004

Nyilvántartási szám: J/16339

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

MAGYARORSZÁG
2004

Budapest, 2005

© Központi Statisztikai Hivatal, 2005
ISSN 1416-2768

Felelős kiadó: Dr. Pukli Péter

Regiszter Kiadó és Nyomda Kft.

Tartalom

Népesedés	7
Népességszám	7
Demográfiai folyamatok	7
Belföldi és nemzetközi vándorlás	10
Oktatás, tudomány	12
Iskolázottság, képzettség, oktatás	12
Kutatás és fejlesztés	15
Foglalkoztatottság, gazdasági aktivitás	16
Jövedelem, fogyasztás	20
Keresetek	20
Társadalmi jövedelem	22
A háztartások pénzvagyona	23
Fogyasztás	25
Életkörülmények	27
Lakás	27
A környezet állapota és védelme	28
Egészségügy	31
Szociális gondoskodás	34
Könyv, kultúra, szórakozás	35
Jog- és közbiztonság	37
Gazdasági fejlődés, fejlettségi szint	40
Nemzetközi gazdasági környezet, gazdasági növekedés	40
A bruttó nemzeti jövedelem (GNI)	43
Tulajdonviszonyok a gazdaságban	44
A gazdaság ágazati szerkezete	45
Gazdasági fejlettség	47
A GDP területi megoszlása	48
Beruházás	48
Külföldi működőtőke-befektetések	50
Gazdasági egyensúly	52
Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány	52

Külkereskedelem	54
Az államháztartás és alrendszerei	57
Áralakulás	61
Termelői és beruházási árak	61
Külkereskedelmi árak	62
Fogyasztói árak	63
Energia	65
A főbb ágazatok teljesítménye	67
Mezőgazdaság	67
Ipar, építőipar	69
Szállítás, távközlés, informatika	72
Kiskereskedelem	74
Idegenforgalom, vendéglátás	76
Ábrák jegyzéke	79
Táblák jegyzéke	80

Népesedés

Népességszám

Az elmúlt évben Magyarországon mérséklődött a népesség természetes fogyásának üteme. Az egy évvel ezelőtti helyzethez képest valamivel több gyermek született, és kevesebben haltak meg. A házasságkötések száma az előző évinél alacsonyabb szintre esett vissza, ugyanakkor tovább nőtt a házasságon kívül született gyermekek aránya. A csecsemőhalandóság mértéke először esett 7 ezrelék alá, és folytatódott a terhességmegszakítások csökkenése.

2004-ben a halálozások száma 37 400 fővel haladta meg az élveszületéseket. A nemzetközi vándorlásnak köszönhetően a népesség lélekszámának tényleges fogyása ennél azonban kisebb, 20 500 volt. A nemzetközi vándorlás egyenlegét is figyelembe véve a **népesség 2005. január 1-jén** 10 millió 96 ezer fő volt.

Az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott 10 ország 74 millió lakossal növelte az EU lélekszámát. Az újonnan belépett tíz tagállam lakossága teszi ki az unió össznépességének 16%-át, Magyarország részesedése 2,2%. A 25 tagállam népessége 2004. január 1-jén 456 millió 815 ezer volt, 2003 folyamán 2 millió 255 ezerrel gyarapodott. Az ezer lakosra jutó népességnövekedés az EU 25 országában 2003-ban 4,9, az EU-15-ben 6,1 volt, magasabb az előző évinél.

Az unió népességyarapodása az EU-15 lakosságának emelkedéséből, elsősorban vándorlási nyereségből eredt, amely az 1990-es évek eleje óta növekvő szerepet játszik a népességszám alakulásában. Az EU-15-ben az ezer lakosra jutó élveszületések és halálozások különbsége (0,8) is pozitív volt.

Az újonnan csatlakozott 10 ország lakossága megközelítőleg 60 ezer fővel csökkent 2003-ban. Az 1990-es évek közepe óta tartó trend szerint ezen államok népessége a természetes fogyásból adódóan csökken, melyet nem minden országban enyhít a vándorlás pozitív mérlege. Hazánk ezer lakosra jutó természetes népességfogyása Lettországot követően a második legnagyobb az unióban. A vándorlási egyenleg a balti államokat és Lengyelországot kivéve minden tagországban pozitív volt, Magyarországon az ezer lakosra jutó uniós átlag (4,5) harmada.

Demográfiai folyamatok

2004-ben a **házasságkötések** száma 3,5%-kal csökkent, mintegy 1600 párral kevesebb lépett házasságra, mint egy évvel korábban, és ez 34%-kal maradt el az 1990. évitől. A házasságok túlnyomó részét 25–29 éves nők és 30–34 éves férfiak kötötték. A párkapcsolat törvényesítése az utóbbiak esetében először tolódtott ilyen arányban erre az életkori szakaszra. A 30–39 éves nők és a 30 év feletti férfiak korosztályaiban enyhe emelkedés tapasztalható. A házasságkötés későbbi életkorra halasztásának hátterét meghatározza többek között az iskolai életút meghosszabbodása, és az, hogy növekszik az élettársi kapcsolatban élők száma.

2004-ben a **válások** számában nem történt érdemi változás, közel azonos számú, 25 000 házasságot bontottak fel a bíróságok, mint egy évvel korábban. Az elváltak korösszetételében lassú eltolódás

figyelhető meg. Bár továbbra is a 20–29 évesek között a leggyakoribb a válás, ennek intenzitása az elmúlt néhány évben csökkent, a 30 évnél idősebb házaspárok körében viszont egyre gyakoribb a válás. Ez összefügg a házaspárok átlagos életkorának emelkedésével, de utal arra is, hogy a hosszabb ideje fennálló házasságok között gyakoribb a válással végződő kapcsolat.

E több évtizede tartó folyamat eredményeképp jelentősen módosult a népesség **családi állapot** szerinti összetétele. 1990 óta 20-ról 29%-ra emelkedett a nőtlenek, illetve hajadonok és 7,4-ről 9,7%-ra nőtt az elvált családi állapotú népesség aránya. Ezzel párhuzamosan a házaspárok részaránya jelentősen, 61%-ról 49%-ra mérséklődött. Először fordult elő, hogy a 15 éves és idősebb népességnek csak kevesebb mint fele házaspárokban él.

A házaspárok ezer lakosra jutó száma az unió országában is alacsony szintű, Magyarországon 2004-ben 4,3 volt. Magyarország az elmúlt időszakban e téren a 7. legalacsonyabb rátájú ország volt, 2003-ban nálunk kedvezőtlenebb arány jellemezte többek között Szlovéniát, Belgiumot és Észtországot.

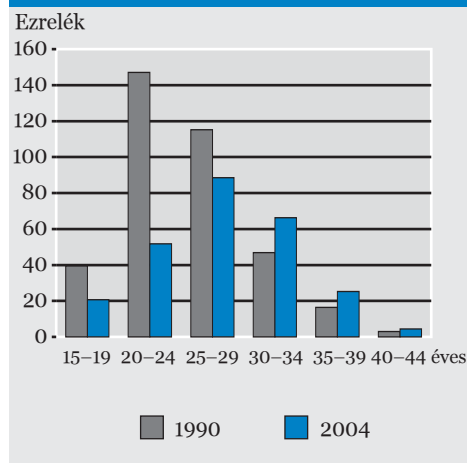
Magyarország – az ezer lakosra jutó válások 2,5-es értékével – az unió országai között a magasabb válási aránnyal rendelkezők közé tartozik. Az ezer lakosra jutó válások száma Írországban, Olaszországban, Görögországban és Spanyolországban a legalacsonyabb – a legutóbbi adatok szerint 0,7–1,0 közötti –, és Csehországban, Litvániában, Észtországban és Belgiumban a legmagasabb (3,0–3,1).

Az **élveszületések** száma a 2000. évi átmeneti emelkedést követően a korábbinál lassúbb ütemben, de évről évre apadt. 2004-ben a csökkenés megállt, 95 100 gyermek jött világra, 450-nel több, mint

egy évvel korábban. Az élveszületések ezer lakosra jutó száma ennek megfelelően 9,3-ról 9,4-re nőtt. Az elmúlt tíz évben másodszor fordult elő, hogy több gyermek született, mint az előző évben.

Az utóbbi időszakban tovább csökkent a 25 évesnél fiatalabb nők termékenysége, a 20-as éveik végén jár és a 30–39 éves kor közötti nők viszont több gyermeket vállaltak. A születési többlet jelentős része az 1970-es évek során született nagyobb létszámú nemzedékből származó, 28–32 éves anyáknak köszönhető, akiknek a gyermekvállalási kedve is emelkedett. Így a fiatalabb nemzedékek csökkenő gyermekvállalását ellensúlyozni tudták a szülőképes kor idősebb korosztályai. A 2004. évi születési többletet elsősorban a magasabb iskolai végzettségű, az első gyermekeiket vállaló és a házasságon kívüli párkapcsolatban élő anyák hozták világra.

Élveszületési arány az anya korcsoportja szerint

Az élettársi kapcsolatok terjedésével párhuzamosan tovább nőtt a **házasságon**

kívül született gyermekek aránya, és a hivatalos népmozgalmi adatok történetében az eddigi legmagasabb értékre, 34%-ra emelkedett. Az unióban ez a mutató jelentős szóródást mutat, amely mellett a magyarországi arány közepesnek számít: a legmagasabb hányadok Észak-Európa egyes országaiban (Svédország, Dánia), a legalacsonyabbak Cipruson és Görögországban tapasztalhatók. Az uniós átlag 2003-ban 30% volt, az EU 10 új tagországában ennél 7 százalékponttal alacsonyabb.

Hazánkban a 2004. évi **termékenységi szint** mellett 100 nő élete folyamán 128 gyermeket hozna világra, ami azonos mértékű az előző évvel, és messze elmarad a népesség hosszabb távú fennmaradásához elegendő mintegy 210-es mutatótól. Ilyen termékenységi szint mellett a megszületett és felnövekvő gyermekgenerációk létszáma változatlanul mintegy 38%-kal alacsonyabb, mint az őket világra hozó anyai nemzedékek száma.

mottevéően alacsonyabb, és csökkent az előző időszakhoz képest, továbbá mind a tíz országban elmaradt az EU-25 átlagától. Ez a helyzet fordította a több mint két évtizeddel ezelőttinek, amikor az EU-15 termékenységi rátái alacsonyabbak voltak a most csatlakozott országokéinál.

Hazánkban tovább csökkent a **terhességmegszakítások** száma. A 2004. évi 53 ezer művi vetélés 1,5%-kal, mintegy 800 műtétrel kevesebb, mint az előző évi. A művi vetélések száma kisebb megtorpanásokkal ugyan, de határozottan csökkenő trendet mutat az elmúlt másfél évtizedben. 2004-ben 100 élveszületésre 56 művi vetélés jutott, ami a születésszám kis mértékű emelkedése miatt is valamivel alacsonyabb, mint az előző évi érték, és 16-tal kevesebb az 1990. évinél. E javulás mellett az unióban a lettországi és észtországi – 70, illetve azt meghaladó száz élveszületésre jutó – arányokat követően hazánk mutatója továbbra is a magasabbak közé tartozik.

Termékenységi mutatók

Megnevezés	1980	1990	2000	2004
Élveszületések száma ezer				
15-49 éves nőre	57,6	49,4	38,1	38,4
Teljes termékenység i arányszám	1,92	1,84	1,33	1,28

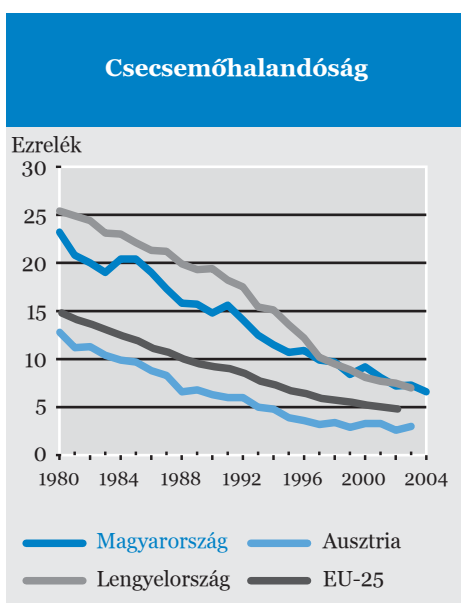
Az utóbbi évtizedekben az uniós országok termékenységi rátái fokozatosan közeledtek egymáshoz, mindemellett lényegesek a különbségek. Az uniós átlagos termékenységi szint 100 nőre számítva 2003-ban 148 volt, növekedett a korábbi évekhez képest, ám szintén elmarad a népesség egyszerű reprodukcióját biztosító szinttől. A tíz újonnan csatlakozott állam mutatója ennél szá-

Az elmúlt évek ingadozása után 2004-ben ismét mérséklődött a **halálozások** száma az előző évhez viszonyítva, folytatva a korábbi csökkenő trendet. Az 1993. évi mintegy 150 000 fős halálozás a második világháborút követő időszakban a legmagasabb volt, ezzel szemben a 2004. évi 132 500 elhalálozás több mint két évtized óta az egyik legalacsonyabb. Ez 3300 fős, 2,4%-os

csökkenést jelent az előző évihez képest, amihez az is hozzájárult, hogy 2004 lényegében járványmentes év volt.

Mindkét nem mortalitása javult, ám a férfiak esetében jelentősebben, és így tovább mérséklődtek a nemek közötti különbségek. A férfiak körében főképp a 40–49 éves és az 55 év feletti korosztályok halandósága mérséklődött; a nők esetében elsősorban az idősebb korcsoportokban tapasztalható javulás.

Az ezer lakosra jutó élveszületések száma a 9,4-es országos átlagnál magasabb az Észak-Alföldön (10,2) és Észak-Magyarországon (9,6), míg a Dél-Alföldön (8,8) és a Nyugat-Dunántúlon (8,5) elmarad attól. A halálozási ráta értéke Észak-Magyarországon (14,1), a Dél-Alföldön (13,7) és a Dél-Dunántúlon (13,6) a legkedvezőtlenebb.

A **csecsemőhalálozás** jelentősen, 8,7%-kal csökkent. A hosszabb ideje tartó

javuló irányzat 2003-ban megtorpant, ám az elmúlt évben ismét folytatódott. 2004-ben ezer leánygyermek közül 6, a fiúgyermekek közül 7 hunyt el 1 éves kora előtt. Az ezer élveszületésre jutó egy éven aluli meghaltak száma (6,6) a régiók között jelentősen szóródik. Az Európai Unióban a balti államok, Lengyelország és Szlovákia – 6,7–9,4 ezrelék közötti értékei – mellett azonban hazánkat továbbra is magas csecsemőhalandóság jellemzi. Svédország, Finnország és Spanyolország kedvezőbb mutatói ezzel szemben 3 ezrelék körül mozognak, megközelítve a feltételezett 2 és 3 közötti biológiai minimumot.

Belföldi és nemzetközi vándorlás

A **belföldi vándorlások** elmúlt néhány évben tapasztalt lassú, de folyamatos élénkülését 2004-ben 3,7%-os csökkenés követte. Az állandó vándorlások száma közel 10%-kal esett vissza, az ideiglenes vándorlásoké viszont mintegy 4%-kal nőtt.

A belföldi vándorlás fő célterületei továbbra is Pest megye, a Nyugat- és a Közép-Dunántúl, kibocsátói pedig a főváros, Észak-Magyarország és az Észak-Alföld voltak. Budapest és az Észak-Alföld belföldi vándorlási vesztesége azonban elmaradt az előző évitől. Az ezer budapesti lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet 2004-ben –4,2 volt, szemben az előző évet jellemző –6-tal. A dunántúli régiókon belül Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék a vonzóak. A két legszámottevőbb belföldi vándorlási veszteséggel záró megye, hasonlóan az előző évihez, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg, de vándorlási hiányuk valamelyest mérséklődött.

MAGYARORSZÁG, 2004

A Magyarországon érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkező **külföldiek** száma 2005. január 1-jén 140 900 fő volt. Ez mintegy 8,3%-kal, közel 11 000 fővel több az egy évvel korábinál. Döntő hányaduk Európából – ezen belül Romániából, Ukrajnából, Jugoszlávia utódállamaiból és az EU-tagországok közül Németországból – érkezett. A bevándorlók többsége a 25–49 éves korosztályba tartozik, a férfiaknál 57%, a nőknél 53% a részarányuk.

Az elmúlt évben csak a közép-magyarországi régió népessége gyarapodott ténylegesen, míg Észak-Magyarország mind a természetes fogyásból, mind a belföldi vándorlásból adódóan továbbra is a leginkább fogyó népességű régió maradt. 2004-ben a nemzetközi vándorlás egyenlege az előző évhez hasonlóan minden régióban pozitív volt. A közép-magyarországi régió mellett egyre vonzóbb a Dél-Alföld és a Közép-Dunántúl.

Ezer lakosra jutó főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2004

Régió	Természetes fogyás (–)	Belföldi	Nemzetközi	Tényleges szaporodás, fogyás (–)
		vándorlási különbözet		
Közép-Magyarország	–3,3	3,1	3,3	3,0
Közép-Dunántúl	–3,2	0,6	1,6	–1,0
Nyugat-Dunántúl	–4,2	1,6	0,3	–2,3
Dél-Dunántúl	–4,6	–1,9	0,8	–5,7
Észak-Magyarország	–4,5	–3,1	0,6	–7,0
Észak-Alföld	–2,2	–2,3	0,8	–3,7
Dél-Alföld	–5,0	–1,1	2,1	–4,0
Ország összesen	–3,7	–	1,7	–2,0

Oktatás, tudomány

Iskolázottság, képzettség, oktatás

Az ezredforduló óta az **iskolázottsági szintet** tekintve az országok sorrendje kevésbé változott az Európai Unióban, a köztük lévő távolság pedig mérséklődött. Az időszakban a fiatalok – a 20–24 évesek – körében a legalább középfokú – szakmai vagy érettségi – végzettséggel rendelkezők aránya az unió 25 tagországának átlagában 76–77% között ingadozott. 2004-ben hazánkban a fiatalok 83%-ának volt legalább középfokú végzettsége.

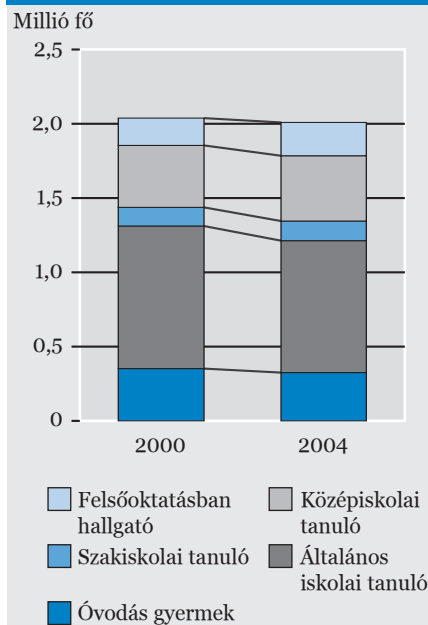
Magyarországon a népesség szélesebb – a 25–64 évesek – körét tekintve 71% legalább középfokú végzettséggel rendelkezik (2002). Az unióban Portugáliát (21%) jellemzi a legalacsonyabb érték, az élen a csehek, észték és szlovákok járnak 85% feletti aránnyal. Az elmúlt három évben hazánk középmezőnyben elfoglalt helye nem módosult. A felsőfokú végzettséget szerettek aránya Ausztriához hasonló, meghaladja a lengyel, cseh, szlovák, olasz, portugál értéket.

Az iskolázottság növekedésével a **foglalkoztatás esélye** is nő. Minden EU-tagállamban magasabb az alapfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája, mint az iskolázottabbaké. Magyarországon 2004-ben a 25–59 éves népesség körében az alapfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája 11%, a felsőfokú végzettséget szeretteké 1,9% volt, ami nem módosult számottevően az elmúlt években. Hazánkban különösen erős a felsőfokú végzettségűek munkaerőpiaci pozíciója. Az EU 25 tagállamának átlagában az alacsony végzettségűek rátái 6,7 (2003) százalékponttal haladták meg a diplomásokét, míg nálunk ez az arány

2000–2004 között 9,0–9,8 százalékpont között ingadozott. A legnagyobb eltérés Szlovákiában tapasztalható, míg a legcsekélyebb Svédországban. A magyarországi különbséget meghaladja még a lengyel, cseh, észt és lettországi mutató.

Magyarországon az óvodai nevelésben és a nappali rendszerű iskolai oktatásban a 2004/2005. tanévben 2 millió 10 ezer gyermek és fiatal részesült, ami a 3–22 éves népességnek az előző évinél 1,5 százalékponttal magasabb hányadát, 87%-át teszi ki. Ezen kívül a felnőttoktatásban 293 ezren vesznek részt, lényegében ugyanannyian, mint az előző évben.

Óvodások és tanulók a nappali képzésben

Az **óvodások** száma – követve az elmúlt évek népesedési tendenciáit – kismértékben csökkent, a mostani tanévben 326 ezer gyermek jár óvodába, másfél ezerrel kevesebb, mint 2003/2004-ben. Az óvodai képzésben részesülő gyermekek aránya a 3–5 éves korcsoportban évek óta emelkedik, jelenleg 87%, közel 4,6 százalékponttal több, mint 1990/1991-ben. Nemzetközi összehasonlításban különösen a 3 és 4 évesek óvodai részvétele magas.

Az **általános iskolai tanulói** létszám – az első osztályosok számának mérséklődéséből adódóan – jelentősen visszaesett: a nappali oktatásban 888 ezren tanulnak, több mint 20 ezerrel kevesebben, mint az előző tanévben. A tanítási időn kívüli napközis ellátást az előző évhez hasonlóan a tanulók 40%-a, az iskolai étkezést több mint 61%-a veszi igénybe. 2004-ben az egy évvel korábbinál mintegy ezerrel többen, 118 ezren végezték el az általános iskolát, és szinte mindegyikük folytatta tanulmányait középfokon.

Az idei tanévben a **középfokú oktatás** nappali rendszerű képzéseiben lényegében ugyanannyian (571 ezren) tanulnak, mint az előző évben. A 14–17 éves korcsoport 97%-a vesz részt a közoktatásban, arányuk az elmúlt évek tendenciáját folytatva valamelyest nőtt. Hazánkban a 18 éves tanulók részvétele a megfelelő korúak arányában megfelel az EU-25 átlagának (76%).

A beiratkozottak iskolatípusok szerinti megoszlása nem módosult; 23%-uk érettségit nem adó szakiskolában, 43%-uk szakiskolában, 34%-uk gimnáziumban tanul. Az előző években megállt az 1990-es évekre jellemző fokozatos eltolódás az érettségit nyújtó középiskolai képzés felé. A 2004/2005. tanévben a gimnáziumban tanulók 16%-a 8 osztályos, 18%-a 6 osztályos intézményben készül az érettségire.

A gimnáziumot végzők 66%-a – a tavalyinál 1 százalékponttal magasabb hányada – a hagyományos 4 osztályos rendszerben fejleszteti tovább az általános iskolában szerzett ismereteit. Az előző évhez hasonlóan a gimnáziumban tanulók 79%-a állami és önkormányzati, 16%-a egyházi, felekezeti, a fennmaradó 5% alapítványi, illetve egyéb fenntartású intézményben tanult.

A középfokú oktatásban részt vevők számának korábbi emelkedéséből adódóan a nappali képzésben érettségit szerettek száma az előző évhez képest közel 5 ezer fővel nőtt, 2004-ben már meghaladta a 76 ezret, közülük változatlanul 48% gimnáziumban végzett. Ugyanebben az évben, hasonlóan a megelőzőhöz, 28 ezren szakiskolában és 27 ezren szakközépiskolában tettek sikeres szakmai vizsgát.

A közoktatásban alkalmazott pedagógusok száma közel 181 ezer, 1,4%-kal kevesebb, mint az előző tanévben. Az átlagos mértéket meghaladta a csökkenés a tanítók és a pedagógiai végzettséggel nem rendelkezők körében, míg az általános és középiskolai tanárok létszáma kisebb mértékben esett vissza. Az egy pedagógusra jutó gyermekek és tanulók száma a közoktatás különböző szintjein – elsősorban a szakiskolai és az általános iskolai oktatásban – 1990 óta csökkent. Az ezredforduló óta a csökkenő trend lelassult, az utóbbi években már nem változott számottevően.

Egy 2002. évi Eurobarométer c. kutatás szerint az EU-ban az országok között a lakosság **idegennyelv-ismeretét** tekintve lényeges különbségek vannak. Máltán, Dániában, Svédországban és Hollandiában a nem angol anyanyelvűek legalább háromnegyede beszél angolul, míg nálunk 14%-uk. Franciául a magyarországi lakosság mindössze 2%-a tud, ugyanakkor az uniós országokban – a jóval magasabb értékeket

mutató Luxemburgtól és Belgiumtól eltekintve – a franciát mint idegen nyelvet beszélők aránya 1–18% között szóródik. A németnyelv-ismeret hazánkban elterjedtebb, a lakosság 13%-a beszél németül, míg az unió tagállamaiban a németül beszélők hányada – Luxemburgot figyelmen kívül hagyva – 1–67% között ingadozik.

Az intézményi lehetőségek bővülésével párhuzamosan a **felsőoktatásban** részt vevők abszolút száma dinamikusan növekszik. A felsőoktatási intézmények nappali tagozataira a 2004/2005. tanévben 226 ezer fiatal iratkozott be a különböző szintű képzésekre, 4,3%-kal többen, mint az előző évben. Akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben 7500-an, egyetemi, főiskolai alapképzésben 212 ezren tanulnak, további 5800 fő szakirányú továbbképzésben, illetve PhD-, DLA-képzésben vesz részt.

Az 1990/1991. tanévben a 18–22 éves népesség 8,5%-a tanult a felsőoktatásban, részesedésük a jelenlegi tanévben meghaladja a 24%-ot, és az előző évhez képest kis mértékben emelkedett. Az első helyen megjelölt egyetemi szakok közül továbbra is a közgazdász- és a jogászképzés állt az élen. A főiskolákon az idegenforgalmi és szálloda szak népszerűsége felülmúlta az eddig vezető gazdálkodási szak vonzerejét. 2004-ben a felvételizőknek 58%-a – az előző évinél közel 3 százalékponttal kisebb hányada – kezdhetette meg felsőfokú tanulmányait. Nappali tagozaton 9302 külföldi, az összes hallgató 4,4%-a, az 1990/1991. tanévvel közel azonos hányada tanult. A női hallgatók aránya 54%, az ezredforduló óta gyakorlatilag nem változott.

2002/2003-ban Magyarországon a nemzetközi összehasonlításban vizsgált 5–29 éves korosztály 55%-a vett részt az oktatásban, közelítve az EU-hoz 2004-ben csatlakozott 10 állam átlagát (56%), de

egyelőre elmaradva az EU-25 megfelelő középértékétől (60%). Az elmúlt években hazánk eltérése az átlagtól csökkent. A felsőfokú képzésben részesülők száma az újonnan csatlakozott országokban 2000 óta évente átlagosan 5-12%-kal emelkedett, az EU-15 államaiban 2-3%-os bővülés volt jellemző.

Hazánkban a jelen tanévben a felsőfokú oktatás esti, levelező és távoktatási programjaiban 196 ezer hallgató vesz részt – 1,7%-kal több, mint az előző tanévben –, háromszor annyi, mint 10 évvel korábban. 2004-ben a felsőfokú felnőttoktatásban 22 ezer fő szerzett oklevelet, ezerral több, mint 2003-ban.

A felsőoktatásban a nappali tagozatosok 80%-ának (az előző évinél 2 százalékponttal alacsonyabb hányadának) képzését finanszírozta az állam. Az egyre bővülő távoktatásban a résztvevők kizárólag önköltséges formában tanulnak.

2003-ban az **állami költségvetés oktatási kiadásai** a felhalmozási kiadásokkal együtt több mint 1070 milliárd forintot tettek ki, 15%-kal többet, mint egy évvel korábban. Az összeg 73%-át (783 milliárd forintot) a közoktatás, 20%-át (216 milliárd forintot) a felsőoktatás használta fel. Az elmúlt évtizedben a felsőoktatás részaránya kismértékben emelkedett.

Az Európai Unió 25 tagországa 2002-ben átlagosan a bruttó hazai termék 5,2%-át költötte oktatásra, 0,1 százalékponttal magasabb hányadát, mint egy évvel korábban. A növekedés mértéke átlagosan hasonló volt az újonnan csatlakozott és a régebbi tagállamokban. Hazánk az uniós átlagnál valamivel nagyobb részt, a GDP 5,5%-át fordította e célra, 0,4 százalékponttal többet, mint az előző évben. Az unióban a GDP legnagyobb hányadát Dánia (8,5%), a legkisebbet Görögország és Luxemburg (4%) fektette az oktatásba.

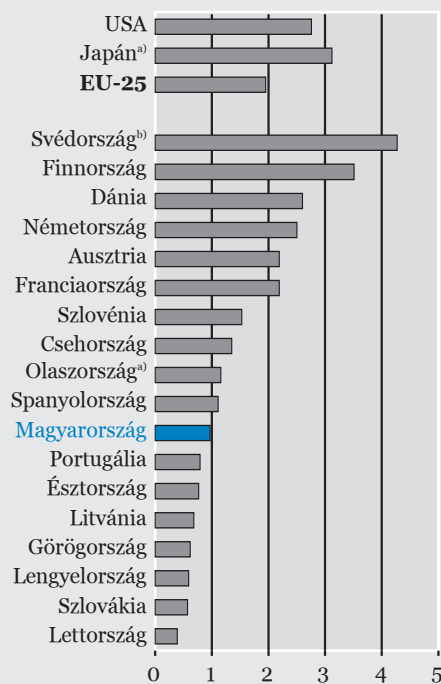
Kutatás és fejlesztés

2003-ban a kutatási, fejlesztési tevékenység elmúlt évekre jellemző dinamikus növekedése mérséklődött. A **ráfordítások** összege 176 milliárd forint volt, ami folyó áron 2,5%-os növekedést, reálértéken számolva azonban 2%-os csökkenést jelent 2002-höz viszonyítva. A K+F ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya 1,01%-ról 0,95%-ra mérséklődött. A magyarországit jelentősen meghaladó uniós átlagok mind a ráfordítások, mind a kutatók aránya alapján számottevően elmaradnak az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA) és Japán értékeitől.

2003-ban Magyarországon a **kutató-fejlesztő helyek** száma 2470 volt, 1,8%-kal több, mint az előző évben. Kutatási tevékenységgel 48 700 fő foglalkozott, gyakorlatilag ugyanannyi, mint egy évvel korábban. Teljes munkaidejű dolgozóra átszámítva a **létszám** 392 fővel, közel 2%-kal 23 300-ra csökkent. Ezen belül a kutatók, fejlesztők száma 1,4%-kal emelkedett, a segéd személyzeté viszont 6%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. Az EU tagországai között 2003-ban a tevékenységben vezető országokban, Finnországban, Svédországban és Dániában a foglalkoztatott népesség 2–3%-a volt alkalmazott a kutatás-fejlesztés szektorban, hazánkban 1,3%-a, az uniós átlagtól (1,5%) némileg elmaradva.

Hazánkban a **felsőoktatás és a vállalkozások** 9, illetve 6%-kal többet, míg a **költségvetési kutatóhelyek** 2%-kal kevesebbet költöttek kutatásra. A kutatás-fejlesztés pénzügyi forrásaiban a vállalkozások súlya 31%, 2003-ban nem változott számottevően. Az EU-ban átlagosan a vállalkozási szektor 55%-ban finanszírozza a kutató-fejlesztő tevékenységet. 2001-ben a fejlett K+F tevékenységet folytató Finnországban és Svédországban a vállalkozási szektor a legtetemesebb arányban, több mint 70%-ban volt jelen, míg a legkevésbé Cipruson (15%) és Lettországon (18%).

Kutatás-fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában, 2003

a) 2002. évi adat.
b) 2001. évi adat.

2003-ban 21 400 kutatási témával, kísérleti fejlesztési feladattal foglalkoztak, közel 4%-kal kevesebbel, mint 2002-ben. Kissé csökkent a megjelent könyvek és cikkek száma is. A szabadalmi bejelentések száma közel 20%-kal volt kevesebb, ezen belül a gyógyszeriparban majd 30%-os a csökkenés. A visszaesés elsősorban a nemzetközi szervezetekhez való csatlakozásra vezethető vissza. Hazánk 2003. január 1-jével csatlakozott az Európai Szabadalmi Egyezményhez, aminek következményeként a külföldi bejelentők közvetetten, az európai szabadalmi bejelentésükben Magyarországot megjelölve igényelhetnek oltalmat.

Foglalkoztatottság, gazdasági aktivitás

A munkaerőhelyzet 2004-ben bekövetkezett változásai – az előző évekhez hasonlóan – kismértékűek voltak. A korábbi évek kedvezőbb eredménye után 2004-ben a foglalkoztatottak, illetve a munkanélküliek száma érdemben nem változott.

A munkaerő-felmérés adatai szerint 2004-ben mintegy 4 millió 153 ezer fő tartozott a **gazdaságilag aktív népesség** kategóriájába, 0,3%-kal kevesebb, mint 2003-ban. Közülük

- 3 millió 900 ezer volt foglalkoztatott és
- 253 ezer a munkanélküli.

A 15–74 éves népesség 53,8%-a volt gazdaságilag aktív (foglalkoztatott vagy munkanélküli), ami megegyezik az előző évvel, de enyhe növekedést jelent a 2003-at megelőző évekhez viszonyítva. Hazánkban a gazdasági aktivitás nemzetközi összehasonlításban alacsony. A gazdaságilag inaktív népesség száma (3 millió 568 ezer fő) 2004-ben kismértékben (a mérési hibahatáron belül) csökkent.

A **foglalkoztatottak** korösszetételében az elmúlt évek során tapasztalt változások folytatódtak. A 15–24 éves fiatalok foglalkoztatotti létszáma 14,0%-kal, rátájuk pedig 3,1 százalékponttal 23,6%-ra csökkent. A fiatalok munkaerőpiacra történő belépésének későbbre tolódása az oktatásban eltöltött idő meghosszabbodásán túl, a pályakezdekők elhelyezkedésének fokozódó nehézségeivel van összefüggésben. Ezzel szemben növekedés következett be az idősebb korosztályok foglalkoztatotti létszámában, illetve arányában. A nyugdíjkorhatár fokozatos emelésének (2004-ben a

férfiak 61, a nők 59 éves korukig minősülnek munkavállalási korúnak), valamint a nyugdíjba vonulás szabályainak módosítása következtében az 55–64 évesek foglalkoztatási aránya az előző évi 29,0%-ról 31,1%-ra emelkedett. Az 55–64 éves korosztályban az elmúlt két évben 76 ezerrel (26%-kal) nőtt a foglalkoztatottak száma.

Tavaly a foglalkoztatottak a 15–74 éves népesség felét (50,5%) tették ki, csakúgy, mint 2003-ban. A nemzetközi összehasonlításban figyelembe vett 15–64 éves korosztály 56,8%-a rendelkezett munkával, ez jelentősen elmarad az Európai Unió 25 tagországának átlagától (2003-ban 62,9%). Az unió számos tagállamában magasabb a foglalkoztatási arány, egyes országokban eléri, sőt meg is haladja a 70–75%-ot.¹ (Ezek közé tartozik Dánia, Hollandia, Nagy-Britannia vagy Svédország.) Hazánkat Görögországhoz és Szlovákiához hasonló foglalkoztatási szint jellemzi, ugyanakkor Lengyelországnál, Máltánál és Olaszországnál magasabb. A férfiak esetében (bár magasabb a foglalkoztatási szintjük, mint a nőké), az uniós foglalkoztatás átlagától való lemaradás nagyobb, mint a nők esetében.

A foglalkoztatottak nemek szerinti összetételében az elmúlt évek során nem történt jelentős változás: a férfiak aránya 54%, a nőké 46% volt.

A **mezőgazdaságban foglalkoztatottak** számának és arányának csökkenése az elmúlt évekhez hasonlóan 2004-ben is folytatódott. Ez az ágazat így már csak minden 20. foglalkoztatottnak biztosít munkát. Csökkent a foglalkoztatottak száma a fel-

¹ Ebben szerepet játszik a részmunkaidős foglalkoztatás elterjedtsége.

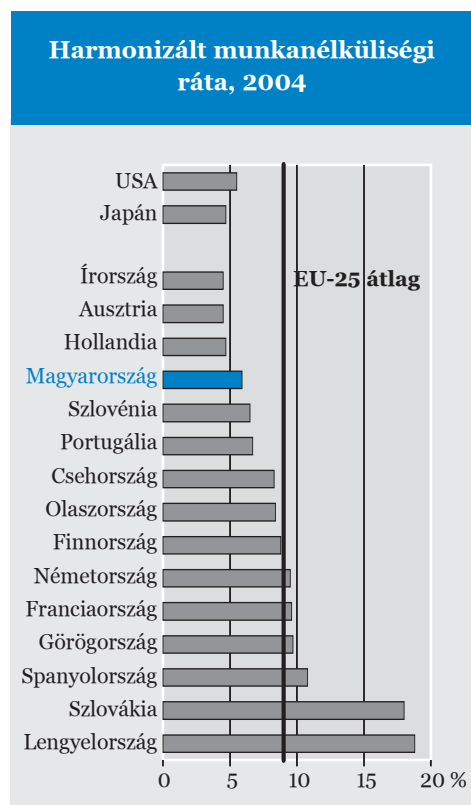

dolgozóiparban (elsősorban az egyre inkább versenyhátrányba kerülő textiláru, textiláru, bőrtermék, lábbeli gyártása, valamint az élelmiszer, ital, dohány gyártása alágazatok jelentős létszámvesztése miatt). Az építőiparban ezzel szemben az elmúlt évekhez hasonlóan emelkedett a foglalkoztatottak száma. Az összes foglalkoztatott csaknem egyharmada az **iparban és az építőiparban** dolgozik, míg a szolgáltatásban 62%-uk. A **szolgáltatóágazatok** egy részében növekedett a létszám, leginkább igaz ez a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, a pénzügyi tevékenység területén dolgozókra. A szállítás, raktározás, posta, távközlés, az egyéb közösségi, személyi szolgáltatás, valamint a kereskedelem, javítás ágazatokban viszont kevesebben dolgoztak tavaly, mint 2003-ban.

2004-ben a foglalkoztatottak 86%-a – hasonlóan az Európai Unió tagországainak többségéhez – alkalmazásban állt. Az egyéni és társas vállalkozásokban nem alkalmazottként dolgozók aránya az elmúlt évek során enyhén emelkedett, 2004-ben a foglalkoztatottak 13,5%-a tartozott ebbe a kategóriába. A szövetkezeti tagok és a segítő családtagok száma évről évre csökken, és arányuk 2004-ben már elenyésző: 0,2, illetve 0,5% volt.

A múlt év folyamán a legalább öt főt foglalkoztató vállalkozásoknál és a költségvetés intézményeiben 2 millió 790 ezren **álltak alkalmazásban**, valamivel többen, mint az előző évben. A korábbi évekkel szemben 2004-ben a növekedés a teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszámának gyarapodásából adódott. Magyarországon a múlt évig növekvő **részmunkaidős foglalkoztatás** a textilipar, a kereskedelem, javítás, az egészségügy, szociális ellátás, valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás területén jelentősebb az

átlagosnál. Az Európai Unió tagállamaiban, 2003-ban négyszer több volt a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya, mint Magyarországon. Nagy-Britanniában, Németországban, Svédországban, Dániában és Belgiumban a foglalkoztatottak közül minden ötödik részmunkaidőben dolgozik, Hollandiában pedig majdnem minden második. Hazánkat Görögországhoz és Csehországhoz hasonló szint jellemzi.

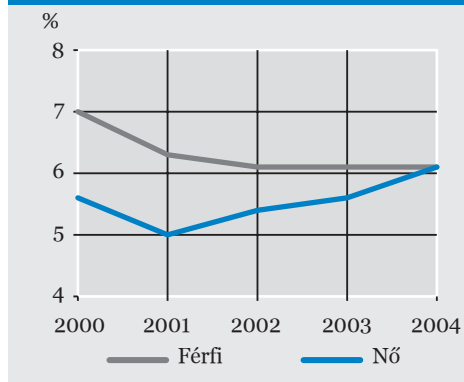

A **munkanélküliek** számának a korábbi években jellemző csökkenő tendenciája 2002-ben megállt, 2003-ban és 2004-ben pedig egyaránt enyhe (a mintavételi hibahatárt nem meghaladó) növekedés következett be. Az elmúlt évben a munka-

nélküliek száma átlagosan 253 ezer főt tett ki, 8 ezerrel többet, mint 2003-ban. Éves átlagban a munkanélküliségi ráta 0,2 százalékponttal 6,1%-ra emelkedett. Az Európai Unió 25 tagországát 2004-ben átlagosan 9,0%-os ráta jellemezte, ami a hazai – az Eurostat keretében harmonizált 5,9%-os – mutatónál magasabb. A csatlakozó országok többségében (Ciprus kivételével) a magyarországinál nagyobb a munkanélküliség.

A férfiak és a nők munkanélküliségi rátája közeledett egymáshoz, és 2004-ben azonos volt. A férfiak munkanélküliségi rátája 2003-hoz képest nem változott, a nőké egy év alatt 5,6%-ról 6,1%-ra növekedett. (A nők esetében az előző évhez képest a legnagyobb mértékben a 20–24, illetve a 45–49 évesek körében emelkedett.)

Munkanélküliségi ráta nemenként

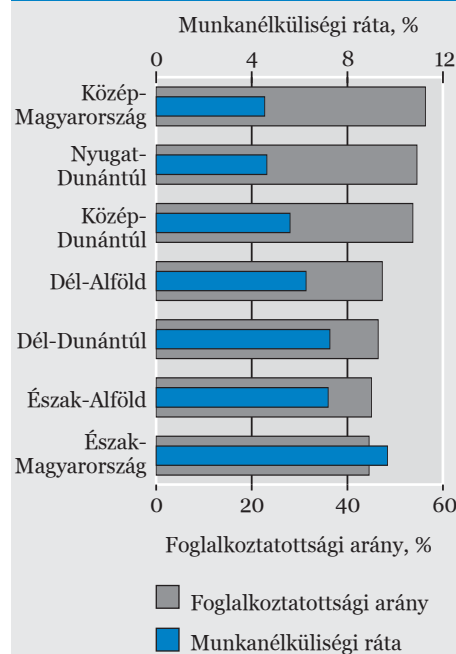

A 15–24 éves korosztály körében mért munkanélküliség egy év alatt 13,4%-ról 15,5%-ra emelkedett, ami még mindig valamivel alacsonyabb az Európai Unió 25 tagországának átlagánál (2004-ben 18,6%). A fiatal diplomások munkanélküliségi aránya 5,5%-ról 6,7%-ra emelkedett.

2004-ben a legrosszabb helyzetben lévő tartósan munkanélküliek száma jelentősen növekedett. Tavaly 114 ezer, egy éve vagy annál régebben munkát keresőt tartottak nyilván. A tartósan munka nélkül lévők aránya 45,4% volt, az egy évvel korábbi 42,5%-kal szemben.

A munkanélküliség 2004-ben a háztartások 6%-át érintette, vagyis minden 17. családot, de a nagy – 5 vagy annál is több tagú – családok közül minden hetedikben jelen volt.

Foglalkoztatottsági arány és munkanélküliségi ráta régióinként, 2004

A foglalkoztatottsági mutatókat nagymértékű **területi különbségek** jellemezték. Az elmúlt évben a legmagasabb foglalkoztatotti arányt Közép-Magyarorszá-

MAGYARORSZÁG, 2004

gon mérték, 56%-ot, amely kissé emelkedett 2003-hoz képest. A legalacsonyabb foglalkoztatási szint Észak-Magyarországon volt: 45%. 2003-hoz képest növekedett a különbség a legmagasabb, illetve a legalacsonyabb foglalkoztatási aránnyal rendelkező régió között. A legmagasabb munkanélküliséget 2003-hoz hasonlóan

Észak-Magyarországon mérték: 9,7%-ot. A legkedvezőbb mutató Közép-Magyarországon volt: 4,5%. 2003-hoz képest a Közép-Dunántúlon növekedett a legnagyobb mértékben a munkanélküliség, 4,6%-ról 5,6%-ra. A Dél-Alföldön 2003-hoz képest valamelyest javult a foglalkoztatottság és a munkanélküliség szintje.

Jövedelem, fogyasztás

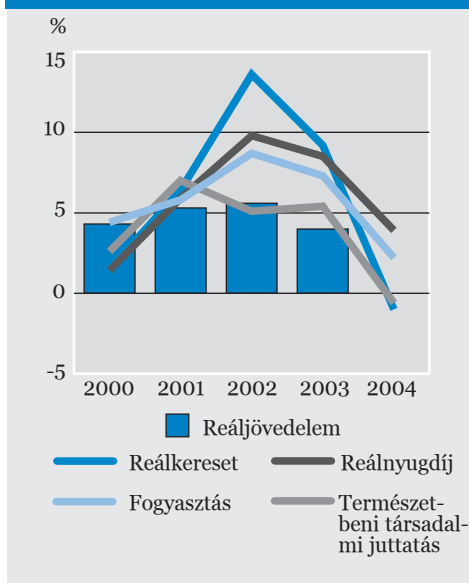
A jövedelemkiáramlás korábbi magas, a GDP növekedését meghaladó dinamikája a 2003. évi ütemmérséklődés után 2004-ben tovább fékeződött. Ebben döntő szerepe volt a reálbérszínvonal mérséklődésének. A

Keresetek

A korábbi években meghozott kormányzati intézkedések (a minimálbér 2001–2002-ben történt jelentős mértékű emelése, a hivatásos katonák 50–70%-os illetményemelése, a köztisztviselők 2001. és 2003. évi keresetnövelése, valamint a közalkalmazottak 50%-os alapbéremelése 2002-ben) jelentősen befolyásolták a keresetek alakulását. 2004-ben azonban nem következtek be hasonló bérnövelő intézkedések, az év végén pedig ellenkező – a dinamikát csökkentő – hatású volt a 13. havi illetmény egységesen 2005. januári kifizetése.

2004-ben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak **bruttó nominális átlagkeresete** havi 145 700 forint volt. A fizikai foglalkozásúak 96 100 forintot, a szellemi foglalkozásúak 203 600 forintot kerestek. 2003-hoz képest összességében 6,1%-kal nőttek a nominális keresetek, ezen belül a fizikai foglalkozásúaké 6,7, a szellemieké 5,7%-kal. Az elmúlt évekre jellemző tendencia, mely szerint a költségvetési intézményekben dolgozók keresete gyorsabban emelkedik, mint a versenyszféráé, tavaly már nem érvényesült. 2004-ben a versenyszférában dolgozók bruttó bére 9,3%-kal növekedett, a költségvetési intézményekben foglalkoztatottaké 0,7%-kal. Az utóbbi területen bekövetkezett szerény mértékű bérnövekedésben a 13. (0.) havi illetmények kifizetésének egységesítésére hozott intézkedések játszották a döntő szerepet. A korábban decemberben is adható plusz havi juttatást 2004-től kezdődően csak a következő év januárjának közepén fizetik ki. Emiatt a költségvetési

A főbb jövedelmi tételek és a fogyasztás reálértékének változása az előző évhez képest

nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások vásárlóerejének emelkedése megközelítette a GDP növekedését. A természetbeni társadalmi juttatások reálértéke csökkent. A lakosság életszínvonalát alapvetően meghatározó keresetek reálértéke az elmúlt három évben 23%-kal, a nyugdíjaké 24%-kal, a természetbeni társadalmi juttatásoké 19%-kal nőtt. A lakosság fogyasztása 23%-kal haladta meg a 2001. évit.

szférában 2004 decemberében a bruttó átlagkereset 20%-kal volt alacsonyabb, mint az előző év decemberében. A költségvetési területet az elmúlt év első felében egyenletes, 5–7% körüli nominális keresetemelkedés jellemezte, de az év második felében lassulás következett be, így az említett intézkedéssel együtt a negyedik negyedévben a keresetek már elmaradtak az előző év azonos időszakáétól.

Az **ágazatok** közötti kereseti különbségek a korábbi évek mérséklődését követően tavaly növekedtek. 2004-ben az előző évekhez hasonlóan a legkiemelkedőbb kereseti lehetőséggel a pénzügy területén dolgozók rendelkeztek, a nemzetgazdasági átlag közel 2,25-szorosával (2003-ban ez 1,75-szoros volt). Ezt követte a vegyipar, valamint a villamosenergia-ágazat. A tavalyi évben a feldolgozóiparon belül a textil-, textiláru-, bőrtermék- és lábbelgyártás területén, valamint a mászva nem sorolt feldolgozóiparban alkalmazásban állók átlagkeresete volt a legalacsonyabb, ahol a bérek színvonala alig haladta meg a nemzetgazdasági átlag felét. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban, továbbá a mezőgazdaságban és az építőiparban dolgozók a nemzetgazdasági átlag 60–70%-át keresték. Tavaly a textilipar területén foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete a pénzügyi tevékenységet folytatók átlagkeresetének 23%-a volt, egy évvel korábban 27%-a.

A munkajövedelem a havi kereseten felül az alkalmazásban állók egyéb pénzbeli, illetve természetbeli juttatásait² is tartalmazza. 2004-ben a nemzetgazdaságban az

átlagos havi munkajövedelem 153 ezer forintot tett ki, 7300 forinttal többet, mint a bruttó kereset. Az ún. egyéb munkajövedelem aránya 4,8% volt, közel egy százalékponttal magasabb, mint 2003-ban. Arányában a legjelentősebb az egyéb munkajövedelem a közigazgatás területén, illetve a villamosenergia- és a vegyipar ágazataiban. A havi munkajövedelem banki középárfolyamon átszámítva 608 eurónak, 2003. évi vásárlóerő-paritáson számolva 1040 vásárlóerő-egységnek (PPS)³ felelt meg.

A bruttó és a nettó nominális keresetek az elmúlt évben egymáshoz közel eső mértékben, 6,1, illetve 5,7%-kal emelkedtek. 2004-ben a **nettó átlagkereset** 93 800 forintot tett ki. A fizikai foglalkozásúak keresete 70 200 forint, a szellemi foglalkozásúaké 121 300 forint volt. A korábbi évekhez hasonlóan a két állománycsoport közötti nettó keresetkülönbség érdemben nem változott.

Magyarország 7 régiója közül az elmúlt évben is Közép-Magyarországon voltak a legmagasabbak a keresetek. A nettó átlagkereset 107 900 forintot tett ki, ami 15%-kal haladta meg az országos átlagot, csakúgy, mint 2003-ban. A legalacsonyabb keresettel (80 400 forint) az Észak-Alföldön dolgozók rendelkeztek, aminél csupán 670 forinttal volt több a Dél-Alföldön a kereset. Az elmúlt évek kiegyenlítődési tendenciája nem folytatódott tovább, az alacsonyabb kereseti lehetőségekkel rendelkező régiókban a bérek kisebb mértékben növekedtek, mint a magasabb jövedelmű területeken. 2003-

² Étkezési térítés, lakhatási támogatás, munkába járással kapcsolatos költségtérítések, jubileumi jutalom, tárgyjutalom, cégautóval kapcsolatos költségtérítések stb.

³ A vásárlóerő-egység egy statisztikai célból képzett közös valuta, amelynek rendeltetése, hogy az árszínvonal különbségeit kiküszöbölve reális volumen-összehasonlítást tegyen lehetővé az országok között. Globális vásárlóereje megegyezik az euróéval.

hoz viszonyítva az észak-alföldi régió esetében az emelkedés 4,7%, a Dél-Alföldön 5,3% volt, ez alatta maradt a nemzetgazdaság átlagának is. Kivétel ez alól a dél-dunántúli régió, ahol a keresetek nettó értéke jóval kisebb (83 ezer forint), mint a nemzetgazdaságban, azonban a bérek 6,5%-kal, a régiók között a legnagyobb mértékben növekedtek. Egy év alatt a legmagasabb keresetű régió előnye a legalacsonyabbal szemben érdemben nem változott, 25%-os maradt.

A tavalyi évben a nettó átlagkereset átlagosan 5,7%-os emelkedése és a fogyasztói árak 6,8%-os növekedése mellett a **keresetek reálértékének** 1%-os csökkenése következett be. Ezt megelőzően azonban igen jelentős, a gazdasági növekedést többszörösen meghaladó mértékben – 2002-ben 13,6%-kal, 2003-ban 9,2%-kal – emelkedtek a reálbérek, azaz a 2004. évi színvonaluk a két évvel korábbit 8,0%, a 2001. évit 23%-kal meghaladta. A múlt évi mérséklődésben jelentős szerepet játszottak a költségvetési intézmények 13. havi juttatásának egységesítésére hozott intézkedések is. A költségvetési intézmények esetében összességében 5%-kal csökkent a reálkereset 2003-hoz képest, míg a versenyszférában 1,1%-kal nőtt. (2003-ban a versenyszférában 7,3%-kal, a költségvetésben 12,7%-kal nőtt a keresetek reálértéke.)

Társadalmi jövedelem

Az unió akkori 15 tagországában 2002-ben átlagosan a GDP 28%-át fordították az államok társadalmi szolidaritásra, **szociális védelmi kiadásokra**,⁴ melyek a Svédországra, Franciaországra, Dániára és

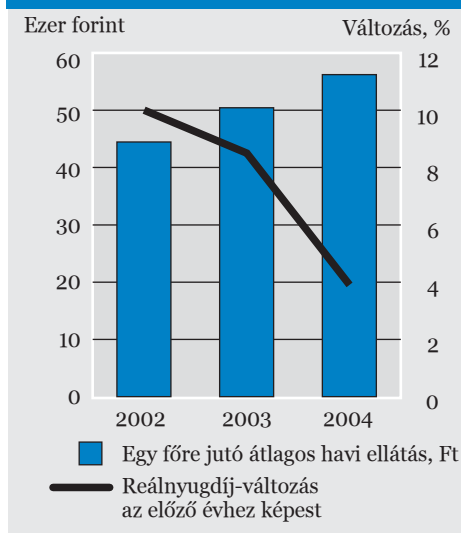
Németországra egyaránt jellemző mintegy 30%, illetőleg az írországi 16% között szóródtak. Hazánkban ebben az időben 20% körüli volt a mutató értéke.

A kiadások kétötödét az öregségi ellátások, 28%-át a betegség és az egészséggondozás teszi ki az unió régi 15 tagországában és Magyarországon is. A régi tagországokban a családtámogatásra, és gyermekellátásra valamint a rokkantságra (8–8%) az összegek kisebb hányada jut, mint nálunk. Ezek az arányok Magyarországon 13, illetve 10%. A munkanélküliség kezelésére nálunk a szociális védelmi kiadások kisebb hányadát költötték (2,8%), mint az EU-ban (6,2%), a lakás és lakhatás támogatása, valamint az egyéb összegek aránya (3,5–3,6%) hasonló. Az alacsony arányszámok mellett is feltűnően nagy az eltérés a hátrahagyottakra – özvegyek, árvák – fordított hányadokban. Erre az EU-15 átlagában a kiadások 4,8%-a, Magyarországon 1,5%-a jutott. (Ez a tétel jó néhány országban – Belgium, Olaszország, Görögország stb. – meghaladja a 10%-ot.)

Magyarországon a lakosság mintegy 30%-ának alapvető rendszeres megélhetési forrása **nyugdíj** vagy nyugdíjszerű ellátás. Az ellátásban részesülők száma 2004-ben kismértékben, de tovább csökkent, 3 millió 41 ezer fő volt. A csökkenés emelkedő új nyugdíj-megállapítások mellett ment végbe, ami jelzi a gyorsuló demográfiai cserét. Az év folyamán több mint 180 ezer új nyugdíjat állapítottak meg, melyből az öregségi ellátások száma 38%-kal emelkedett. A nyugdíjrendszer – a társadalombiztosítási szabályozás alapján – továbbra is számos egészségügyi és szociális gond kezelésére is szolgál. Öregségi nyugdíjban a nyugdíjasok 54%-a részesült, az ellátást

⁴ A szociális védelem integrált statisztikai rendszere (ESSPROS) számítási módszere alapján.

Egy főre jutó nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás

egészségügyi okból kapta 33%-uk, akiknek létszáma meghaladta az egymilliót. További hányaduknak egyéb jogcímen – özvegyi jogon, árvasági alapon stb. – folyósítottak ellátást. A nyugdíjakra és a nyugdíjszerű ellátásokra 2004-ben 2,1 billió forintot fordítottak, a GDP 10,2%-át. Ez az arány alacsonyabb, mint az EU-15 átlagában, ahol 2002-ben átlagosan 11,0% volt.

Az ellátás egy főre jutó havi összege 2004-ben Magyarországon 56 000 forint, folyó áron 11,5%-kal, reálértéken – a nyugdíjasok fogyasztóiár-indexével számolva – 3,9%-kal emelkedett.

Családvédelemre és a gyermeknevelést segítő ellátásokra 2004-ben a bruttó hazai termék több mint 2%-át költötték. A gyermeknevelés terheit enyhítő és a különbségek mérséklését szolgáló

pénzbeli támogatások reálértéke a jövedelemadó-kedvezménytől és a családi pótléktól eltekintve (egy ellátottra számítva) tovább nőtt. A főbb társadalmi juttatások közül a legszélesebb kört érintő családi pótlékban 1,3 millió család 2,1 millió gyermek után részesült. A támogatásban részesülő családok és a gyermekek száma a 2003. évi növekedést követően enyhén csökkent. Gyermekgondozási díjat 84 ezren, segélyt 163 ezren vettek igénybe. A keresetfüggő és nagyobb összegű gyermekgondozási díjat kapók száma folyamatosan emelkedett, a segélyt igénybe vevőké viszont csökkent annak ellenére, hogy 2004-ben figyelembe vették az ikerszületéseket is, amelyekre a folyósítások csaknem 4%-át fordították.

A gyermeknevelési pénzbeli támogatások havi átlaga

Év	Forint	Reálérték, 2002=100,0
Családi pótlék, egy családra		
2003	10 415	99,1
2004	11 050	98,5
Gyermekgondozási segély, egy főre		
2003	22 145	107,1
2004	24 428	110,6
Gyermekgondozási díj, egy főre		
2003	48 742	103,7
2004	54 322	108,2

A háztartások pénzvagyona*

A háztartások bruttó pénzvagyona két év alatt – folyó áron – 27,5%-kal emelkedve 2004 végén 15,8 billió forintot tett ki. A

* Az adatok forrása a Magyar Nemzeti Bank.

növekedés üteme 2003-ban 12%, 2004-ben 14% volt. Az eddig felhalmozott megtakarítások GDP-hez viszonyított aránya emelkedő, 2004-ben közel négyötödnek felelt meg, míg 2002-ben háromnegyednek.

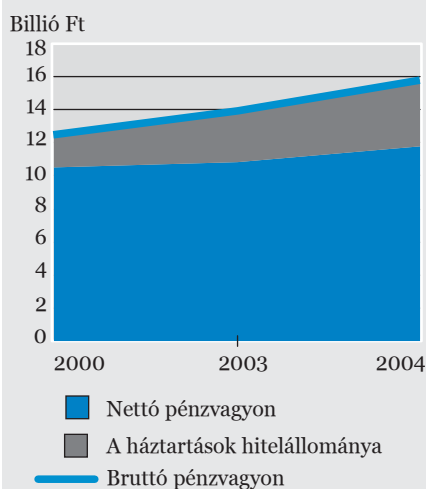
Az Európai Unió régebbi 12 országában⁵ a megtakarítások aránya – szinte valamennyi tagországban – csökkenő tendenciájú, de a felhalmozott összeg jelentősen meghaladja a hazait. 2002 végén a 17,5 billió eurós állomány a GDP 2-szeresét tette ki. Ezen belül a legmagasabb Belgiumban (2,6-szeres), ezt közelíti Nagy-Britannia és Hollandia egyaránt 2,5-szeres aránnyal, a legalacsonyabb Finnországban volt, de ott is meghaladta a GDP összegét.

A hazai háztartások bruttó pénzvagyona belül az elmúlt években az egyes **megtakarítási formák** változása nem volt

egyirányú, kivételt képez ez alól a pénztári vagyon és a biztosítási díjtartalék, amelyek töretlenül emelkedtek. Együttes arányuk 2004 végén megközelítette az összes megtakarítás hetedét, összege a 2,4 billió forintot. A megtakarítások változatlanul legnagyobb, bár az egy évvel korábbinál mérsékeltebb hányadát 2004-ben kétötödét a készpénz és a betétek jelentették, összegük 6,5 billió forint volt. E megtakarítási formát a forintbetétek arányának emelkedése mellett a készpénz arányának és a devizamegtakarítások összegének mérséklődése jellemezte. A forintbetét-állomány növekedése a lekötött betétek kissé mérséklődő, a látra szóló és folyószámla-betétek 2004 második felétől kissé emelkedő nominális kamatai mellett valósult meg. Ez utóbbi kamat 2004 decemberében 3%-os, az éven belüli lejáratra lekötött betéteké 8,7%-os, az éven túli, legfeljebb 2 évre lekötötteké pedig 8%-os volt. A háztartások megtakarításainak mintegy harmadát (2004-ben 5,4 billió forintot) a tulajdonosi részesedések adták, amelyek négyötödét a nem tőzsdei részvények, üzletrészek tették ki. A többit a befektetési jegyek és a tőzsdei részvények, mely utóbbiak értéke alig haladta meg az összes megtakarítás 1%-át. A nem tőzsdei értékpapírok közel állandó hányadát, mintegy 8%-át jelentették a megtakarításoknak. Az 1,3 billió forintot kitevő összeg mintegy kilencetizede kincstárjegy és államkötvény volt 2004 végén.

A **háztartások tartozásállománya** az utóbbi években a korábbiaknál sokkal gyorsabban és a követelések emelkedését jóval meghaladóan nőtt: az utóbbi két év alatt – folyó áron – 2,1-szeresére emel-

A háztartások pénzvagyona (az év végén, folyó áron)

⁵ Görögország, Írország és Luxemburg 2005-ig nem köteles adatot publikálni. Az adatok forrása: Households' financial assets and liabilities in Europe, Eurostat, 2004.

kedett, összege 2004 végén 4 billió forint volt. A múlt évi növekedés üteme mérséklődött, de összege így is meghaladta a 0,9 billió forintot. Az állomány növekedése az egyes hitelfajták közötti jelentős átrendeződés mellett ment végbe. A monetáris intézmények által nyújtott – elsősorban államilag támogatott, kedvezményes kamatozású - ingatlanhitelek növekedése volt a legdinamikusabb, összegük 2004 végén meghaladta az 1,9 billió forintot, és arányuk megközelítette a hitelállomány felét. Ennél kissé mérsékeltebb ütemben emelkedtek a nem monetáris intézmények (döntően pénzügyi vállalkozások) által nyújtott gépkocsi- és áruvásárlási hitelek, arányuk megközelítette az összes hitel negyedét, összegük az 1 billió forintot. Arányát tekintve két év alatt mintegy 9 százalékponttal mérséklődtek a monetáris intézmények által nyújtott fogyasztási és egyéb hitelek, bár összegük 1,6-szeresére emelkedve megközelítette az 1,1 billió forintot. A tartozásállomány növekedésére hatással volt a lakossági hitelezés kínálatának elsősorban a devizaalapú hitelekkel, illetve kártyás termékekkel való bővülése. A devizaalapú hitelek látványos – a lakáshiteleknél 12-szeres, a fogyasztási hitelek esetében 6,1-szeres – emelkedésének hatására a folyó műveleteket tekintve a lakosság mindkét évben nettó devizaadóssá vált. Ez részben összefügg azzal is, hogy a bankok a jegybanki alapkamat-emelést igen rövid késleltetéssel érvényesítették a forinthitelezésben, de a 2004 márciusától elkezdődött kamatsökkentési folyamatot, a lefelé rugalmatlan hitelkamatok alig követték, a forint fogyasztási hitelek kamata kissé mérséklődött, de a hitel költsége évek óta alig változott, 2003 és 2004 decemberében is 30% volt.

A háztartások tartozásállományának növekedése az Európai Unió említett országaiban is megfigyelhető, 2002-ben átlagosan a GDP 65%-ának megfelelő összegű volt, a legmagasabb dán (116%) és a legalacsonyabb olasz (32%) érték között szóródva. Ugyanezen időpontban Magyarországon 11%-ot ért el ez az arány, 2004-ben megközelítette a 20%-ot.

A hazai háztartások bruttó pénzvagyona növekedési ütemét meghaladó tartozás-emelkedés hatására a **nettó pénzvagyon** 2003-ban folyó áron szerényen, 3%-kal, tavaly mintegy 9%-kal emelkedett, 2004 végén 11,8 billió forint volt. A háztartások **egy főre jutó nettó** megtakarításállománya vásárlóerő-paritáson 2002 végén az EU-n belül jelentős szóródást mutatott a legmagasabb belgiumi (54 800 PPS) és a legalacsonyabb dániai (9 700 PPS) között. A különbségek kialakulásában az eltérő megtakarítási hajlandóság és hitelezési gyakorlat egyaránt szerepet játszottak. Magyarországon 2002 végén vásárlóerő-paritáson a nettó megtakarítások egy lakosra jutó értéke 8 100 PPS volt.

A jelzett folyamatok következtében a **hitelállomány megtakarításokkal való fedezettsége** mérséklődött, a 2002 végi 6,6-szeresről 2004 végére a 4-szeres alá csökkent. Az Európai Unióban 2002 végén ez az arány 3-szoros volt, tág határok között – Dánia 1,3-szeres és Olaszország 6,3-szeres – szóródva.

Fogyasztás

A **háztartások folyó fogyasztási kiadásainak** volumene 2004-ben mintegy 2%-kal nőtt. A kiadások szerkezete⁶ úgy változott, hogy kissé csökkent az élmezőnyre

⁶ Tartós fogyasztási cikkek nélküli fogyasztási kiadás.

fordított hányad, nőtt a lakásfenntartásé, és az egyéb kiadásoké lényegében nem változott. A háztartások a lakásfenntartást követően a legtöbbet közlekedésre és hírközlésre költenek. Az EU-15 és az újonnan csatlakozott országok kiadási szerkezetében a különbségek jelentősek. Az új tagországokban az élelmiszer-kiadások aránya közel kétszerese a régi tagországok átlagának, ahol a lakásfenntartási kiadások a legnagyobb kiadási tétel, és jóval nagyobb a szabadon elkölthető jövedelmi hányad.

A **napi tápanyagfogyasztás** alapján az uniós országok sorában Magyarország – annak ellenére, hogy színvonala meghaladja az élettanilag szükségesnek tartottat – a rangsor utolsó harmadában helyezkedik el, ezen belül a fehérjefogyasztásunk a többi országhoz képest viszonylag alacsony, zsírfogyasztásunk magas. Az egy főre jutó húsfogyasztás szerint a tagországok közül listavezető Spanyolország, Írország és Dánia, az új tagországok – Szlovénia és Csehország

kivételével – a legkisebb fogyasztók. A zöldségfogyasztás, amely kiemelkedő Görögországban, Hollandiában és Lengyelországban, Magyarországon közepes.

Az élelmiszer-fogyasztás szerkezete a magyarországi régiók között is eltérő. Sajtból, zöldségből és gyümölcsből az észak-magyarországi régióban a legalacsonyabb a fogyasztás, kiemelkedő a két alföldi régióban. A hús fogyasztása a Közép-Dunántúlon, a tejé a Dél-Dunántúlon alacsonyabb az átlagosnál.

A háztartások felszereltsége tovább javult, a hagyományos tartós fogyasztási cikkek jelentős részéből – hűtőszekrény, televízió, mosógép stb. – a telítettség jellemző, és elmozdulást a korszerűsítés és a minőségi csere jelent. Bár a vezetékese telefon népszerűsége csökkent, a háztartások 70%-ában volt vonalas telefon, nő a személyi számítógéppel és az internetkapcsolattal, mobiltelefonnal rendelkező háztartások aránya.

Életkörülmények

Lakás

2004 végén 4 millió 173 ezer lakás volt Magyarországon. A népszámlálás idején (2001. február 1.) a lakásállomány 9%-ában nem laktak (a korábbi felmérésekben ez a mutató 3-5% között volt). Az átlagos alapterület 2003-ban 78 m² volt, egy lakosra 30 m² lakóterület és valamivel több mint 1 szoba jutott. Lakásellátottságunk az uniós rangsor közepmezőnyébe sorol bennünket, megelőzve a velünk együtt csatlakozott országokat, és néhány régi tagállamot.

A jó minőségű lakások aránya – az újonnan építettek átlagnál magasabb színvonalra, valamint a korszerűsítések, felújítások eredményeként – évről évre nő. 2003-ban vízzel a lakások 91%-a, fürdőhelyiséggel közel 90%-a el volt látva. Csatornázva ugyan 91% volt, a szennyvízhálózatra azonban csak 59%-uk csatlakozott.

Magyarország lakásállományának nem a mennyiségi és minőségi mutatói, hanem a

tulajdonosi szerkezete tér el jelentősen az unió országainak nagy többségétől. Nálunk a legmagasabb (92%) ugyanis a tulajdonos által lakott, és legalacsonyabb (8%) a bérelt lakások aránya valamennyi tagország közül.

A **lakásépítés** ezredforduló táján megindult fellendülését jellemezte, hogy 2000 óta minden évben legalább 10%-kal nőtt a használatba vett lakások száma. 2004-ben 44 ezer lakás épült, amire a rendszerváltás óta nem volt példa. A 40 ezer körüli új lakás 4 milliós lakásállomány esetén, 100 éves élettartamot feltételezve biztosítja a lakásállomány folyamatos megújulását.

Az 1990 utáni szinte egyszereplős (természetes személyekből álló) építetői háttér a vállalkozói lakásépítés megjelenésével és gyors terjedésével átalakult. 1999 és 2004 között a természetes személyek lakásépítése a másfélszeresére, a vállalkozásoké több mint hétszeresére nőtt. Ezzel összefüggésben másfélszeresére emelkedett az

Lakásépítés

Év	Épített lakások száma összesen	Ebből:				
		természetes személyek	vállalkozások	helyi önkormányzat	értékesítésre	bérbéadásra
		által épített lakások aránya, %			épített lakások aránya, %	
1999	19 287	85,1	11,4	1,2	11,0	1,3
2000	21 583	83,3	14,5	0,9	13,6	0,7
2001	28 054	72,9	22,3	0,7	21,2	1,7
2002	31 511	63,3	29,8	4,0	29,7	4,1
2003	35 543	61,6	31,2	3,9	32,4	4,5
2004	43 913	58,3	36,6	1,3	39,9	1,5

eladásra szánt új lakások száma. A kivitelezői struktúrában is felcserélődtek az arányok, az építőipari szervezetek kivitelezésében készült lakások aránya már a kétharmadhoz közelít, a házilag építés egyharmadával szemben.

A lakások harmada többszintes, több-lakásos épületben, 7%-a lakóparkban épült. Tovább emelkedett a kislakások aránya, az átlagos alapterület az előző évi 95-ről 2004-ben 93 m²-re csökkent.

A lakosság és a vállalkozások mellett országos léptékben nincs szerepük az önkormányzatoknak. 2003-ban kevesebb mint 1400, 2004-ben mindössze 570 önkormányzati lakás épült.

Többszörösére növekedett az eladásra szánt új lakások száma és öt év alatt egytizedről négytizedre nőtt a lakásépítésen belüli arányuk. A bérlakásépítés fellendülése és csökkenése egybeesett az önkormányzati lakásépítés növekedésével, majd visszaesésével, bár az önkormányzatok mellett már megjelentek a vállalkozások és természetes személyek bérlakásai is.

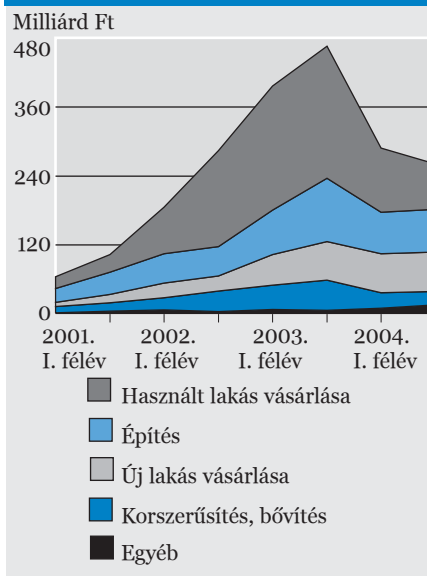
Az elmúlt néhány év lakásépítésének területi struktúrája a korábbiaktól lényegesen eltérő képet mutat és egyre nagyobb különbségeket jelez. Ezen időszak fejlődését inkább a városi, nagyvárosi építkezések erősödése és a községi lakásépítések arányának csökkenése jellemezte. Megnőtt az agglomerációk jelentősége, az új lakások 70%-a itt épült fel. Nemcsak a budapesti, hanem a nyugat-dunántúli, déldunántúli agglomerációk lakásépítése is kiemelkedően magas volt. Észak-Magyarország, a Dél-Alföld népességre vetített lakásépítésének átlaga a felét sem éri el annak, amit a nyugat-dunántúli adatok mutatnak.

A **lakásberuházások** volumene 2004-ben 13%-kal nőtt, részesedésük a nemzet-

gazdaság összes beruházásából 23-ról 25%-ra emelkedett. GDP-hez viszonyított arányuk nagyobb volt, mint 5%.

2004 végén a lakáshitelek állománya 1875 milliárd forint – a GDP 9%-a – volt, melynek 7,6%-át devizaalapú hitelek tették ki. 2004-ben 124 ezer hitelt engedélyeztek 512 milliárd forint értékben, ami a hitelek számának 37, összegének 39%-os csökkenését jelentette 2003-hoz viszonyítva. Ez egyrészt a kereslet csökkenésével, másrészt a hitelkondíciók változásával hozható összefüggésbe. Az állami támogatás mellett engedélyezett hitelek aránya ugyanakkor 85-ről 46%-ra csökkent, amiben szerepet játszott a devizaalapú hitelek megjelenése.

A folyósított lakáscélú hitelek és támogatások összege (folyó áron)

A környezet állapota és védelme

Magyarország területéből 860 ezer hektár állt valamilyen szintű védelem alatt

2003-ban, az országos jelentőségű **védett területek** nagysága 821 ezer hektár volt. Ez utóbbiból 284 ezer hektár szerepel a nemzetközi jelentőségű vadvizek, valamint az UNESCO-nak a bioszféra-rezervátumokat felsoroló jegyzékében is.

1 millió 823 ezer hektárnyi **erdőterületünk** egészségi állapota a levélesztés alapján alig változott az utóbbi tizenhárom évben. Az enyhe romlás jele, hogy a tünetmentes területek nagysága csökkent, az enyhén károsodottaké nőtt, vagyis sok eddig egészséges erdőterület enyhén ugyan, de károsodottá vált. Az ökológiai feltételeknek megfelelő fajok (bükk, gyertyán) jobban bírják a környezeti terhelést.

Hazánk területének európai viszonylatban is kimagasló arányát (63%) hasznosítja a **mezőgazdaság**. Az ország területének közel felét szántóföldek, ötödét természetközelinek mondható erdő, nádas, illetve halastó borítja. Az agrokemikáliák használata – elsősorban gazdasági okokból – az 1990-es évek elején jelentősen visszaesett, azóta kissé emelkedik. Egy hektár mezőgazdasági területre hatóanyagban számítva 72 kg műtrágyát használtak fel 2003-ban, 2 kg-mal kevesebbet, mint a megelőző évben, és felét a nyugat-európai országokénak. A műtrágyafelhasználás a szőlő- és gyümölcskultúrák esetében volt a legmagasabb. Az 1 hektárra jutó növényvédőszerhatóanyag felhasználása (1,28 kg) 2003-ban nem érte el az 1999-es uniós átlag (EU-15) felét.

Az állami támogatásból megvalósult üzemi **meliorációs** beruházások területe alig változott. Ezek részeként 2003-ban a vízrendezés 3132 hektárt, a területrendezés 2310 hektárt érintett, 61, illetve 37%-kal kevesebbet, mint az előző évben. Talajvédelmi munkákat ennél csekélyebb területen (489 hektár) végeztek, a korábbi

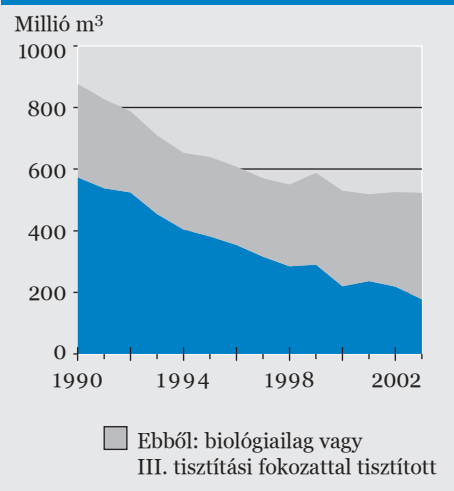
évekhez képest ez mégis számottevő. A talajjavítás által érintett terület 2003-ban 76%-kal nőtt, és az előző évek gyakorlatával ellentétben nemcsak a savanyú talajokra koncentrált (71%), a javítás által érintett 16 ezer hektár 21%-a homokos, 7%-a szikes talaj volt. A meliorációs tevékenység elsősorban a nyugat- és közép-dunántúli, valamint az észak-alföldi régióban volt jellemző.

A **biogazdálkodással** hasznosított földek aránya 2003-ra a mezőgazdasági területek 2%-ára emelkedett, míg az előző év uniós átlaga (EU-15) 3,7% volt. A jelentős bővülés eredményeként 2003-ban már 1272 termelő folytatott biotermelést 117 ezer hektáron. Ez 14, illetve 12%-os növekedés az előző évhez viszonyítva. Az átállt és az átállás alatti területek közel fele szántóföldi kultúra, 42%-a rét, legelő, míg a szőlő, gyümölcsös, zöldség aránya 3%.

A nemzetgazdaság **vízfogyasztása** az 1990-es évtizedben közel 1,7 milliárd m³-rel, mintegy 25%-kal csökkent, az 1999 és 2002 közötti időszakban évi 5,2-5,4 milliárd m³ volt. A csökkenés elsősorban az öntözés és a lakossági célú felhasználás visszaesése miatt következett be. A takarékoság nagyrészt a víz- és csatornadíjak jelentős, a globális fogyasztóiár-indexet meghaladó mértékű emelésével magyarázható. A vízminőségi paraméterek nagyobb részénél a jó és tűrhető vízminőségi állapot jellemző. Ennél rosszabb vízminőség jellemezte általában a hazai vizek mikrobiológiai állapotát, és egyes felszíni vizeink tápanyagháztartását. A vízműveknél bakteriológiai szempontból vizsgált ivóvízminták 4, a kémiai szempontból vizsgáltak 8,5%-a kapott „el nem fogadható” minősítést. 2003-ban 30 településre kellett ivóvizet szállítani, míg az előző évben csak háromra.

Az ivóvízbázis védelmét is szolgáló **csatornázási** munkák folyamán 2003-ban a hálózat 2560 km-rel, 9%-kal bővült, az év végére újabb 3 százalékponttal, 59%-ra nőtt a szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya, ami 1990 végén még 41,6% volt. Ennek ellenére – a vízzel való takarékoskodás eredményeként – az elvezetett szennyvizek mennyisége 1990-től 2001-ig több mint 40%-kal, 519 millió m³-re csökkent, a következő két évben ennél valamivel több volt. A szennyvizek 66%-a esett át legalább biológiai tisztításon (1990-ben 35%-a). Magyarország mind a szennyvízelvezetés, mind a -tisztítás terén jelentősen elmarad az unióhoz viszonyítva.

A közcsonornán elvezetett szennyvíz mennyisége

Veszélyes **hulladékból** 1,2 millió tonna, termelési nem veszélyes hulladékból 12,4 millió tonna keletkezett 2003-ban az országban. (Ez utóbbi nem tartalmazza a mezőgazdaság és élelmiszeripar termelte hulladékot, melynek jelentős része bio-

masszaként visszakerül a biológiai körforgásba.) A településeken 4,3 millió tonna szilárd és 4,9 millió m³ folyékony hulladékot szállítottak el a lakosságtól, a közületi tárolókból és az üzemekből. A hulladékgyűjtésbe a lakások 92%-a volt bevonva az előző évi 88%-kal szemben (1990-ben 65%). A keletkezett összes hulladék néhány százezer tonnával, a teljes szennyvízmennyiség viszont jelentősen meghaladhatja a begyűjtöttet. A be nem gyűjtött szilárd hulladék zöme illegális lerakókra kerül, a folyékony elszívárog a talajba. A lakosságtól 2003-ban 2,8 millió tonna szilárd hulladékot szállítottak el, ebből 2,6 millió tonnát hagyományos módon, 50 ezer tonnát szelektíven, 129 ezer tonnát lomtalanítás során gyűjtöttek. A településeken begyűjtött mennyiségből közel 4 millió tonnát (90%) tárolókban helyeztek el, 245 ezer tonnát (6%) elégettek és 137 ezer tonnát (4%) újrahasznosítottak. Az EU-25 területén a lerakás kisebb (50%), az égetés (17%) és újrahasznosítás nagyobb (33%) aránya jellemző.

A hagyományos **légszennyező anyagok** kibocsátása 2002-ben tovább csökkent az előző évek adataihoz viszonyítva. A kén-dioxid kibocsátása 8,6%-kal, a szén-monoxidé 2,1%-kal, az illékony, nem metán szerves vegyületeké 1,1%-kal, a szilárd anyagoké 2,7%-kal mérséklődött 2001-hez képest. A nitrogén-oxidok kibocsátása nem változott. A légszennyező anyagok közül csak a kén-dioxid egy főre jutó mennyisége (35 kg) haladta meg az EU-25 átlagát (20 kg). A kén-dioxid-szennyezésért elsősorban az energiatermelés, a nitrogén-dioxid- és szén-monoxid-emisszióért pedig a közlekedés felelős.

Az üvegházhatást okozó gázok közül a legfontosabbak, a fossziliák elégetéséből származó szén-dioxid mennyisége 2002-

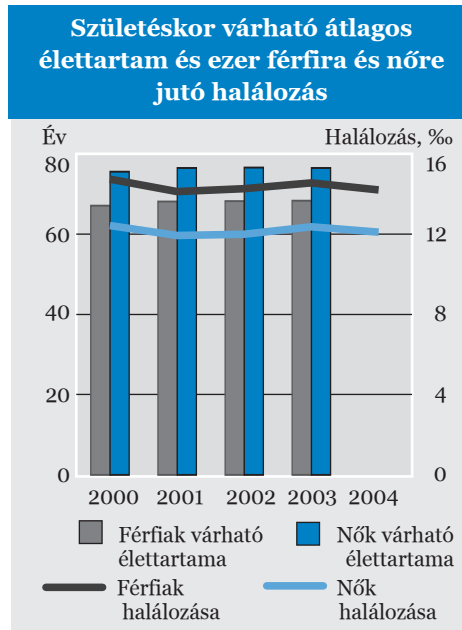
ben 1,9%-kal csökkent, a metáné viszont 4,5%-kal nőtt 2001-hez viszonyítva. Az előbbi gázból 36%-kal kevesebb (5,6 kg) az egy lakosra jutó kibocsátás, mint az uniós átlag, az utóbbi esetében azonban az emisszió valamivel meghaladta azt. Magyarország a Kiotói Jegyzőkönyv aláírásával kötelezettséget vállalt ezen szennyezések kibocsátásának mérséklésére. Ezt a gazdasági szerkezetváltással járó kibocsátáscsökkenés jelentősen segítette, de hosszabb távon további szennyezéscsökkentés is szükséges. Jelenleg a kiotói elvárásokat az uniós országok közül kilencnek nem sikerült teljesítenie. Ezek közé tartozik a négy déli országon (Portugália, Olaszország, Spanyolország, Görögország) kívül Írország, Ausztria, Hollandia, Belgium és Finnország. Az ózonkárosító anyagok közül a hidroklorozott-fluorozott szénhidrogének mennyisége 63%-kal csökkent hazánkban, a metil-bromidé nem változott.

Egészségügy

Magyarországon a 2002-es stagnálás és a 2003-as emelkedés után 2004-ben csökkent mindkét nem halálozása. A **születéskor várható átlagos élettartam** a halálozás emelkedése ellenére sem változott 2003-ban.

A magyar férfiak várható élettartama az 1970-es évek elejétől 2, a nőké valamivel több mint 4 évvel emelkedett, míg az EU-15 polgáraié több mint 7 évvel. A 2003-ban Magyarországon született csecsemők nemcsak az EU-15 tagországaiban születettknél számíthatnak azonban rövidebb életre – a fiúk 8, a lányok 5 évvel –, hanem az új tagállamok polgárainak átlagos várható élettartama is kedvezőbb mindkét nem esetében a mienknél másfél évvel.

Százezer lakosra számítva az utóbbi évtizedek során 1993-ban haltak meg a

legtöbbször – 1460-an – Magyarországon. Tizenegy év alatt ez az érték a tizedével, 1310-re csökkent. Az uniós országok közül csak Észtországban és Lettországban magasabb a halandóság.

Életeriényeinket befolyásolja, hogy milyen településtípuson, illetve az országnak mely részén élünk. A legveszélyeztetettebbek azok az ezer léleknél kevesebbet számláló aprófalvak, ahol minden nyolcadik ember él. Az itt élő férfiak várható élettartama 2003-ban 2,7 évvel, a nőké 1,3 évvel volt rövidebb, mint az országos átlag, halandóságuk pedig 16, illetve közel 7%-kal haladta meg azt. A csecsemőhalandóság ezeken a településeken közel duplája volt az országos átlagnak. A legkedvezőbb életfeltételeket a 50–100 ezer lakosú városaink biztosították 2003-ban is, hasonlóan az előző évekhez.

A halálozások több mint fele (682 százezer lakosra) 2003-ban is valamilyen kerin-

gési betegség – elsősorban szív- és agyér-betegség – miatt következett be. A keringési szervrendszer betegségei okozta halálozások száma a csúcstól jelentő 1983 óta 27%-kal csökkent ugyan, nemzetközi összehasonlításban azonban még mindig magas (az EU új tagállamainak középmezőnyében vagyunk). A daganatok negyedrészben felelősei a magyarországi haláleseteknek, számuk az utóbbi években stagnál (336 százezer lakosra). A magyar férfiak 1989 óta vezetnek a rákhalálozási statisztikát az EU-25 területén, a nők dán társaikkal az 1970-es évek elejétől állnak az élen. Az emésztőrendszer – döntően a máj – betegségei korábban a halálozás jelentősen növekvő részét idézték elő, 2000 óta azonban csökken, illetve alig változik a gyakoriságuk (93 százezer lakosra). Hasonló nagyságrendű a külső okok által előidézett halálozás (baleset, öngyilkosság).

A magyarok uniós társaikénál rosszabb életésélyeinek magyarázata nagyrészt **élet-körülményeikben és életmódjukban** keresendő. Az egészségmagatartásra vonatkozó 2003-as adatok⁷ szerint a nők 28, a férfiak 41%-a dohányzott, nagy többségük napi rendszerességgel. A nők tizede, a férfiak csaknem negyede erős dohányos, azaz több mint 20 szál cigarettát szív naponta. Mindkét nem esetében a fiatalok között a legmagasabb a dohányosok aránya: a fiatal nők 38%-a, a férfiak 51%-a dohányzik. Területi különbségek is vannak a dohányzási szokásokban: így például az északmagyarországi régióban lakók mintegy harmadával sűrűbben dohányoznak, mint a Nyugat-Dunántúlon élők. Jellemző továbbá, hogy minél jobb anyagi körülmények között él valaki, annál kevésbé jellemzően dohányzik.

2003-ban több mint 700 ezerre becsülték az **alkoholisták** számát Magyarországon, gondozottként azonban csak 5%-uk jelent meg az addiktológiákon vagy pszichiátriákon.

A bevallott alkoholmennyiség alapján a nők 2,5, a férfiak 18%-a sorolható a nagyivók, míg a nők 8, a férfiak 31%-a a mértékletes ivók közé. A nagyivók mindkét nemben a középkorúak között fordultak elő leggyakrabban. Az EU-15 országaiban lakó férfiak 35, a nők 16%-a felelt igennel arra a kérdésre, hogy fogyaszt-e rendszeresen alkoholt.

A nemzetközi gyakorlatban elfogadott testtömegindex alapján a nők 29, a férfiak 38%-a **túlsúlyos**, minden ötödik felnőtt **elhízottnak** tekinthető. Túlsúlyos az idős férfiak mintegy 70%-a, a fiatal nők 10%-a pedig kórosan sovány. Nálunk egyelőre a fejlődő országokra jellemző tendencia érvényesül, miszerint a jómódúak nagyobb eséllyel híznak el. A foglalkozási kategóriák szerint a felsővezető férfiaknak a legnagyobb az esélye a túlsúlyra. Az iskolázottság különösen a nőknél játszik szerepet, amennyiben a felsőfokú végzettségűek 40%-kal kisebb eséllyel híznak el, mint a csupán 8 általánost végzettek.

Becslések szerint a **drogfüggők** száma 30–50 ezerre, a rendszeres fogyasztóké 80–100 ezerre tehető, és 3–400 ezer lehet azok száma, akik már kipróbálták a kábítószerrel. Kezelésen 2003 folyamán az előző évinél 17%-kal többen, 15 ezren jelentek meg, az első alkalommal megjelenők száma (6 ezer) 26%-kal volt több, mint a megelőző évben. A növekedés hátterében a BTK 2003-as módosítása áll, amely a kábítószer-fogyasztók szélesebb rétegei számára tette lehetővé a börtönbüntetés

⁷ Az 2003. évi OLEF (országos lakossági egészségfelmérés) alapján

helyett az elterelés igénybevételét, amely a kezelés intézményeiben valósul meg. A kezelték 62%-a férfi volt, és zömük (69%) a 15–30 éves korosztályból került ki. A férfi kezelték 35%-a kannabisz típusú, kb. 20–20%-a pedig ópiát, illetve nyugtató típusú szert használt. A nők közül leginkább a 15–30 évesek és a 40 év felettiek keresik fel a gondozókat. A női gondozottak több mint fele nyugtatókat használt. 2003-ban 257-en haltak meg – valószínűsíthetően nem teljes körű adatok szerint – kábítószer-fogyasztás következtében, 60%-uk nyugtató miatt.

Az **egészségügyi alapellátásban** ugyanannyi házi orvos (5100) és házi gyermekorvos (1600) dolgozott 2003-ban, mint a megelőző évben, így a házi orvos-ellátottság arányszáma is változatlan maradt (1510 lakos egy orvosra). A rendeléseken megjelentek és a lakáson meglátogatottak száma azonban a házi orvosok esetében 2,4, a gyermekorvosok esetében 5%-kal nőtt, 56, illetve 10 és fél millióra. A községekben praktizáló orvosok átlagosan kétezerrel több beteggel (12 ezer) találkoztak 2003 folyamán, mint városi társaik.

A gyerekeknek **18 éves korukig** a vér és vérképző szervek betegségei, a szemizmokkal kapcsolatos fénytöréses rendellenességek, az asztma és a hátgerinc-elváltozások okozták a legtöbb problémát. A **fel-nőtteknél** a keringési rendszer betegségei voltak a leggyakoribbak – köztük első helyen a magas vérnyomás, 1,8 milliós eset-számmal –, melyet a cukorbetegség és különféle csigolyabántalmak követtek.

A **fogászati szakrendeléseknek** 2004-ben 5%-kal több (4,9 millió) felnőtt és 7%-kal több (1,6 millió) gyermek látogatója volt, mint a megelőző évben. A gyerekfogászatokon egyre kevesebb maradandó fogat húznak ki, a 2001-es 79 ezerrel szemben már csak 42 ezret.

A **járóbeteg-szakellátás** forgalma 2003-ban tovább nőtt. Az itt állásban levő 5600 orvos és 15 ezer szakdolgozó átlagosan 16 millió 655 ezer órát, az előző évinél 500 ezerrel többet fordított a betegekre. A száz lakosra jutó vizsgálatok száma a 2002-es 16%-os emelkedés után tovább nőtt 8%-kal. A legtöbb vizsgálatot, illetve kezelést a laboratóriumokban, fogászatokon, a belgyógyászatokon és a sebészeteken végezték. Legjobban (45%-kal) az ideggyógyászatok forgalma nőtt.

A **tüdőgondozók** adatai a tébécé előfordulásának csökkenését és a nem tébécés légzőszervi betegségek előretörését tükrözik. A nyilvántartott tébécések százezer lakosra jutó száma 12%-kal csökkent, míg a nem tébécés betegeké 10%-kal nőtt. Száz új beteg közül 40 szénanáthás, 34 asztmás és 11 krónikus hörghurutban szenved. A szénanáthások száma nőtt a legdinamikusabban, 2003-ban közel 510 ezret tartottak nyilván. A gondozók szűréseinek 91%-a tüdőszűrés, a többi multifázisos szűrővizsgálat volt. Az új tüdőtbcs betegek 40, az új tüdőtmoros betegek 30%-át szűrővel derítették fel. A multifázisos vizsgálatok száma 1990 óta tizedére esett vissza, 2003-ban 20%-kal volt kevesebb, mint az előző évben. E vizsgálatok 54%-a a szívbetegségek, 24%-a a magas vérnyomás, 16%-a emlődaganat felderítésére irányult. 2003-ban már több mint 13 ezer vastagbélvizsgálatot is végeztek.

Az ország 144 **pszichiátriai gondozójában** 2003-ban 137 ezer beteget kezeltek, akiknek 65%-a nő volt. A betegek 40%-a a 35–54 éves korcsoportba tartozik. A női betegeknek több mint fele hangulatzavarokkal, szorongásos tünetekkel küzd, a férfiak 45%-át hangulatzavarok és skizofrénia miatt kezelik. A gyermek- és ifjúsági pszichiátriai nyilvántartott betegek száma 2003-ban 9%-kal nőtt.

A **fekvőbeteg-szakellátás** kórházaiban és klinikáin 12,5 ezer orvos és 56 ezer szakdolgozó közreműködésével folyt a gyógyítás. A betegek rendelkezésére álló 80 ezer ágy 76%-a aktív-, a többi krónikusosztályon volt. Országosan 79 működő ágy jutott tízezer lakosra, Budapesten ennél jóval több (131). Kórházainkban 2003-ban 2,8 millió beteget ápoltak, átlagosan 8,4 napig. Az ápoltak száma az utóbbi években alig változott, az ápolás időtartama kissé csökkent. A kórházi ágykihasználás az ágyszám csökkenésével emelkedett: 2003-ban 79% volt.

Szociális gondoskodás

A szociális gondoskodás intézményrendszere a társadalom hátrányos helyzetben lévő csoportjai és a segítségre szorulókat támogatására szolgál. A népesség korösszetételének változásából adódóan az ellátásra szoruló fiatalok száma mérséklődik, az idősebbeké emelkedik. A sokrétű támogatási rendszer fejlődése azonban nem tart lépést az igényekkel.

A családsegítő szolgálatban mintegy 4 ezer foglalkoztatott és önkéntes dolgozik. A gyermekjóléti szolgálat több mint kétszer annyi helyszínen és lényegében ugyanannyi

munkatárssal lát el szervező-szolgáltató-gondozó szerepet. A szolgáltatásokat évente mintegy félmillióan veszik igénybe.

Környezeti, magatartási, anyagi, egészségi és egyéb okból több mint 300 ezer gyermek fejlődése veszélyeztetett, szorul gyámságra vagy kerül gondnokság alá. A veszélyeztetett gyermekek száma az elmúlt három évben csökkent (2004-ben 225 ezerre), a szülő nélkül gyámság, valamint gondnokság alatt álló kiskorúak száma nőtt (80 ezer).

A szülői családon kívül 2004-ben **gyermekvédelmi gondoskodásban** 17 600 gyermek élt, számuk valamelyest csökkent az előző évhez képest. Utógondozói ellátásban 4200-an részesültek, ugyanannyian, mint 2003-ban.

Évről évre kevesebb az örökbefogadás, ugyanakkor nőtt az örökbe fogadható kiskorúak száma. Az elmúlt évben 750 örökbefogadást engedélyeztek, az előző évinél 19-cel, a 2002. évinél 97-tel kevesebbet. Az örökbefogadók több mint egytizede külföldi.

Az anyák munkavállalását segítő bölcsődékbe 2004-ben a 0–3 évesek valamivel több mint egytizede járt. A beíratottak döntő többségét (97%) önkormányzati intézményben gondozták.

Családsegítés, gyermekjóléti szolgálat

Év	Családsegítő szolgáltatások				Gyermekjóléti szolgálat		
	egységek száma	a szolgáltatást igénybe vevők, ezer	foglalkoztatottak száma	önkéntesek száma	egységek száma	a szolgáltatást igénybe vevők, ezer	foglalkoztatottak száma
2002	805	310	2 455	1 629	1 587	207	3 906
2003	776	307	2 581	1 345	1 541	174	3 939
2004	991	326	2 759	..	1 882	170	3 828

**A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést
nyújtó szociális intézmények**

Év	Telephelyek	Férőhelyek	Ellátottak	Férőhely- kihasználtsági százalék	Tízezer lakosra jutó férőhely
	száma				
2002	1 291	77 620	75 541	97	76
2003	1 332	79 861	77 386	97	79
2004	1 308	81 176	78 513	97	80

A hátrányok csökkentésére szervezett falu- és tanyagondnoki szolgáltatást 2004-ben 773-an végeztek (teljes munkaidős foglalkoztatottra átszámítva). Házi segítségnyújtást évente 43–44 ezer, szociális étkeztést több mint százezer rászoruló vesz igénybe. A házi segítségnyújtásban foglalkoztatottak kétharmada hivatásos gondozó, számuk évről évre csökken.

A közel 1300 idősök klubjának 2004-ben mintegy 40 ezer tagja volt, ezer fővel kevesebb a 2003. évinél. A fogyatékosok napközi otthonaiba 2 és fél ezren jártak.

Szociális otthonban 2004 végén tartósan 69 ezren laktak. A férőhelyek mintegy kétharmadában idős embereket, közel egynegyedében fogyatékkal élőket, 11%-ában pszichiátriai betegeket, töredékében szenvedélybetegeket, illetve más rászorulókat gondoztak. A szociális otthonok férőhelyeinek háromnegyedét az önkormányzatok és a költségvetés tartotta fenn.

A hajléktalanokat napközben **nappali melegedők és népkonyhák** segítették. Három év alatt az intézmények száma alig változott, a melegedők forgalma kissé nőtt, a népkonyháké csökkent. Az előbbieket naponta átlagosan 5 ezren, az utóbbiakat 4 ezren keresték fel.

Az **átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények** szolgáltatásait 2004-ben 9400-an vették igénybe. A férőhelyek túl-

nyomó részét hajléktalanoknak tartják fenn. 2004 végén 6300-uk számára nyújtott átmenetileg fedelelt hajléktalanszállás vagy éjjeli menedékhely, valamivel többnek, mint egy évvel azelőtt.

Uniószerthe az idősellátás a családon belüli és kívüli segítségnyújtásban jóval nagyobb hangsúlyt kap (mintegy 17%), mint a gyermekeké (4%). Nálunk az idős-ápolás aránya átlag alatti (13%), a felnövő generációk gondozásáé a feletti (7%). Míg Magyarországon a nem intézményi gondozásban a munkanélküliek a legaktívabbak, addig az EU-15-ben a nyugdíjasok. Az idősök bentlakásos otthonba küldése Európában népszerűtlen (a megkérdezettek 12%-a tartja elfogadhatónak), és a családi megoldások híve – az országok nagy részében – a válaszolók kétharmada.

Könyv, kultúra, szórakozás

Szélesebb értelemben vett kultúrára – oktatásra, művelődésre, üdülésre, szórakozásra – a magyar háztartások 2004-ben a kiadásai 7%-át, 428 milliárd forintot fordítottak, többet, mint ruházkodásra vagy akár egészségügyre. Az állami költségvetés a kulturális intézmények fenntartására, működtetésére évente további 160-170 milliárd forintot költ, a GDP csaknem 1%-át. A lakosság szabadidejének legjelentősebb részét a tele-

vízió, a szórakoztatóelektronika, a számítógép tölti ki, és egyre kevesebb idő jut klasszikus értelemben vett művelődésre, könyv- és újságolvasásra, mozira, színházra.

A magyar és idegen nyelvű tévécsatornák választékának bővülése mellett a **közszolgálati műsoridő** emelkedett, és 2003-ban meghaladta az évi 25 ezer órát. A műsorszerkezet lényegében nem változott. A sugárzási időből legnagyobb a hírek, információk aránya (36%), valamint az irodalmi és a szórakoztató műsoroké (25%). A közszolgálati rádió televíziózáshoz hasonló terjedelmű műsoridejének kétötöde továbbra is zene. A hír-, politikai és gazdasági, információs és tájékoztató műsorok aránya 31%, az irodalmi, szórakoztató programoké egytized. Mindkét tömegkommunikációs eszköz egyre inkább a mindennapi tevékenység háttérprogramjával szolgál, és használatuk szorosan összefügg a háztartások számítógép-, illetve internetellátottságával.

A könyvpiaci választék jelentősen bővült, és 2004-ben több mint 11 ezer, évtizedek óta a legtöbb **könyv** jelent meg nyomtatásban, a kiadási példányszámok – igazodva a piaci feltételekhez – tovább csökkentek.

A kínálatban többféle ismeretterjesztő, szakmai, tudományos, szépirodalmi és egyéb munka lelhető fel, és kevesebb tankönyv. A példányszámok alapján a szépirodalom a listavezető, amelyet a szakmai kiadványok, a tankönyvek és az ismeretterjesztés követnek. A könyvpiaci forgalom 2004-ben több mint 58 milliárd forintot ért el. A könyvárak alakulását figyelembe véve az eladások volumene azonban mintegy 3 és fél százalékkal csökkent. A legbiztosabb üzlet továbbra is az oktatási és az ismeretterjesztő művek kiadása, ezek együttesen az eladások több mint felét jelentették.

Közművelődési, szak- és iskolai **könyvtárakból** Magyarországon több mint 9000 működik. A könyvtárak fele iskolai könyvtár. A legszélesebb olvasói körre építő közművelődési könyvtárak az összes könyv, bekötött folyóirat, mikrofilm, audiovizuális és egyéb anyag közel egyharmadával, 45 millió könyvtári egységgel rendelkeznek. A beíratkozott olvasók száma 2003-ban 62 ezerrel, közel másfél millióra emelkedett, míg a kölcsönzött köteteké valamelyest tovább mérséklődött (33,5 millió). Minden hetedik lakos valamelyik könyvtár beíratkozott olvasója, közülük minden harmadik gyermek. Egy beíratkozott olvasó átlagosan kéthetente kölcsönöz könyvet.

A **nyomtatott sajtó** legnagyobb példányszámban megjelenő országos napilapja 2003-ban az ingyenesen terjesztett Metro, 2004-ben a Blikk volt, több mint 300 ezres átlagos példányszámával, melyet a Népszabadság követett (186 ezres napi megjelenéssel). A hetilapok közül a legnagyobb példányszámot a TVR-Hét és a Story magazin érte el (340–350 ezer).

Moziteremből 2004-ben 531 működött, ahol 448 ezer vetítést tartottak. A termek száma a 2003. évi 23 után 2004-ben további 49-cel csökkent. Az előadások száma ugyanakkor az előző évi csökkenést követően 6 ezerrel nőtt. A vetítéseket 13,6 millióan látták, 400 ezerrel kevesebben, mint 2003-ban. Az egy látogatóra jutó jegybevételek folyó áron 6,4%-kal, 799 forintra nőtt. Ismét népszerűbb volt a magyar film, a hazai produkcióra jegyet váltók aránya a 2003. évi 4,9%-ról 10,3%-ra emelkedett.

Az év során egy új **színház** nyitotta meg kapuit és 55-ben rendeztek előadásokat. A megtartott 13 800 színházi eseményre 4,2 millióan váltottak jegyet. Az előadások száma 287-tel, a látogatóké 41 ezerrel nőtt az előző évhez képest.

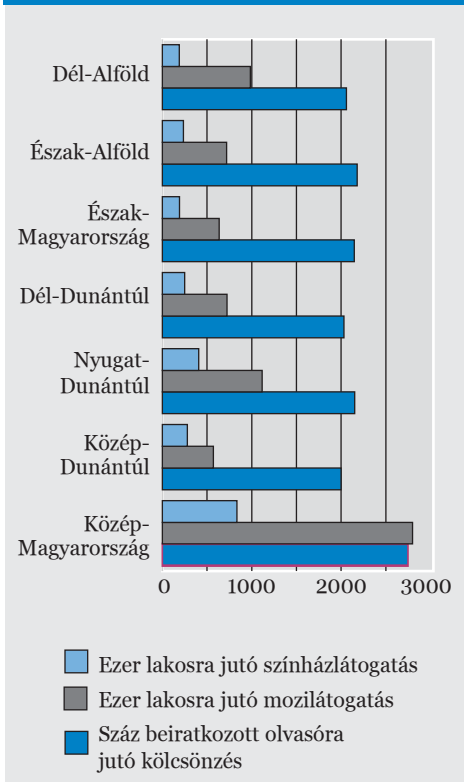
A Nemzeti Filharmónia adatai szerint 2004-ben a zenei élet szereplőinek valamivel kevesebb volt a fellépési lehetősége, a koncertlátogatóknak kevesebb alkalma nyílt az élőzene hallgatására, mint 2003-ban. Az előadások száma 1395, a közönségé 455 ezer volt.

A **múzeumok, muzeális gyűjtemények, és kiállítóhelyek** száma 2004-ben 794, a rendezett eseményeké 2706. A nagy gyűjteményes kiállítások, a múzeumok éjszakája és egyéb kulturális események szervezésével a múzeumlátogató

A kulturális rendezvények iránti nyitottság, ami jelentősen összefügg az egyes művelődési formák elérhetőségével, a lakosság korösszetételével, iskolázottságával, munkamegosztásban elfoglalt helyével és anyagi viszonyaival, az egyes régiókban eltérő. Közép-Magyarország legtöbb mutató szerinti vezető helye a főváros meghatározó szerepéből adódik, a mozilátogatás jelzőszáma a Közép-Dunántúlon a legkisebb, a színházlátogatásé a Dél-Alföldön, a könyvtárlátogatásé a Dél-Dunántúlon. A különbségek a könyvkölcsönzésben a legkisebbek és a színházlátogatásban a legnagyobbak.

Közművelődési intézményből 2003-ban 3700 volt az országban, csaknem 400-zal több, mint egy évvel azelőtt. 11 100 ismeretterjesztő előadást szerveztek, melyeket átlagosan 40-en látogattak. A rendezvények száma tovább csökkent, a résztvevőké ismét nőtt, és 530 ezren vettek részt ilyen előadáson. A műsoros estek száma 22 700 volt, ezeket 5,3 millióan látogatták. A rendezvények száma 8%-kal nőtt, a részvétel enyhén csökkent az előző évhez képest. A 9300 alkotóművészeti közösségben 183 ezren találtak kapcsolódásra, mindkét mutató az igények növekedését jelzi. A klubok száma meghaladta a 8800-at, 13%-kal magasabb a 2002. évinél, és csaknem duplája a 2000. évinek. A klubok iránt az érdeklődés az előző évhez képest csaknem negyedével nőtt, és a résztvevők száma meghaladta a 310 ezret.

Mozi- és színházlátogatás, könyvkölcsönzés, 2003

* Az adatok forrása a Belügyminisztérium.

Jog- és közbiztonság*

Az év folyamán **ismertté vált közvédas bűncselekmények** száma a megelőző két év enyhe csökkenése után kissé emelkedett. 2004-ben 419 ezer bűncselek-

mény felderítését fejezték be, melyek csaknem felét a korábbi években követték el. Százezer lakosra 4140 bűncselekmény jutott, 69-cel több, mint egy évvel azelőtt. A cselekmények 41%-a volt büntetett, a többi vétség. A vétségek száma nem változott 2003-hoz képest, viszont a súlyosabb megítélésű büntettek száma az előző évi csökkenést követően 4%-kal nőtt.

A bűnözés szerkezete úgy változott, hogy a vagyon elleni büntettek és vétségek száma, melyeknek aránya a cselekményeken belül 63%-ot tett ki, 5%-kal csökkent, és 14%-kal kevesebb lett az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmény is. A többi bűncselekmény-főcsoportban – a személy elleni és a közlekedési bűncselekmények kivételével, ahol a növekedés 5%, illetve 9,8% – kétszámjegyű emelkedés következett be.

Ezzel szemben az emberölések száma az előző évi 227-ről 208-ra csökkent, a szándékos testi sértéseké nőtt. A közlekedési bűncselekmények többségében szerepet játszott az alkohol. Valamennyi bűncselekmény-főcsoport közül a legszámottevőbb, 2,3-szeres volt a dinamika a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni elkövetetknél, és még nagyobb ütemben, 3,3-szeresére nőtt az ismertté vált sértettek száma. A növekedésben döntő szerepe volt annak, hogy megemelkedett a felderítések száma a tiltott pornográf felvétellel való visszaélések, valamint az e körbe tartozó erőszak egyéb formái esetében. A közrend elleni bűncselekményeknél a kábítószerrel való visszaélések esetszámának megduplázódása mellett a közokirat-hamisítások nőtték az átlagosnál nagyobb mértékben. A gazdasági bűncselekmények közül jelentősen nőtt a pénzhamisítás, a számítógé-

pes csalás, a hamispénz-kiadás és a csőd-büntett.

Az ismertté vált nem büntethető gyermekkorú **elkövetők** száma 2004-ben csaknem 4000 volt, 12%-kal több, mint egy évvel korábban. Az ismertté vált bűnelkövetők⁸ száma évek óta lassú emelkedést mutat, az elmúlt évben 12 ezerrel 130 ezerre nőtt. Bár körükben emelkedett a nők aránya, nagy többségük (85%-uk) változatlanul férfi. A bűnelkövetők 62%-a volt büntetlen előéletű. A büntetlen előéletűek száma a bűnelkövetők között dinamikusabban nőtt, mint a bűnismétlőké vagy a visszaesőké. Több mint egyötödük cselekményében szerepet játszott az alkohol vagy a kábítószer. Bár az alkohol jelentősége jóval nagyobb, mint a kábítószeré, a kábítószer hatása alatt bűnelkövetővé válók száma az előző évhez képest 2,2-szeresére, a kábító hatású, illetve a több anyag együttes hatása alatt cselekvőké másfélszeresére nőtt. A bűnelkövetők egytizede fiatalok, számuk 18%-kal magasabb a 2003. évinél. Figyelembe véve a demográfiai összetételt, a gyermekek és a fiatal korosztályok érintettsége jelentősen nőtt.

A bűncselekményeknek 2004-ben 246 ezer **sértettje** volt, akiknek 96%-a vált ismertté. A sértettek között az ismeretlenek száma csaknem 10%-kal nőtt. Az ismertté vált sértettek száma évek óta mérsékelten változik. A gyermekkorú sértettek száma az elmúlt évben – összefüggésben a tiltott pornográf felvétellel való visszaéléssel – több mint duplájára nőtt, a fiataloké 22%-kal emelkedett, és 7%-kal nőtt a 60 évesek és idősebbeké. A közterületeken 2%-kal többen váltak sértetté, és az erőszakos, garázda jellegű cselekménynek áldozatul esők száma 7%-kal emelkedett.

⁸ Azokkal együtt, akikkel az alapos gyanút nem közölték, de a bűncselekmény elkövetésével gyanúsíthatóak voltak.

A jogerősen **elítéltek** száma 5%-kal nőtt, és meghaladta a 98 ezret. A kiszabott ítéletek 99%-a közvád alapján született. A magánvád alapján elítéltek száma az előző évi csökkenés után 209-cel, 963-ra nőtt.

A jogerős ítéletek döntő többsége hagyományosan pénzbüntetés, önállóan alkalmazott mellékbüntetés és intézkedés, felfüggesztett szabadságvesztés vagy közérdekű munka. A végrehajtandó szabadságvesztések száma 10 600 volt, 10%-kal keve-

sebb a 2003. évinél. Ezen belül a fiatalokorúaknál a csökkenés 19%. (Az elítéltek 3,6%-a fiatalokorú.)

A büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak száma 2004-ben 16 500 volt, az előző évi jelentős csökkenés után lényegében nem változott, 36-tal nőtt. Az intézetekben lévők 74%-a elítélt, 25%-a előzetesen letartóztatott, a többi kényszer-gyógykezelésre, elzárásra utalt vagy őrizetes.

Gazdasági fejlődés, fejlettségi szint

Nemzetközi gazdasági környezet, gazdasági növekedés

A világgazdaság fejlett térségeiben a mintegy három éve tartó gazdasági dekonjunktúra 2003 első felében elérte a mélypontját. Az ezt követő gazdaságélénkülési hullám az USA-ból indult ki, majd kisebb-nagyobb időeltolódással és eltérő intenzitással általánossá vált a világ gazdaságilag fejlett térségeiben. A gazdasági konjunktúra felfelé ívelő szakasza a vártnál rövidebb ideig tartott. 2004 második felében a növekedési ütem már kissé mérséklődött.

Az **USA-ban** a bruttó hazai termék (GDP) 2003-ban 3,1%-kal, 2004-ben 4,4%-kal nőtt. A növekedés éves szintű gyorsulása ellenére 2004-ben az évközi folyamatok a gazdasági konjunktúra megtorpanását jelzik. A növekedés lassulását több tényezővel magyarázzák: a kőolaj emelkedő világpiaci árával, továbbá az export és a belső kereslet dinamikájának mérséklődésével. Közrejátszott az is, hogy az Európai Unió késéssel és csak szerény mértékben tudott bekapcsolódni az élénkülés folyamatába, fékezve ezzel a globális konjunktúra megerősödését.

A bővítés előtti **Európai Unióban** (EU-15) 2003-ban még folytatódott a megelőző évekre jellemző gazdasági depresszió. A GDP növekedési üteme sem éves szinten, sem az év utolsó negyedében nem érte el az 1%-ot. 2004-ben ebben a térségben is érzékelhetővé vált a növekedés gyorsulása, a GDP 2,3%-kal emelkedett. A 2004-ben újonnan belépő 10 ország fejlődése ennél dinamikusabb volt, az unión belüli viszonylag kis gazdasági súlyuk miatt azonban a kibővített Európai Unió éves

növekedési ütemét mindössze 0,1 százalékponttal, 2,4%-ra emelték. Az év második felében az Európai Unióban is megjelent a lassulás tendenciája, ami a gazdaságilag fejlettebb tagországokat érintette súlyosabban, de az újonnan belépők többségében is szerényebbé vált a növekedés üteme az év folyamán.

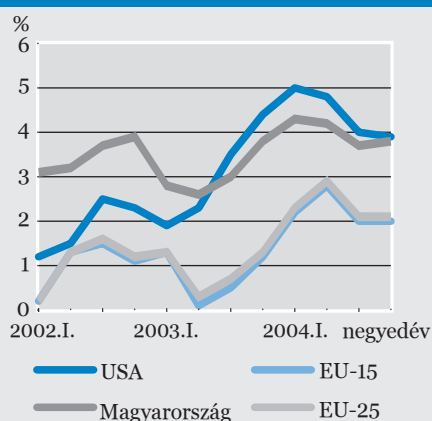
Az Európai Unióban a gazdasági konjunktúra viszonylag kései megjelenésének és szerény mértékének egyik oka az euró dollárhoz képesti felértékelődése volt. Az euró erősödése rontotta a térség világpiaci versenyképességét, fékezte az export és így a gazdasági növekedés lendületét. Ebben a folyamatban az USA gazdaságpolitikája is szerepet játszott, amely a választások évében a mesterségesen alacsony szinten tartott dollárfolyammal serkentette gazdaságának növekedését. Az EU-ban fékezte a konjunktúra kibontakozását a stabilitási paktum szigorú szabályrendszere, továbbá az Európai Központi Bank óvatos kamatpolitikája is.

A **magyar gazdaság** 2003–2004. évi fejlődése követte a világgazdaságra jellemző tendenciákat. A bruttó hazai termék (GDP) 2003-ban 2,9%-kal, 2004-ben 4%-kal emelkedett. A növekedés üteme 2004 második felében Magyarországon is kissé mérséklődött az előző év azonos időszakához képest. Ez a növekedési ütem az uniós átlaghoz képest változatlanul magas. 2003-ban Csehország, Szlovákia és Lengyelország fejlődése gyorsabb volt, mint Magyarországé, ugyanakkor Szlovéniáé lassúbb. 2004-ben Szlovénia is gyorsabban növekedett, Csehország pedig azonos ütemben növelte teljesítményét, mint Magyarország. A fejlődés dinamikája alapján

mutatózó relatív lemaradásunk értékelésénél figyelembe kell venni, hogy Magyarország növekedése az elmúlt években egyenletesebb volt, mint az előbb említett országoké, és az átlagos növekedési ütem 2001 és 2004 között Szlovákia kivételével magasabb volt azokénál.

A GDP növekedése az előző év azonos negyedéhez képest

A gazdasági dekonjunktúra időszaka Magyarországon is 2003 közepéig tartott. A GDP növekedési üteme ez év II. negyedévében volt a legalacsonyabb. **2003 második felében tendenciaváltozás** következett be, a gazdaság élénkülni kezdett.⁹ A fordulatot az **exportkereslet** felfutása alapozta meg. A teljes export (árúk és szolgáltatások együtt) az I. félévi csekély növekedést követően a III. negyedévben jóval gyorsabban, a IV. negyedévben pedig még nagyobb ütemben emelkedett. Hozzájárult a GDP második félévi magasabb növekedési üteméhez az **állóeszköz-felhalmozás** élénkülése is. Az év első felére jellemző stagnálást az év második felében átlagon felüli növekedés

követe. A beruházások struktúrájában kedvező irányú változások jelentek meg. Az export és így a gazdasági növekedés megalapozása szempontjából kiemelkedő jelentőségű feldolgozóiparban a fejlesztések 13%-kal nőttek. Ugyanakkor a költségvetés által finanszírozott beruházások (például a közigazgatás, védelem, oktatás és egészségügy ágazatokban) nem érték el az előző évi szintet. (A költségvetési szervek beruházásai 2002-ben 22%-kal emelkedtek.)

A **háztartások fogyasztásának** növekedési üteme 2003 végén csillapult ugyan, de éves szinten így is több mint kétszer akkora volt (7,2%), mint amit a hazai források növekedése megengedett volna. Ez az előző években bekövetkezett, illetve elkezdődött rendkívül magas jövedelemkiáramlással függött össze.

A GDP-t meghaladó többletfelhasználást külföldi forrásokból fedezte az ország. A teljes külkereskedelmi forgalom (árúk és szolgáltatások) egyenlege a reálgazdaság egyensúlyi helyzetét jellemzi. A **behózzati többlet** 2003-ban (folyó áron) 829 milliárd forintot tett ki, ami közel kétszerese az előző évinek. A passzívum növekedése – az export élénkülése miatt – az év végére lelassult, és a hiány a IV. negyedévben már valamivel kisebb volt, mint az előző év azonos időszakában.

A gazdasági növekedés gyorsulásában a **termelés** oldaláról az **iparnak** kitüntetett szerepe volt. Az ipar bruttó hozzáadott értékének növekedése a III. és a IV. negyedévben jóval meghaladta az előző év azonos időszakában mértet. A mezőgazdaság teljesítményének csökkenése – ami elsősorban a rossz gabonatermés következménye volt – mérsékelte a gazdaság fejlődésének lendületét.

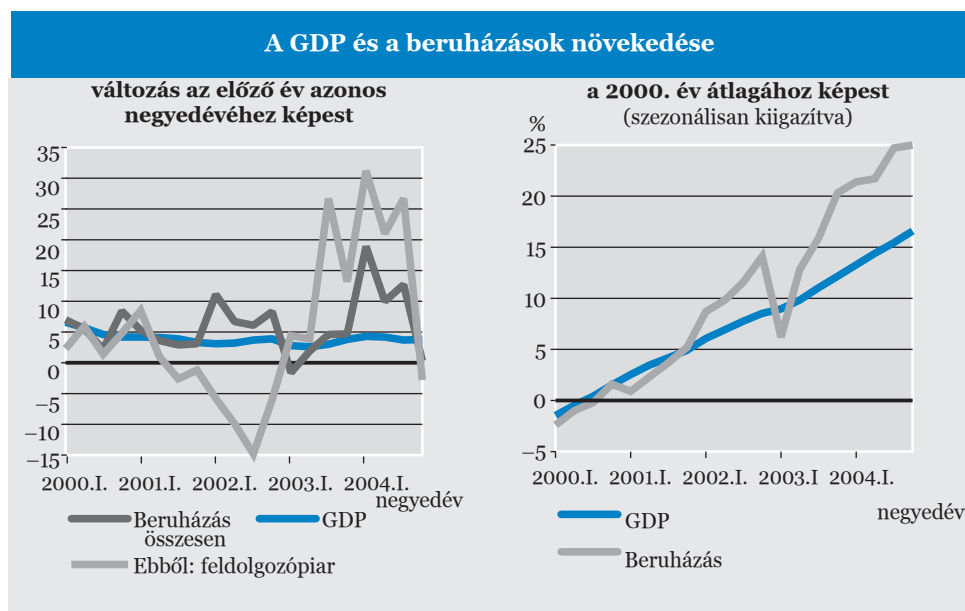
⁹ Még nem került sor a folyamatot jellemző negyedéves adatok összehangolására a felülvizsgált 2003-as éves adatokkal. előzetes ismereteink szerint a várható módosítások nem érintik a fő tendenciákat.

2004-ben a gazdaság több fontos területén folytatódtak az előző év második felében kezdődött folyamatok. A GDP növekedési üteme magasabb volt, mint 2003-ban, az év második felében azonban kissé lassult a gazdaság fejlődése. Az éves szinten elért 4%-os gazdasági növekedést keresleti oldalról változatlanul az **export** és a **beruházás** alapozta meg. A teljes kivitel a 2003. évi 8%-os növekedés után 2004-ben 16%-kal emelkedett, amit részben a külgazdasági konjunktúra élénkülése magyaráz, részben a versenyképes áruk előállítására képes feldolgozóipari kapacitások bővülése. A beruházási kereslet 2004-ben 8%-kal lett nagyobb, a növekedés gyorsulását a három legnagyobb súlyú ágazat (a feldolgozóipar, a szállítás, valamint az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás) biztosította. A feldolgozóipari vállalkozások a megelőző évi magas (17%-os) növekedés után 2004-ben további 15%-kal növelték fejlesztési kiadásait.

A GDP belföldi felhasználásának legnagyobb súlyú összetevője a **háztartások**

fogyasztása, amely – eltérően az előző három évtől – 2004-ben lassúbb ütemben (2,8%-kal) emelkedett, mint a GDP. Ezzel a GDP felhasználásának szerkezete a gazdaság jövőbeni fejlődése és egyensúlyi helyzete szempontjából kedvező irányba változott, szűkült a rés a megtermelt és belföldön felhasznált jövedelem között. A fogyasztói kereslet lassuló növekedése az egyensúly-helyreállító jövedelempolitika következménye. A lakosság jövedelmében kitüntetett jelentőségű reálkereset 2004-ben 1%-kal csökkent. A jelenség megítélésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a csökkenés a 2002. évi 14%-os, illetve a 2003. évi 9%-os növekedés után következett be, vagyis a reálkereset két év alatt 24%-kal lett nagyobb, miközben a GDP ugyanebben az időszakban csak 7%-kal nőtt.

A gazdasági növekedés az év folyamán kissé lassult. A lassulás összefügg a világgazdaságban, de főként az Európai Unióban tapasztalható ütemcsökkenéssel, és hozzájá-

A GDP, a fogyasztás és a reálkereset növekedése
(változás az előző év azonos negyedéhez képest)

A GDP és a fogyasztás növekedése a 2000. év átlagához képest
(szezónálisan kiigazítva)

rult az úgynevezett bázishatas is. A 2004 második felében mért szerényebb növekedés – a 2003. évközepe tendenciaváltás következtében – már magasabb bázishoz mérten jelentkezett. Az ütemmérséklődés folyamatában közrejátszott a forint árfolyamváltozása. Az év elejétől május végéig tartó (átlagosan 3%-os) leértékelődés ösztönözte az exportot és így a termelést is, az ezt követő hónapokban a felértékelődés (átlagosan 5%-os) mérsékelte azt. A gazdasági egyensúly helyreállítását szogáló jövedelempolitika, amely a belföldi kereslet lassúbb növekedését is előidézte, ugyancsak hozzájárult a szerényebb gazdasági növekedéshez.

A **teljes külkereskedelmi forgalom hiánya** 2004-ben 756 milliárd forintot tett ki, 72 milliárddal kevesebbet, mint az előző évi. A passzívum GDP-hez viszonyított relatív nagysága ennél nagyobb mértékben, 6,8%-ról 3,7%-ra csökkent. Ez az arányszám, amely a reálgazdaság egyensúlyi helyzetét jellemzi, nemzetközi összehason-

¹⁰Ehhez kapcsolódik az Európai Unió tagállami befizetések egyik része.

lításban nem túl magas. Az Európai Unión belül legjellemzőbben a dél-európai országokban nagyobb az egyensúlyhiány.

A gazdasági növekedés ütemének 2004. évi alakulásában a **termelés oldaláról** az ártermelő ágazatoknak meghatározó szerepük volt. Az ipar és az építőipar hozzáadott értéke (GDP-hez való hozzájárulása) az átlagos növekedési ütemnél gyorsabban nőtt. A mezőgazdaság teljesítménye a megelőző évi visszaesés után kiemelkedő növekedési ütemet ért el. A szolgáltatásokat nyújtó ágazatok lassabban fejlődtek, mint a gazdaság egésze.

A bruttó nemzeti jövedelem (GNI)

A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) a GDP-ből származtatható makromutató, melynek használata általános a nemzetközi statisztikai gyakorlatban, az Európai Unió tagországai számára pedig az Eurostat kötelezően előírja.¹⁰

A GDP és GNI alakulása

	(folyó áron, milliárd Ft)		
	2001	2002	2003
GDP	14 850	16 740	18 409
Munkajövedelmek egyenlege	45	37	35
Nettó tulajdonosi jövedelem egyenlege	-852	-964	-964
Ebből: visszaforgatott tőkejövedelem	-386	-456	-445
Összes korrekció	-806	-928	-929
GNI	14 043	15 518	17 480

A GNI – ellentétben a GDP-vel – nem tartalmazza a külföldi tőke által Magyarországon létrehozott jövedelmeket, ugyanakkor részét képezik a külföldön működő magyar tulajdonú tőke jövedelmei (osztalék, kamat stb.). Hasonló a helyzet a munkavállalói jövedelmekkel is. Magyarországon ez idáig a külföldiek jövedelméből a tulajdonosi jövedelmek szerepe a meghatározó. A tulajdonosi jövedelem akkor is korrekciós tényező, ha a tulajdonos kiviszi az országból (repatriált osztalék), és akkor is, ha Magyarországon visszaforgatja a termelésbe. Bár az utóbbi jövedelemrész nem hagyja el az országot, a külföldi tulajdont gyarapítja.

Tekintettel arra, hogy a külföldi tőke szerepe Magyarországon nagyobb, mint a magyar tőkéé külföldön, a bruttó nemzeti jövedelem összege mintegy 5%-kal kisebb, mint a GDP.

A bruttó nemzeti jövedelem (GNI) 2002-ben 3,4%-os növekedést jelez, üteme megegyezik a GDP-ével. A két makromutató között 2003-ban 0,6 százalékpontos különbség mutatkozik a GNI javára, vagyis a GNI 3,5%-os, a GDP 2,9%-os növekedést mutatott.

Az utóbbi években a Magyarországon működő külföldi tőke mellett megjelent a külföldre irányuló magyar tőke is. A kétirányú tőkemozgás ellenére a Magyarországra

érkező külföldi tulajdonú tőke továbbra is többszöröse a magyar tőke kivitelnek.

A tulajdonból származó jövedelem egy része elhagyja az országot, más részét a külföldi tulajdonosok Magyarországon újra befektetik. Ez utóbbi jövedelemrész aránya a teljes tőkejövedelem közel felét (46-47%-át) tette ki 2002-ben és 2003-ban egyaránt. A magyar gazdaságba visszaforgatott külföldi tőkejővedelem-rész növekedett (2000-ben még csak 37%-ot tett ki). Ez azt jelzi, hogy az itt megtelepedett tőke érdemesnek érzi az újrabefektetést.

Tulajdonviszonyok a gazdaságban

Az 1990-es évtized közepére a tulajdonviszonyokban kialakultak azok az arányok, amelyek nagy vonalakban azóta is érvényesek. A bruttó hozzáadott érték mintegy 70%-a 1996 óta magántulajdonban lévő vállalkozásokban jött létre, és 30% körül stabilizálódott a közösségi szektor részesedése. (A vállalkozások tulajdonosi viszonyok szerinti besorolása a többségi tulajdonlás elve alapján történik.) Ez az arány 2003-ban 70,2%, illetve 29,8% volt. **A közösségi tulajdon** szerepe a nem piaci ágazatokban jelentős, az igazgatás és védelem ágazatban kizárólagos maradt, az oktatásban és az egészségügyben pedig domináns. Az utóbbi

két ágazatban már megjelent és egyre nagyobb jelentőségűvé vált a magántulajdon szerepe. Az egészségügy és szociális ágazat 2003. évi teljesítményének közel 30%-a, az oktatási tevékenység 15%-a jött létre magántulajdonban lévő szervezetekben.

A hozzáadott érték megoszlása tulajdonosi szektorok szerint (folyó áron)			
(%)			
Tulajdonosi szektor	2001	2002	2003
Közösségi	27,4	29,0	29,9
Hazai magán	50,5	48,8	47,2
Külföldi	22,1	22,3	22,9

A közösségi tulajdonú gazdálkodó szervezetek arányának hozzáadott érték alapján számított növekedése mögött a költségvetési intézményeknél végrehajtott béremelések hatása áll. A nem piaci ágazatok teljesítményét ugyanis ráfordítás alapon határozza meg a statisztika, így módon a béremelés ezekben az ágazatokban a hozzáadott érték növekedéseként jelenik meg. A közigazgatás és védelem ágazatban a hozzáadott érték (folyó áron) 2002-ben 23%-kal, az egészségügyben 21%-kal, az oktatásban 24%-kal emelkedett. A teljes gazdaság hozzáadott értékének folyó áron mért növekedése 13%-os volt. A nem piaci ágazatok gyorsabb növekedési üteme 2003-ban folytatódott, és meghatározóan ez a tény idézte elő, hogy a közösségi tulajdonú szervezetek aránya két év alatt 2,5 százalékponttal emelkedett.

A közösségi tulajdonú gazdálkodó szervezetek jelentős arányt képviselnek a szállítás, raktározás, posta és távközlés ágazatban, ahol a 2003. évi hozzáadott érték 47%-a az ide tartozó nagy állami vállalatokban jött létre.

A **külföldi tulajdonú** gazdálkodó szervezetek arányának növekedése az utóbbi években lassult, a GDP-hez való hozzájárulása az 1990-es évtized közepére jellemző 15–16%-ról az ezredfordulóra 22%-ra emelkedett, 2003-ban pedig 23%-ot tett ki. A külföldi tulajdon szerepe a feldolgozóiparban a legnagyobb (2003-ban 58%). A feldolgozóiparon belül a leggyorsabban fejlődő ágazatokban (a villamosgép- és műszergyártásban, illetve a járműgyártásban) kiemelkedően magas a külföldi tőke jelenléte.

A gazdaság ágazati szerkezete

A nemzetgazdaság termelésének ágazati megoszlásában már az 1990-es évek első felében megtörténtek a piacgazdaságra való átmenettel kapcsolatos jelentősebb változások. A gazdaságszerkezetben azóta lezajlott mozgásokat egyrészt a fejlett országokra jellemző ágazati arányok felé tartó fokozatos konvergencia, másrészt a gazdaság külső és belső feltételrendszerének és körülményeinek változásai határozták meg.

A **mezőgazdaság** részesedésének csökkenése a bruttó hozzáadott értékben az egyik legmeghatározóbb tendencia. A mezőgazdaság aránya 2001 és 2003 között 1 százalékpontos csökkenéssel 3,3%-ra mérséklődött. 2003-ban az EU-25 átlaga 2,1% volt. Az EU-15-ben ez a folyamat már nyugvópontra jutott. Az elmúlt másfél évtizedben tapasztalt tendenciával ellentétben 2004-ben a kimagaslóan jó terméseredményeknek köszönhetően becsülhetően kismértékben emelkedni fog a mezőgazdaság hozzájárulása a hozzáadott értékhez Magyarországon. A bruttó termelésben az ezredfordulón a növénytermesztés és az állattenyésztés súlya közel azonos volt, de az állattenyésztés csökkenő volumene és a

A hozzáadott érték ágazati megoszlása (folyó áron)					
	Magyarország		EU-25	10 új tagállam	
	2000	2002	2003		
Mezőgazdaság	4,2	3,7	3,3	2,1	3,2
Ipar	28,7	24,9	25,5	21,2	25,8
Építőipar	4,6	5,3	4,9	5,6	6,0
Szolgáltatások	62,4	66,1	66,3	71,2	64,9

2004-ben tapasztalt rekordtermés következtében a növénytermesztés aránya 62%-ra emelkedett (2003-ban 56% volt).

Az **ipar** magyar gazdaságban betöltött szerepe nemcsak a súlyából, hanem növekedésének dinamikájából is fakadt az előző évtized végén. Hozzájárulása a hozzáadott értékhez 2000-ben érte el a csúcspontját: 28,7%-ot. 2001-2002-ben a világgazdasági dekonjunktúra érzékenyen érintette az ágazatot, hozzáadott értékének volumene a korábbinál mérsékeltebben növekedett, részesedése 24,9%-ra csökkent a nemzetgazdaságban. 2003-ban a feldolgozóipar exportértékesítésének felfutása következtében ismét dinamikus növekedés volt tapasztalható, az ipar súlya 25,5%-ra emelkedett. 2004-ben e tendencia folytatódott, tehát az ipar részarányának enyhe növekedését lehet vélelmezni. Az ipar húzóereje a három gépipari ágazat volt az elmúlt években, amelyek¹¹ együttes részesedése a feldolgozóipar kibocsátásából 48%-ra emelkedett. Folytatódott a könnyűipari ágazatok és az élelmiszeripar súlyának csökkenése, a vegyipar hozzájárulása pedig évek óta 14% körüli.

2003-as adatok szerint Magyarországon az 5. legmagasabb az ipar súlya a kibővült unióban, csak Írország, Csehország, Szlovénia és Szlovákia előzi meg. Az unióban az ipar részesedése évről évre kismértékben

csökken, 2000 és 2003 között az EU-15-ben 22,6%-ról 21%-ra süllyedt.

Az **építőipar** csak kisebb ingadozásokat mutat. Részaránya a hozzáadott értékben Magyarországon az elmúlt években 5% körül alakult, az EU-25 átlagában pedig 5,6% volt.

A **szolgáltatási szektor** részesedése a hozzáadott értékben mind Magyarországon, mind az EU-ban növekedett az elmúlt években: hazánkban 2000 óta 62,7%-ról 2003-ra 66,3%-ra emelkedett, az EU-25-re számított érték 69,7-ről 71,0%-ra változott. Magyarországon a növekedés szinte teljes egészében a nem piaci szolgáltatásokat nyújtó, döntő részben állami finanszírozású ágazatokban (közigazgatás, oktatás, egészségügy) ment végbe; hozzájárulásuk a hozzáadott értékhez három év alatt 16,3%-ról 20,6%-ra nőtt. 2002-2003-ban az EU-25-ben is növekedett ezen ágazatok súlya, és elérte a 22,3%-ot. A pénzügyi szolgáltatások súlya az EU-25-ben évről évre lassan emelkedik, 2003-ban 27,3% volt, Magyarországon 2000-hez hasonlóan 21% körüli. A kereskedelem, javítás, szállítás, távközlés területeit felölelő harmadik szolgáltatáscsoport súlya Magyarországon az 1990-es évek vége óta csökkent, 2003-ban 20,8% volt, míg az EU-ban a korábbi évek átlagával megegyezően 21,6%.

¹¹ Gép, berendezés gyártása; villamos gép, műszer gyártása; járműgyártás.

Gazdasági fejlettség

A magyar gazdaság más országokhoz mért fejlettségi szintjét – a nemzetközi statisztikai gyakorlat szerint – az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson mért értéke alapján lehet meghatározni.

Az összehasonlításban részt vevő országok nemzeti valutában kifejezett egy főre jutó GDP-adatát vásárlóerő-paritáson számítják át egy közös valutára (PPS-re). Ez a számítási mód kiküszöböli a hivatalos banki árfolyamok használata esetében fellépő torzító hatásokat.

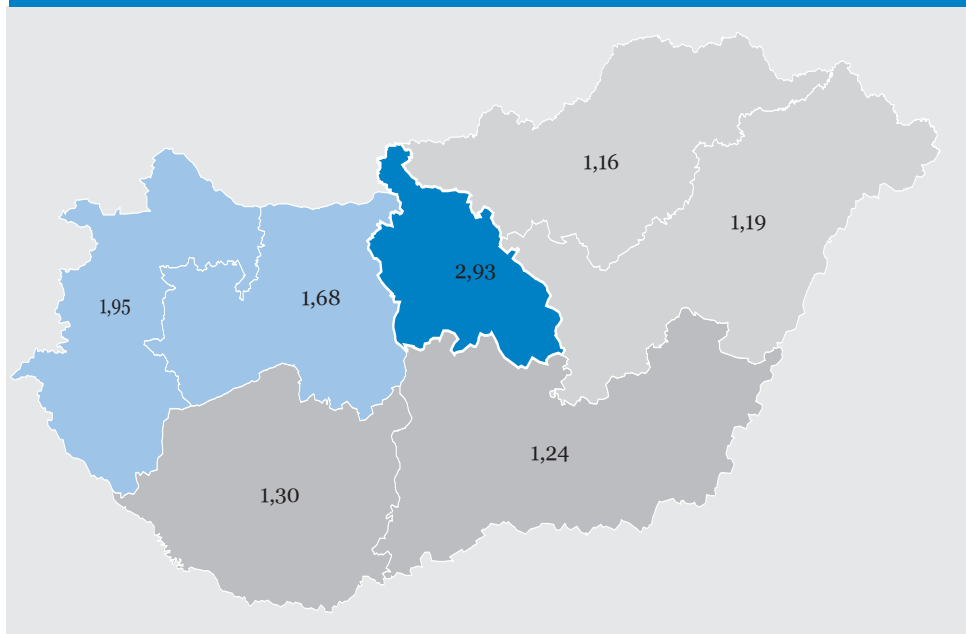
Magyarországon az **egy lakosra jutó GDP** a 2003-as adatok alapján a 25 tagú Európai Unió átlagának a 60%-át tette ki. Az e mutató alapján felállítható fejlettségi sorrend szerint Magyarország a 20. helyet foglalja el. Az újonnan belépő 10 ország

közül megelőzi Magyarországot a két szigetország, Ciprus és Málta (az átlag 82, illetve 73%-ával), továbbá Szlovénia (76%-kal) és Csehország (70%-kal). Magyarország mögött áll a fejlettségi rangsorban a 10-ek közül Szlovákia (52%-kal), Lengyelország (46%-kal) és a három balti köztársaság (41-48%-kal).

A gazdasági fejlettség sorrendjében Magyarország pozíciója 2000-hez képest nem változott, akkor is az előbb felsorolt országok álltak mögötte. Bár a sorrendben elfoglalt helye változatlan, a közvetlenül mögötte álló Szlovákia hátránya valamelyest nagyobb lett Magyarországhoz képest, a közvetlenül előttünk álló Csehország előnye pedig csökkent.

A differenciáltságra jellemző, hogy az Európai Unió 25 tagországa közül az élmezőnyhöz tartozó 5 országban az egy főre

Egy főre jutó bruttó hazai termék régióként, 2003
(millió forint)

jutó GDP legalább 20%-kal haladta meg az átlagot. Ebbe a csoportba tartozik Luxemburg, Írország, Dánia, Ausztria és Hollandia. A második csoportba azt a hét országot soroltuk, amelyekben a gazdasági fejlettség ugyan kisebb mértékben, mint az előző csoport országaiban, de meghaladja az uniós átlagot. Ezek: Belgium, Nagy-Britannia, Svédország, Finnország, Franciaország, Németország és Olaszország.

Az uniós átlag alá került a tagországok valamivel több mint fele (13 ország). Az átlag alatti gazdasági fejlettségű országok között rendkívül nagy különbségek vannak. A két szélső értéket Spanyolország és Lettország képviseli (az átlag 97, illetve 41%-ával). A tagjelölt országok közül Románia és Bulgária egyaránt az uniós átlag 30%-án állt a 2003. évi adatok szerint.

A GDP területi megoszlása

2003-ban a bruttó hazai termék (GDP) 45%-át Közép-Magyarország, 28%-át a három dunántúli régió, 27%-át pedig az északi és az alföldi régiók adták. A régiók gazdasági fejlettsége – az egy főre jutó GDP alapján – erősen differenciált. A fejlettségi rangsor élén a Budapestet is magában foglaló Közép-Magyarország áll, ahol az egy főre jutó GDP az országos átlag 1,6-szeresét tette ki 2003-ban. A második helyen álló a Nyugat-Dunántúl adata 8%-kal haladta meg az átlagot.

Az ország hét régiója közül ötben az egy főre jutó GDP nem érte el az átlagot. A legkisebb lemaradás (8%-os) a Közép-Dunántúlon mutatkozott. Az egy főre jutó GDP Észak-Magyarországon volt a legalacsonyabb (36%-kal kisebb az átlagnál).

Magyarország gazdaságilag legfejlettebb és legkevésbé fejlett régiója között 2003-ban 2,5-szeres volt a különbség. A differen-

ciálódás a megelőző évhez képest lényegében nem változott, kissé mérséklődött. A két szélső érték közötti különbség 2002-ben 2,6-szeres volt.

Beruházás

A **bruttó állóeszköz-felhalmozás** 2003-ban 2,5%-kal, 2004-ben 8,3%-kal nőtt. Növekedési üteme 2003-ban kismértékben elmaradt a GDP bővülésétől, 2004-ben, a megelőző évekhez hasonlóan számottevően meghaladta azt. Részesedése a GDP-ben folyó áron 22,5%-ra emelkedett.

Az **EU-25** átlagában a bruttó állóeszköz-felhalmozás 2003-ban stagnált, 2004-ben 2,9%-kal emelkedett. A 10 új tagállamban átlagosan 3, illetve 7%-os növekedést mértek a vizsgált két évben. Az USA-ban a 2001–2002. évi csökkenés után 2003-ban 4,5, 2004-ben 9%-os növekedés mutatkozott. A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-hez mért aránya az EU tagállamaiban átlagosan 19,5% (az USA-ban hasonló). Az országok rangsorában hazánk a középmezőnyben helyezkedik el, a gazdaságilag fejlettebb országok többsége előtt, de az újonnan csatlakozott közép- és kelet-európai országok közül csak Litvániában és Lengyelországban alacsonyabb ez a mutató.

A **beruházások** súlya az állóeszköz-felhalmozásban Magyarországon változatlanul 90%, így a beruházási ráta 20,2%. A beruházások teljesítményértéke 2003-ban folyó áron 3,7 billió forint volt, 2004-ben 4,1 billió. A beruházások 2000 óta tartó kiegyensúlyozott növekedése 2003 első negyedében megtört, a beruházások kissé csökkentek. Az év további részében tapasztalt gyors (elsősorban feldolgozóipari) növekedés következtében a beruházások bővülésének üteme visszatért a korábbi évek trendjéhez, de az év egészében (1,2%)

elmaradt a korábbi évek átlagától. Az előző év azonos időszakához képest 2004-ben az első három negyedévben összességében 13,2%-kal nőttek a beruházások, a negyedik negyedévben azonban stagnáltak, így az év egészére 7,8%-os növekedés adódott.

Az elmúlt évek folyamán jelentősen módosult a beruházások **gazdálkodási forma** szerinti megoszlása. A költségvetési szervek által finanszírozott beruházások részesedése 12%-ra csökkent a két évvel korábbi 18%-os csúcscról. A vállalkozások által végzett beruházások súlya 58-ról 59%-ra emelkedett. A lakossági lakásépítések felfutásának következtében az egyéb gazdasági tevékenységekhez köthető beruházások aránya két év alatt 24-ről 29%-ra nőtt.

Míg 2001–2002-ben az útépitések, egyéb állami beruházások, valamint a lakossági lakásépítések tartós konjunktúrája miatt az építési beruházások jelentették a növekedés fő forrását, addig 2003-ban a fellendülő feldolgozóipari fejlesztések következtében az – elsősorban importból származó – gépberuházások. 2004-ben kiegyenlítettébb dinamika mutatkozott: a lakás- és útépitések az építési beruházások 8,8%-os, a folytatódó feldolgozóipari tőkebefektetések pedig a gépberuházások 7,1%-os növekedését eredményezték. Az építési beruházások aránya az utóbbi években emelkedett (csak 2003-ban csökkent kissé), 2004-ben 56% volt. Az összes beruházás 43%-a gépberuházás, ebből 20%-ot tesznek ki az importált gépek, amelyeknek volumene – részben a három éve tartó áresésnek köszönhetően – 2003-2004-ben gyorsabban nőtt, mint a belföldi gépeké.

Az **ágazati megoszlást** tekintve figyelemre méltó, hogy a két legjelentősebb beruházási tevékenységet kifejtő nemzetgazdasági ág (együttes súlyuk 53%) volt az utóbbi két évben a növekedés motorja. Kö-

zülük az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ág 1999 óta mutat élénk dinamikát (a lakásépítésekkel magyarázhatóan): 2003-ban 11, 2004-ben 13%-kal növelte beruházásait. A feldolgozóiparban két évi csökkenés után 2003–2004-ben 15–17%-os bővülés volt tapasztalható. Ezen belül 2004-ben a járműgyártás beruházásai 41%-kal, a másik két gépipari ágazaté 15–23%-kal emelkedtek.

A szállítás, raktározás, posta és távközlés ágban 2003-ban 22%-os beruházáscsökkenést regisztráltak, 2004-ben azonban az útépitések hatására 15%-os bővülést. A mezőgazdasági beruházások – az előző három évi számottevő növekedés után – 2004-ben közel egynegyedükkel csökkentek, miután a támogatási rendszer az EU-csatlakozást követően leszűkült. A jelentős hányadban állami finanszírozású fejlesztéseket megvalósító négy nemzetgazdasági ág – közigazgatás, oktatás, egészségügy és egyéb szolgáltatás – beruházásai 2003-ban együttesen 16%-kal csökkentek, 2004-ben pedig ezen a szinten maradtak, de az oktatás és az egészségügy területén tovább csökkentek.

2003-ban a **külföldi érdekeltségű vállalatok** az előző évinél folyó áron 3%-kal több, 894 milliárd forint értékű beruházást hajtottak végre Magyarországon, részesedésük azonban a vállalati szféra hasonló célú kiadásából 43-ról 40%-ra csökkent (2000-ben még 52% volt). Ezen belül 2002-höz képest a feldolgozóipari beruházások a nagy összegű gépipari fejlesztéseknek köszönhetően 11%-kal emelkedtek, így részesedésük elérte a 63%-ot (2002-ben 59% volt). A külföldi érdekeltségű vállalkozások beruházásainak mindössze egynegyede építési jellegű, gépberuházásaik között pedig a nemzetgazdasági átlagnál nagyobb súlyt képviselnek az importált gépek.

Külföldi működőtőke-befektetések

A világ külföldi működőtőke-állománya¹² a 2001. évi jelentős visszaesést követően 2002-ben és 2003-ban évi 12%-kal emelkedve 2003 végén 8,2 billió dollár volt. A mozgási irányt tekintve emelkedett a fejlett országokba, valamint a közép- és kelet európai országokba, és mérséklődött a fejlődő országokba irányuló működő tőke. Ennek hatására az állomány aránya az összes befektetett tőkéből a fejlett országokban mintegy héttizedre, a közép- és kelet-európai országokban 3,2%-ra nőtt, a fejlődő országokban háromtizedet közelítő hányadra mérséklődött. A külföldi működőtőke-állományból a közép- és kelet-európai országokon belül Magyarország – Oroszország és Lengyelország mögött – a harmadik, az egy főre jutó befektetett tőkeállomány tekintetében az első helyen áll.

A világ működőtőke-állománya a tőke-exportörököt tekintve 89%-ban a fejlett országokból, 10%-os hányadban a fejlődő országokból és 0,8%-a a kelet- és közép-európai országokból származott 2003-ban.

A hazánkban működő külföldi tőke állománya – piaci értéken – 2002-ben közel 12%-kal, 2003-ban 24%-kal emelkedett az előző évihez képest, 2003 végén 8,7 billió forint volt. A külföldi tőkebefektetések háromötöde 2003 végén három országból származott: Németországból (29%), Hollandiából (20%), Ausztriából (11%). A negyedik legnagyobb befektető, az USA részesedése 2002-höz képest mérséklődve alig haladta meg az 5%-ot.

A befektetett külföldi működő tőke közép-magyarországi és ezen belül budapesti koncentrációja kissé mérséklődött, de

aránya a régióban még mindig 62%-ot meghaladó, a fővárosban pedig megközelíti az összes tőke 52%-át (a vállalkozások székhelye szerinti adatok). A második helyen a Nyugat-Dunántúl áll mintegy 12%-kal, ezt követi a közép-dunántúli régió 10%-kal. A legalacsonyabb a Dél-Dunántúlon, ahol aránya nem éri el a 2%-ot.

A külföldi érdekeltségű – részben vagy teljes egészében külföldi tulajdonban lévő – vállalkozások 2003-ban az összes vállalkozás 8%-át jelentették, ugyanakkor az összes vállalkozás saját tőkéjének 51%-ával rendelkeztek. A vegyes tulajdonlás következtében a külföldi tőke ennek 86%-át, és a teljes vállalati kör saját tőkéjének 45%-át tette ki. A korábbi évek tendenciájához hasonlóan tovább nőtt a többségében, valamint a 100%-ban külföldi tulajdonban lévő vállalkozások száma, ugyanakkor csökkent a hazai többségű tulajdonúaké.

A külföldi részesedés saját tőkén belüli aránya 2003-ban legnagyobb mértékben az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágban, valamint a pénzügyi vállalkozásokban nőtt, az előző évi két legnagyobb tőkefelvevő ágban, a feldolgozóiparban és a kereskedelemben pedig csökkent. A feldolgozóiparon belül tovább emelkedett a csaknem teljes egészében külföldi kézben lévő járműgyártás külföldi tulajdonosi hányada. Csökkent a külföldi tulajdon aránya a saját tőkén belül a villamosgép-, műszergyártás ágban, de ott még így is 69%-os. A mezőgazdaságban továbbra is alacsony a külföldi tőke jelenléte.

A külföldi érdekeltségű vállalkozások aránya¹³ 2002-ben és 2003-ban is a beruházásokból 41%-ot, a foglalkoztatottak számából kb. 25%-ot képviselt.

¹² World Investment Report, United Nations, New York and Geneva, 2004.

¹³ A társasági adóbevallást benyújtó vállalkozások körében. Ezek és a további adatok nem tartalmazzák a pénzügyi tevékenység adatait.

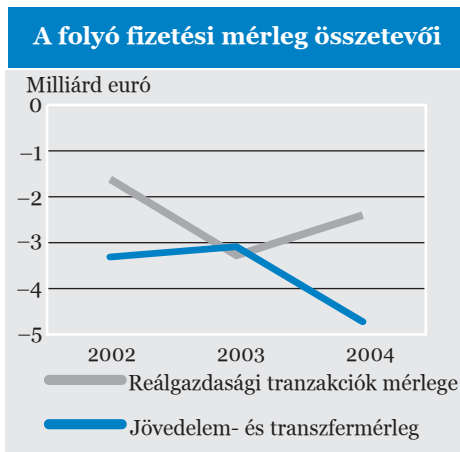
A külföldi érdekeltségű vállalkozások részesedése a külkereskedelmi forgalomból évről évre emelkedve 2002-ben a behozatal 79%-át, a kivitel 83%-át érte el. 2003-ban ez a folyamat megtört, mind az importból, mind pedig az exportból mérséklődött a részesedésük 75, illetve 80%-ra. Ugyanakkor a teljes külkereskedelmi deficit csökkenő hányada, negyede keletkezett e körben. A behozataluk háromnegyede, a kivitelük több mint négyötöde a fejlett országokhoz, túlnyomórészt az Európai Unióhoz kapcsolódott. Ez utóbbiban mind az import, mind az export esetében a gépek és szállítóeszközök voltak többségben. A legjelentősebb külföldi partner továbbra is Németország volt.

A magyar vállalkozók által külföldön befektetett tőke a 2002. évi 450 milliárd forintról 2003-ban másfélszeresére, 673 milliárd forintra emelkedett. A magyar tőkekivitelben 2003-ban is folytatódott az a tendencia, hogy mérséklődött a fejlett országokba és emelkedett a kelet- és közép-európai térségbe irányuló tőke aránya. Ez utóbbi 2003-ban 65% volt. A magyar tőkekivitel 22%-a Szlovákiába, 14%-a Horvátországba, 13%-a Hollandiába és 10%-a Macedóniába irányult. A külföldön befektetett tőke növekvő része, 42%-a a pénzügyi tevékenység ágazatban, 32%-a a feldolgozóiparban, 17%-a a kereskedelem, javítás területén működött.

Gazdasági egyensúly

Fizetési mérleg, külföldi adósságállomány*

A folyó fizetési mérleg hiánya 2003-ban az egy évvel korábbihoz képest jelentősen, 1,4 milliárd euróval, 6,4 milliárd euróra, a GDP 8,7%-ára emelkedett. 2004-ben az előző évinél mérsékeltebb növekedés mellett a deficit 7,1 milliárd eurót tett ki, ami a GDP 8,9%-ának felel meg. A folyó fizetési mérleg hiányának GDP-hez mért arányszáma a gazdaságilag fejlett országok többségéhez viszonyítva Magyarországon magas. 2003-ban az EU-15 átlagában 0,3%-os, az EU-25 átlagában 0,2%-os szüficit keletkezett. (Az újonnan csatlakozott országok közül Szlovénia kivételével valamennyi tagországban hiány képződött.) Japánban 3,2%-os GDP-arányos többletet, az USA-ban 4,9%-os deficitet mutatott a folyó fizetési mérleg.

A folyó fizetési mérleg hiányának növekedését 2003-ban és 2004-ben eltérő tendenciák határozták meg. Míg 2003-ban

*Az adatok forrása a Magyar Nemzeti Bank.

a reálgazdasági tranzakciók mérlegének egyenlegromlását a jövedelem- és transzfermérleg javuló egyenlege mérsékelte, addig 2004-ben ezzel ellentétes irányú mozgás következett be. A jövedelem- és transzfermérleg egyenlegromlását a reálgazdasági tranzakciók mérlegének javuló egyenlege kísérte.

A reálgazdasági tranzakciók mérlegén belül az áruforgalom behozatali többlete 2003-ban – az egy évvel korábbihoz képest – 0,7 milliárd euróval nőtt, 2004-ben viszont, főleg a második félévben bekövetkezett exportnövekedés hatására, 0,5 milliárddal csökkent. A szolgáltatások egyenlege a korábbi években jellemző aktívumból 2003-ban 0,4 milliárdos passzívumra váltott. Ennek a közel 1 milliárd eurós romlásnak a háromötöde a turizmuson kívüli egyéb szolgáltatások kiadási többletének növekedéséből, a többi az idegenforgalom aktívumának mérséklődéséből származott. 2004-ben az idegenforgalmi bevételek és a bevételi többlet is – az előző évihez hasonló ütemben – tovább mérséklődtek. Ezzel szemben az egyéb szolgáltatások passzívuma 0,7 milliárd euróval csökkent, a bevételeik gyorsütemű emelkedése (19%) és kiadásai stagnálása mellett. Mindezek eredményeként tavaly a szolgáltatások előző évi passzívuma gyakorlatilag megszűnt (10 millió euróra zsugorodott).

A jövedelem- és transzfermérlegen belül a jövedelmek nettó kiáramlása 2003-ban kisebb mértékű volt, mint egy évvel korábban. Ez alapvetően a nem adóssághoz kapcsolódó mérsékeltebb újrabefektetett jövedelem miatt, a közel azonos összegű osztalék- és felosztottjövedelem-átutalás mel-

lett következett be, miközben az adóssághoz kapcsolódó jövedelmek kiáramlása emelkedett. 2004-ben a külföldiek adóssághoz kapcsolódó kamat jellegű nettó jövedelmei (kamatteher) 64%-kal, a nem adóssághoz kapcsolódó jövedelmei 24%-kal nőttek az egy évvel korábbihoz képest. Az egy évnél rövidebb ideig alkalmazottak díjazásából származó aktívum évről évre mérséklődött, 2004-ben 126 millió euró volt. A viszonzatlan folyó átutalások többete 2003-ban 13%-kal, közel 0,6 milliárd euróra emelkedett. 2004-ben ennek harmadára, 0,2 milliárd euróra csökkent, ami összefügg azzal is, hogy az EU költségvetéséhez történő magyar hozzájárulást itt számolják el.

Az Európai Unióból érkező, a fejlesztésekhez és beruházásokhoz kapcsolódó forrásokat a **tőkemérleg** tartalmazza. Ennek egyenlege a 2003. évi 32 milliós passzívummal szemben 2004-ben 318 millió euró aktívumot mutatott. A folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg együttes egyenlege mutatja a külső finanszírozási igényt, ami 2003-ban nagyobb volt, mint a folyó mérleg hiánya, 2004-ben pedig 0,3 milliárd euróval mérsékelte azt.

A **nem adósságeneráló források** 2002-ben a folyó fizetési mérleg hiányának több mint felére nyújtottak fedezetet. 2003-ban nettó 7 millió euró áramlott ki. Ebben szerepet játszott a magyarok külföldi működőtőke-befektetéseinek ugrásszerű emelkedése, ugyanakkor a külföldiek magyarországi működőtőke-befektetései alig több mint egyharmadát tették ki az egy évvel azelőttinek. 2004-ben kedvező fordulat következett be, a nem adósságeneráló források a folyó mérleg közel felére nyújtottak fedezetet. Emelkedtek a külföldiek magyarországi működőtőke-befektetései, mind a részvény, mind pedig az újrabefektetett jövedelem ágon, össze-

gük 2,9 milliárd eurót képviselt. A magyarok külföldi nettó befektetései az előző évnek háromtizedére mérséklődtek, és a tulajdonviszonyt megtestesítő nettó portfólióbefektetések meghaladták a 0,8 milliárd eurót.

A **nettó külföldi adósságállomány** a 2002 végi 16,2 milliárd euróról 2004 végére 25,4 milliárd euróra, a GDP 23,5%-áról annak 31,7%-ára emelkedett. A nettó adósságállományon belül 2003-ban a magánszektor növekedése volt a gyorsabb, míg 2004-ben az államháztartásé és az MNB-é együttesen. Ez utóbbiak részesedése az összes külföldi nettó adósságból 2002-ben és 2004-ben 46% körül alakult, 2003-ban nem érte el a 40%-ot. A magánszektoron belül a monetáris intézmények (kereskedelmi bankok, szakosított és szövetkezeti hitelintézetek, lakás-takarékpénztárak) hitelfelvétele megemelkedett, míg az egyéb szektoroké (beleértve a nem pénzügyi vállalatokat is) oly mértékben csökkent, hogy 2004. december végén követeléseik meghaladták a tartozásaik összegét.

A nemzetgazdaság **nem adósság jellegű tartozása** foglalja magában a közvetlen tőkebefektetések és a tulajdonviszonyt megtestesítő értékpapírok állományát mind a külföldiek magyarországi, mind pedig a magyarok külföldön történő befektetéseit illetően. 2004 végén a külföldi befektetések állománya meghaladta a 47 milliárd eurót, a magyarok tőkekihelyezései pedig megközelítették a 4 milliárdot. E kettő különbségeként a nettó nem adósság jellegű tartozásállomány december végén mintegy 44 milliárd eurót képviselt.

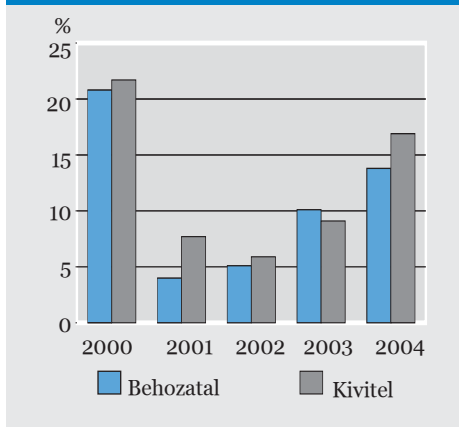
Az **összes külföldi tartozás** (adósság és nem adósság jellegű tartozás) 2004 végén 104,4 milliárd, a követelés 35,1 milliárd, a nettó külföldi tartozás 69,3 milliárd eurót képviselt, a GDP-hez viszonyított

aránya – 2002-hez képest mintegy 18 százalékponttal emelkedve – 86,2% volt.

Külkereskedelem

A **külkereskedelmi termékforgalom** növekedése, miután 2001–2002-ben erősen lefékeződött, 2003-ban gyorsult, ami 2004-ben is folytatódott. A 2003. évi export volumene 9%-kal, az importé 10%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, amit 2004-ben további 17%-os növekedés követett az exportban, illetve 14%-os az importban. Az export dinamikája tehát 2003-ban kissé elmaradt az importétól, 2004-ben viszont ismét meghaladta azt.

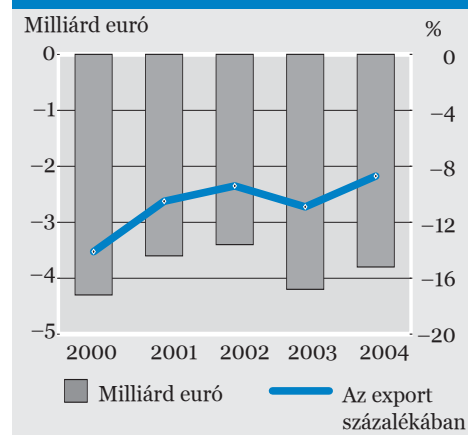
A külkereskedelmi termékforgalom volumenváltozása (az előző évhez képest)

A forgalom élénkülését 2003-ban a **külkereskedelmi mérleg** romlása kísérte, a mérleghiány összege az előző évi 3,4 milliárd euróról 4,2 milliárd euróra emelkedett. A 2004. év változást hozott e téren. Bár az uniós csatlakozást közvetlenül megelőző hónapokban – nagyrészt a taktikai célú vásárlásokra visszavezethetően – erősen romlott a külkereskedelmi mérleg,

azt követően szinte folyamatosan javult, és éves szinten 3,8 milliárd eurós hiánnyal zárt. A hiány az export 8,7%-ának felelt meg 2004-ben. Ez nemcsak a 2003. évi 10,9%-os aránynál alacsonyabb, hanem az utolsó öt év legalacsonyabb relatív hiányát jelenti.

A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege (folyó áron)

A **Világkereskedelmi Szervezet (WTO)** 2005 áprilisában kiadott elemzése szerint 2004-ben folytatódott a **világkereskedelem** élénkülése. A termékforgalom volumene – az előző két év 3,5%-os, majd 5,0%-os bővülése után – 9,0%-kal lett nagyobb. Figyelembe véve a dollárarak 2004. évi 11%-os emelkedését, értéke – dollárban kifejezve – 21%-kal nőtt. A világkereskedelem legnagyobb szereplői közül ezt megközelítően bővült Japán exportja és importja, jelentősebben Kínáé, mérsékeltebben az USA-é. Az Európai Unió (EU-25) összesített külkereskedelmi forgalma – szintén dollárban kifejezve – a világtárgtól alig elmaradóan, 19%-kal emelkedett az exportban és az importban egyaránt.

Az **Eurostat** adatai szerint az unió kibővítése élénkítette a kereskedelmet a

régi és az új tagországok között, a 2004. évi intra-EU forgalom értéke egytizedével magasabb az EU-15 hasonló mutatójánál. Az unió külkereskedelmének belső szerkezete is módosult a bővítés nyomán. A 15 tagállam unión kívüli (extra-EU) kereskedelmének egy része a 25 tagállam belső piacára került át, s ugyanide tartozik a 10 újonnan csatlakozott ország egymás közötti forgalma is. Az unió külkereskedelmén belül tehát megnőtt az intra-EU és csökkent az extra-EU jelentősége. A 25 tagország külkereskedelmében az intra-EU forgalom értéke 2,1-szeresét tette ki az extra-EU exportnak és 1,9-szeresét az importnak, míg az EU-15 esetében 2-szeresét, illetve 1,8-szeresét.

Az extra-EU forgalom egyenlege 61 milliárd eurós hiányt mutat, 3,5 milliárddal többet a 2003. évinél. A 15 tagú szervezet hiánya ennél jóval kisebb összeget, 33,4 milliárd eurót tett ki. Az egyesített mérleg jelentősebb negatívuma két hatás kombinációjának eredménye. Az EU-15 által regisztrált, az újonnan csatlakozott országokkal szemben korábban fennállt külkereskedelmi többlet az EU-25 mérlegében már nem jelent meg, hiszen ez a forgalom ott már intra-EU kereskedelemnek számít. Másrészt viszont a tíz új tagállamnak a világ többi részével szembeni deficitje megjelent az összevont mérlegben is.

Magyarország 2004. évi exportjának 79%-a irányult az **Európai Unió országaiba**, importjának pedig 71%-a volt az ott feladott áru. Ebben a viszonylatban az export euróban kifejezett értéke 13%-kal, az importé 6%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Az uniós átlagnál gyorsabban bővült a külkereskedelem a májusban csatlakozott országok csoportjával, ahol az export közel egyharmadával, az import egyötödével lett nagyobb értékű. (Az új EU-

tagokra a teljes export, illetve import 9–9%-a jutott.) Kiemelkedő dinamikát mutat az **EU-n kívüli országok** csoportjával lebonyolított forgalom mindkét oldala. Itt az export értéke – szintén euróban kifejezve – 28%-kal, az importé 36%-kal haladta meg az előző évit. Az importon belül különösen az ázsiai országokból feladott áruk értékének kétharmados emelkedése figyelemre méltó.

A külkereskedelem dinamizmusának meghatározó tényezője 2003–2004-ben is a **gépek és szállítóeszközök** forgalma volt. Az utóbbi években az export mintegy hattizedét, az import több mint felét adta ez a termékkör (beleértve a gépek alkatrészeit, részegységeit is). A gépexport volumene 2003-ban 16%-kal, 2004-ben 22%-kal nőtt a megelőző évihez képest, a – jelentős részben az exportot megalapozó – gépimport pedig 12, illetve 20%-kal. Az export legnagyobb gépcsoportját a híradás-technikai, hangrögzítő és -lejátszó készülékek képviselték, amelyek kiszállítása 2002-ben 5,7 milliárd, 2003-ban 6,5 milliárd, 2004-ben 8,4 milliárd euró értékben történt; a termékkör meghatározó tételét a mobiltelefonok jelentették. Az importon belül a – jelentős részben számítógép-alkatrészeket tartalmazó – villamos gépek, készülékek és műszerek csoportja volt a legnagyobb, 2004-ben 8,6 milliárd euró értékű. A közúti járművek importja 4,0 milliárd eurót tett ki, ennek mintegy fele a személygépkocsikra jutott. A gépkivitel értéke meghaladta a behozatalét. A többlet a 2003. évi 1,5 milliárdról 1,9 milliárd euróra emelkedett, azaz a gépforgalom a külkereskedelmi mérleget javító tényezőnek tekinthető.

A **feldolgozott termékek** csoportja az export háromtized körüli, az import egyharmad feletti részét képviselte. Kivitelének volumene a 2003. évi 2%-os mérséklődés

után 2004-ben 10%-kal nőtt. Az import növekedése mindkét évben 7–8% közötti volt. Az igen széles termékskálán belül jelentős felfutás mutatkozott a gyógyszerek, gyógyszerészeti termékek csoportjában, ahol 2004-ben 0,9 milliárd euró értékű export és 1,2 milliárd euró értékű import valósult meg. Az árufélcsoport legnagyobb exporttételét a ruházati cikkek jelentették, bár kiszállításuk csökkenő tendenciát mutat. Emögött elsősorban a feldolgozások ügyletek visszaszorulása áll. A feldolgozott termékek csoportjának egészét tekintve az import folyamatosan és lényegesen nagyobb összegű, mint az export. Az importtöbblet 2003-ban 4,1 milliárd eurót tett ki, és 2004-ben is e szint körül alakult.

A 7%-os forgalmi részesedésű **energiainport** volumene 2003-ban 9%-kal meghaladta az előző évet, 2004-ben pedig gyakorlatilag ezen a szinten maradt.¹⁴ Értéke mindkét évben jelentősen nőtt, amiben fontos szerepet játszott a kőolaj világgiazi árának emelkedése. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a kőolaj árat döntően dollárban jegyzik, ami az időszak folyamán számottevően gyengült. Ez a gyengülés erősen fékezte az euróban (és a forintban) kifejezett árak, illetve importkiadás növekedési ütemét. (Az energiaimport értéke dollárban kifejezve 2003-ban 30%-kal, 2004-ben 19%-kal nőtt az előző évihez képest, míg euróalapon 9%-os, majd 8%-os, forintalapon 14%-os, majd 7%-os volt a növekedés.) Az energiaexport a teljes kivitel alig 2%-át tette ki. Az importtöbblet a 2002. évi 2,4 milliárddal szemben 2003-ban és 2004-ben is 2,6–2,7 milliárd euró között alakult.

A **nyersanyagok** mind az exportból, mind az importból 2–2%-kal részesedtek. Exportjuk volumene 2003-ban és 2004-

ben egyaránt 11–11%-os növekedést mutat a megelőző évihez képest, miközben importjuk 7%-kal, majd 5%-kal bővült.

Az **élelmiszerek, italok, dohányárúk** csoportjába az export 6–7% közötti, az import 3–4% közötti része tartozott. Ebben a termékkörben az export – a 2002. évi csökkenés után – gyakorlatilag 2003-ban sem élénkült, volumenének bővülése 1% alatt maradt. A 2004. évi növekedés ugyancsak mérsékelt, 3%-os volt (és ezzel a 2001. évi exportszintnek is csak megközelítését jelentette). Mindezzel szemben az import folyamatos és erőteljes, 2003-ban 10%-os, 2004-ben további 24%-os emelkedése állt. A 2004. évi agrárimport az Európai Unióból nőtt, azon belül is kiemelkedő mértékben a májusban csatlakozott országok csoportjából. Bővült e relációkban az agrárexport is, növekedésének mértéke azonban lényegesen elmaradt az importétól. Az EU-n kívüli országok viszonylatában az agrártermékek forgalma visszaesett. A fontosabb élelmiszercsoportok közül – euróban kifejezett értékük alapján – mind 2003-ban, mind 2004-ben növekvő export realizálódott a zöldségek és gyümölcsök, valamint az állati takarmányok körében. A gabona és gabonakészítmények kivitele viszont – a 2004 végi élénkülés ellenére – mérséklődő tendenciát mutat, a hús és húskészítményeké az egy évvel korábbinál ugyan magasabb, de a két évvel korábbinál alacsonyabb volt 2004-ben. Az import mindkét évben bővült a gabona és gabonakészítmények, a zöldségek és gyümölcsök, a kávé, tea, kakaó, továbbá az italok csoportjában, míg az élő állatok, valamint a hús és húskészítmények importja 2004-ben futott fel. Mindennek hatására az agrártermékek külkereskedelmét több év óta jellemző folyamat, azaz az export és az import értéke közötti különbség szűkülése

¹⁴ Decembertől 2005 januárjára jelentős mennyiségű kőolaj importja húzódott át, ez azonban az ideai mérlegben jelentkezik.

2004-ben felerősödött. Bár az export értéke továbbra is jóval magasabb az importénál, de amíg 2002-ben több mint 2-szeresét, 2003-ban pedig 1,9-szeresét, addig 2004-ben csak 1,6-szeresét tette ki annak. Aktívumuk összege a 2002. évi 1,3 milliárd euróról 2003-ban 1,2 milliárdra mérséklődött, 2004-ben pedig 1 milliárd euró alatt volt.

Az államháztartás és alrendszerei*

Az **államháztartás** bevételeinek és kiadásainak a központi költségvetés és az elkülönített állami pénzalapok együttesen mintegy felét, a társadalombiztosítási alapok és a helyi önkormányzatok pedig külön-külön mintegy egynegyedét képviselték. Ez a megoszlás – a rendkívüli kiadásoktól¹⁵ eltekintve – évek óta alig változik. Az államháztartás hiánya pénzforgalmi szemléletben¹⁶ 2002-ben 1,6 billió forintot, a GDP 10%-át tette ki, rendkívüli kiadások nélkül a deficit 1 billió forint, a GDP 6,1%-a volt. 2003-ban a deficit 1,1 billió forintra módosult, a GDP-hez mért aránya 5,9%-ra csökkent, majd 2004-ben 1,3 billió forintra, a GDP 6,4%-ára emelkedett. Az államháztartás hiányának kétharmad közeli hányada a központi költségvetésben, mintegy harmada a társadalombiztosítási alapokban keletkezett.

A kormányzati szektor hiányát az EU egységes számlarendszere (ESA '95)¹⁷ szerint eredményszemléletben, a magánnyugdíjpénztárak egyenlegével¹⁸ módosítva a deficit a GDP 2002. évi 8,5%-áról 2003-

ban annak 6,2%-ára, 2004-ben pedig 4,5%-ára mérséklődött. (A kormányzati szektor egyenlegének ilyen számítása összhangban van a maastrichti kritériumok számítására vonatkozó módszertani előírással, a hiány előírt maximuma a GDP 3%-a.) Az Európai Unió (EU-25) tagországainak átlagában az államháztartási deficit 2003-ban a GDP 2,9%-ára emelkedett, majd 2004-ben 2,6%-ára mérséklődött. (Az USA-ban 2003-ban a mutató 4,9%, Japánban 8,2% volt.) A tagországok átlaga mögött jelentős különbségek húzódnak meg. A 2004. évi előzetes adatok szerint az államháztartás egyenlege Dánia 2,8%-os szufficitje és Görögország 6,1%-os deficitje között szóródott. (Ez utóbbi adatot az Eurostat nem hitelesítette.) Az EU-15 tagországai közül 5-nek (Dánia, Finnország, Svédország, Írország, Belgium) az államháztartása szufficitos volt, 4-nek pedig a hiánya meghaladta a GDP-jük 3%-át: a már említett Görögorszáé, Németorszáé (3,7%), Franciaorszáé (3,7%), és Nagy-Britanniáé (3,2%). Az újonnan csatlakozott országok közül Észtország államháztartása többlettel zárt, a többi kilencé hiánnyal. A legmagasabb Máltáé (5,2%), ezt követi Lengyelország (4,8%), Magyarország és Ciprus (4,2%).

A hazai **központi költségvetés** – pénzforgalmi szemléletű – **bevételei** folyó áron 2003-ban gyorsabban (13,3%-kal), 2004-ben mérsékeltebben (8,4%-kal), két év alatt összesen mintegy 23%-kal emelkedtek, összegük 2004-ben a GDP egyne-

*Az adatok forrása a Pénzügyminisztérium és KSH-számítás

¹⁵2002-ben a rendkívüli kiadások összege 650 milliárd forintot ért el, és fedezetül szolgált – az eredeti előirányzatban szereplő feladatokon túlmenően – a 2001. évi zárszámadási törvényben elfogadott, agrárhitelek törlesztéséhez nyújtandó költségvetési támogatáshoz; a 2003. évi költségvetési törvényben elfogadott egyszéri, rendkívüli tételekhez (a Nemzeti Autópálya Rt. és az Állami Autópálya Kezelő Rt. részesedés megvásárlása, a Magyar Fejlesztési Bank Rt. veszteségrendezését ellensúlyozó tőkeemelés stb.), továbbá a 2002. évi költségvetési törvény módosítása során elfogadott adósságvállaláshoz és tartozáselengedéshez.

¹⁶ GFS (Government Finance Statistics) rendszerben az adott év bevételei és kiadásai alapján.

¹⁷ European System of Accounts 1995.

¹⁸ A nyugdíjreform keretében létrejött hárompilléres rendszer egyik elemét képező kötelező magánnyugdíjpénztárakba történő befizetéseket a központi költségvetés megtéríti a Nyugdíjpénztári Alapnak.

gyedét meghaladó volt, megközelítette az 5,4 billió forintot. A bevételek közel fele – a 2003. évinél kisebb hányada – a fogyasztáshoz kapcsolt adókból származott. 2003-ban az élénk kiskereskedelmi forgalom, az Európai Unióhoz történő csatlakozás érdekében végrehajtott adóharmonizációs lépések (adóemelések) és a várható szabályozóváltozások miatt előrehozott vásárlások hatására egy év alatt az általános forgalmi adó bevétel 30%-kal, a fogyasztási és jövedéki adó bevétel 11%-kal emelkedett. 2004-ben részben a magas bázis, részben az uniós csatlakozás miatt megnövekedett áfa-visszaigénylések miatt a növekedés ennél mérsékeltebb, az áfa esetében 2%-os, a jövedéki adó – részben a regisztrációs adó bevezetésének hatására – 9%-os volt. A bevételek mérséklődő hányada, 2004-ben 19%-a a lakossági befizetésekből származott, összege a 2002. évi 1 billió forinthez képest változatlan, szerkezetét illetően azonban változás történt. Az ezen adónem kilenczetedét kitevő személyi jövedelemadó – az adóterhek enyhülése következtében – két év alatt 4%-kal csökkent, az illetékbe-fizetés – részben a valorizáció, részben a sávosan progresszív illetékmértékek következtében – 46%-kal nőtt. A bevételek közel állandó hányadát (15%-át) a gazdálkodó szervezetek befizetései jelentették, ami azonban a befizetés jogcímeit illeti, lényeges változások történtek. 2003-ban bevezették az egyszerűsített vállalkozói adót, 2004-től az ökoadót, ugyanakkor a vám- és importbefizetések a májusi EU-csatlakozást követően már csak a közösségi vámok alapján járó visszatérítést tartalmazták. A bevételek hetedét a – 2004-ben az átlagot meghaladó ütemben emelkedő – központi költségvetési szervek és a szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok bevételei

adták, mely utóbbiak között megjelentek az EU-támogatások is.

A központi költségvetés **kiadásai** folyó áron két év alatt közel azonos ütemben,¹⁹ évi mintegy 10–10%-kal, összességében mintegy 21%-kal emelkedtek. A kiadások mérséklődő hányadát, 2004-ben közel felét a központi költségvetési szervek pénzfelhasználása tette ki, amelynek összege 3,1 billió forint volt. A kiadások közül a legdinamikusabban, 2003-ban mintegy kétszeresére, 2004-ben további másfélszeresére nőtt a lakástámogatások összege (204 milliárd forint). A társadalombiztosítás közreműködésével folyósított családi támogatásra, jövedelem pótló és jövedelemkiegészítő támogatásra, valamint egyéb térítésekre, a 2003-ban jelentősen megnövekedett bázishoz – folyó áron – hasonló összeget fordítottak 2004-ben. A társadalombiztosításnak nyújtott garancia és hozzájárulás összege a 2003. évi visszaesés után 11%-kal emelkedett 2004-ben. A helyi önkormányzatok 2003-ban az előző évinél 21%-kal nagyobb összegű támogatásban részesültek, 2004-ben a növekedés nem érte el a 3%-ot. A központi költségvetés közel állandó hányadát, mintegy hetedét az adósságszolgálati kiadások tették ki, amelyek 2003-ban 10%-kal, 2004-ben 9%-kal emelkedtek. Az adósságszolgálati bevételek ezzel szemben 2003-ban 32%-kal nőttek, 2004-ben 12%-kal csökkentek az egy évvel korábbihoz képest. E két tényező hatására a nettó adósságszolgálati teher 2003-ban a kiadásokénál szerényebb mértékben, 7%-kal, 2004-ben annál gyorsabban, 12%-kal emelkedett. Az Európai Unió költségvetéséhez való hozzájárulásként 2004-ben 120 milliárd forint, míg a csatlakozási szerződésből eredő, egyösszegű visszatérítésként 43 milliárd forint érintette a

¹⁹ Az összehasonlíthatóság érdekében a 2002. éves bázis nem tartalmazza a 650 milliárd forintos rendkívüli kiadásokat.

központi költségvetést. (Ez utóbbi az EU-ból érkező forrásnak csak kis hányadát jelenti.)

A központi költségvetés pénzforgalmi szemléletű hiánya a 2002. évi (rendkívüli kiadások nélküli) 820 milliárd forintról 2003-ban 732 milliárdra mérséklődött, majd 2004-ben 889 milliárd forintra emelkedett.

A **társadalombiztosítási alapok** pénzforgalmi egyenlege minden évben deficitet mutatott. A hiány több mint négyötöde az Egészségbiztosítási Alapban, míg a többi a Nyugdíjbiztosítási Alapban keletkezett. A társadalombiztosítási alapok bevételei folyó áron két év alatt 13%-kal, kiadásai 25%-kal nőttek. Összegük 2004-ben 2,7, illetve 3,2 billió forintot képviselt. A bevételek több mint nyolctizede a járulékokból és hozzájárulásokból, a többi költségvetési támogatásból származott. A főbb kiadási jogcímekeket tekintve jelentős arányváltozás nem történt, az összeg mintegy háromötödét a nyugellátásra, közel egyharmadát a természetbeni ellátásokra, 6%-át pénzbeli ellátásokra (táppénz, gyed) fordították. A nyugellátásra fordított kiadások két év alatt 22%-kal emelkedtek. Ezt meghaladó mértékű volt a természetbeni ellátások közül a gyógyszerkiadások és a pénzbeli ellátások közül a táppénzkiadások növekedési üteme.

A **helyi önkormányzatok** gazdálkodását pénzforgalmi szemléletben tekintve összességében kiegyensúlyozottság jellemzi. A 2002. évi kiugróan magas, 105 milliárd forintos hiány 2003-ban egyharmadára, majd 2004-ben valószínűsíthetően ez utóbbi felére mérséklődött. A helyi önkormányzatok bevételei 2003-ban dinamikus (15%-kal) emelkedtek, amiben jelentős szerepe volt annak, hogy mintegy 22%-kal nőtt az önkormányzatoknak

átengedett személyi jövedelemadó, a gépjárműadó teljes egészében az önkormányzatok átengedett forrásává vált, továbbá 21%-kal magasabb volt az állami hozzájárulás és támogatás, és 23%-kal több az Egészségbiztosítási Alaptól átvett pénzeszközök összege. Ez utóbbiban és a normatív támogatásokban tükröződött a közalkalmazotti bérek 2002. évi 50%-os emelkedése forrásszabályozásba való beépítésének hatása is. 2004-ben a magas bázishoz képest szerényebb mértékű a növekedés, miután az állami támogatás és az átengedett személyi jövedelemadó együttesen 6%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, és a saját bevételeikben ugrás-szerű emelkedés nem volt. A helyi önkormányzatok kiadási struktúrájában 2002-ig megfigyelhető tendencia, miszerint a folyó kiadások mérséklődő hányada mellett emelkedett a felhalmozási, fejlesztési kiadások aránya, 2003-tól megfordult. A folyó kiadások és folyó támogatások részesedése meghaladta a kiadások nyolctizedét, 2004-ben már 85%-ot megközelítő volt, aminek ellentételeként mérséklődött a fejlesztési, felhalmozási célú kifizetések aránya. A helyi önkormányzatok nettó követelése 2003-ban és 2004-ben is kisebb volt a megelőző évinél. Ebben a hitelállománynak a betétállománynál gyorsabb növekedése játszott szerepet. A 252 milliárd forintos betétállomány háromötöde látra szóló és folyószámlabetét, a 182 milliárd forintos hitelállomány mintegy négyötöde hosszú lejáratú.

Az **elkülönített állami pénzalapok** számlaegyenlege 2003 és 2004 végén is aktívumot mutatott, megközelítette a 19, illetve 28 milliárd forintot. A 2004. évi szufficit a Központi Nukleáris Pénzügyi Alap 17,9 milliárdos, valamint a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap 12,9 milliár-

dos többletének és a Munkaerő-piaci Alap 3 milliárd forintos hiányának egyenlegeként alakult ki.

A **központi költségvetés bruttó adósságállománya** a 2002. végi 9,2 billió forintról folyó áron 2004 végére 11,6 billió forintra emelkedett. Az adósságállomány növekedése 2003-ban mintegy 15%-os, 2004-ben 9,5%-os volt. Az állományon belül az állampapírok aránya évről évre emelkedő, 2004 végén 92,1%-ot képviselt. A bruttó adósság háromnegyede forintban, a többi devizában testesült meg.

Az **államháztartás névértéken számított eredményszemléletű adósságának** GDP-hez viszonyított aránya a

2002. végi 55,5%-ról 2004 végére 57,6%-ra emelkedett, de ez még mindig alacsonyabb, mint a maastrichti kritériumokban megfogalmazott maximum (60%). Az EU-25 átlagában a határértéket meghaladó és emelkedő tendenciát mutat a GDP-arányos államháztartási adósság, a 2002. végi 61,7%-ról 2004 végére 63,8%-ra, míg az EU-15 esetében ugyanezen időszak alatt 62,7%-ról 64,7%-ra nőtt. A szóródás rendkívül nagy, az észtországi 4,9% és a görögországi 110% között változik. Az újonnan csatlakozott országok közül nyolc országé 60% alatti, Ciprus és Málta államháztartási adóssága 70%-ot is meghaladó volt.

Áralakulás

Az ipari belföldi értékesítési árak és a fogyasztói árak esetében is az emelkedés gyorsult 2004-ben. Az építőipari árak növekedése a 2003. évinél kisebb, de a 2002. évinél némileg magasabb volt, az ipar exportértékesítési árai az előző évi enyhe emelkedés után mérséklődtek, a külkereskedelmi árak (az erős forintárfolyamból is adódóan) 1–1,5%-kal súlyyodtak. A mezőgazdaságban a jó termésredmények nyomán csökkent a termelőiár-színvonal.

Termelői és beruházási árak

2004-ben az előző évvel ellentétes folyamatok nyomán a **mezőgazdasági termékek termelőiár-indexe** 5,4%-kal alacsonyabb volt a 2003. évinél. A növénytermesztési és kertészeti termékek árai éves szinten 14%-kal csökkentek, az élő állatoké és állati termékeké együttesen 4%-kal emelkedtek az előző évhez viszonyítva.

A növénytermesztési és kertészeti termékek 2004. évi áralakulását alapvetően befolyásolta, hogy a növényi termékek döntő részénél a II. félévben, amikor az értékesítés zöme zajlott, a kínálati piac dominált. A gabonafélék árszintje 21%-kal alacsonyabb volt az előző évinél. Az ipari növények árszínvonal a 2,4%-kal meghaladta az egy évvel korábbi. A zöldségfélék 2003. évinél kisebb termése nyomán a termelőiár-színvonal 2004 folyamán 4%-kal nőtt. A gyümölcsök árai az előző évinél nagyobb termés mellett 25%-kal csökkentek 2003-hoz képest.

Az élő állatok termelőiár-szintje több mint 10%-kal emelkedett 2003-hoz képest.

A vágósertés felvásárlási árát 2004 májusa után nem kizárólag a hazai, hanem részben az EU keresleti-kínálati viszonyai határozzák meg. 2004 második felében a sertéspiac keresleti jellege, a külpiazi értékesítés élénkülése a felvásárlási árak emelkedéséhez vezettek, ezek az árak éves szinten 15%-kal meghaladták a 2003. éveket. A vágómarhát (vágóborjú nélkül) 11%-kal, a vágóbaromfit átlagosan 5%-kal magasabb áron értékesítették a termelők 2004-ben. Az állati termékekből 2004 folyamán is túltermelés mutatkozott, így a termelőiár-színvonal összességében 5,3%-kal alacsonyabb volt az előző évinél. A tehéntej ára – 2003-hoz hasonlóan – csökkent (10%-kal).

A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonal a 2004-ben 9,8%-kal emelkedett az előző évhez képest. A folyó termelő felhasználási célú termékek és szolgáltatások árai 10,4, a mezőgazdasági beruházási javak árszintje 6%-kal meghaladta az előző évit.

A 2002. évi árcsökkenés után az **ipari termelői árak** növekedésnek indultak, az emelkedés üteme 2003-ban 2,4, 2004-ben 3,5%-os, a két évben együttvéve 6%-os volt. A növekedés a belföldi értékesítési árak emelkedéséből adódott, amelyek 2003-ban 5, 2004-ben 8,4%-kal nőttek az előző évhez képest. Az exportárak egyik vizsgált évben sem változtak fél százaléknál nagyobb mértékben: ez 2003-ban kismértékű emelkedést, egy évvel később kismértékű csökkenést jelentett.

A **belföldi értékesítés árait** 2004-ben is jelentősen befolyásolta a közel 22% súlyú villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás

átlagosnál magasabb – egyébként a 2003. évihez hasonló – árnövekedése (11,8%). Kiguró, az egy évvel korábbit is jóval meghaladó mértékben, mintegy 18–18%-kal emelkedtek az árak a kőolaj-feldolgozásban és a kohászatban (az előbbi esetében az exportárak is számottevően, 19,7%-kal nőttek). Átlag fölötti volt még a vegyianyag-, vegyitermék-gyártás árnövekedése is (9,2%), míg a belföldi értékesítés másik jelentős ágazatáé, a közel 27%-kal részesedő élelmiszeriparé átlag alatti, 6,8%-os volt.

Az Európai Unióban (EU-15) a 2002. évi 0,6%-os csökkenés után 2003-ban az ipari termelői árak 0,6%-kal emelkedtek az előző évhez képest. A növekedés 2004-ben a kibővült Unióban (EU-25) gyorsult, az árak éves szinten 2,3%-kal nőttek (az EU-15-ben 2,0%-kal). A belső piacon az árnövekedés 2,8, a külső (EU-n kívüli) piacokon ennél kisebb, 1,3%-os volt.

Az **építőipar** költségalapon számított árai a 2000–2001. évi gyors (10–11%-os) emelkedést követően mérsékeltebben nőttek: a 2002. évi 4,5% után 2003-ban 5,7, 2004-ben 4,8%-kal. Az árnövekedés 2004. évi lassulása abból adódott, hogy a költség-alapú számításban figyelembe vett kereseti index és a felhasznált anyagok termelői árai is az egy évvel korábbinál kisebb mértékben nőttek.

A importgépek árszínvonalának csökkenése az elsődleges oka annak, hogy a beruházásiár-index 2002 óta mérsékelt ütemben növekedett. A **beruházási árak** 2004-ben 2,7%-kal, egy évvel korábban 3,6%-kal emelkedtek. Az árak változásában 2004-ben a megelőző évi trend folytatódott. Az építési beruházások árindexe 104,6% volt, a gépberuházások árai pedig továbbra is lényegében változatlanul maradtak az importgépek árainak 3%-os mérséklődése és a hazai gyártású gépek 4,5%-

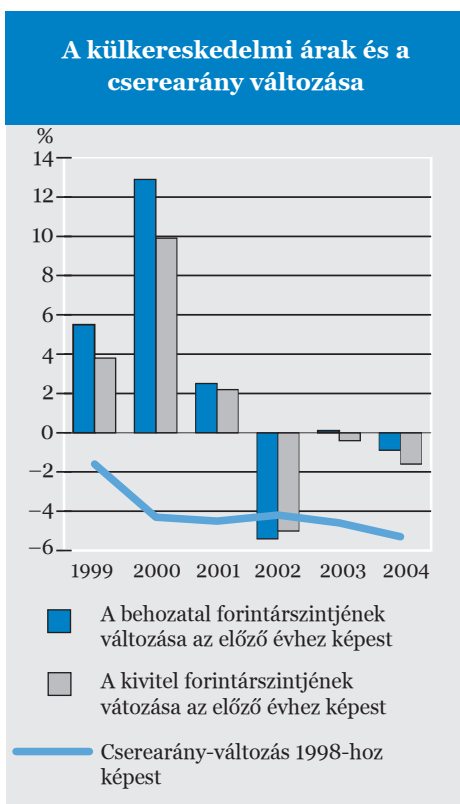
os drágulásának eredőjeként. 2000 óta összességében 15%-kal emelkedtek a beruházási árak, ezen belül az építési beruházások árai 22%-kal, a gépberuházások átlagos árszínvonala 1%-kal nőtt. A gépberuházások mérsékelt áremelkedése a belföldi gépek árainak 14%-os növekedéséből és az importgépek áráinak 8%-os csökkenéséből adódott.

Külkereskedelmi árak

A külkereskedelmi forgalom egészét 2003-ban és 2004-ben is viszonylag mérsékelt ármozgások jellemezték. A változás a kivitelben volt valamivel jelentősebb, ahol a **forintárszint** 2003-ban az előző évinél 0,4%-kal, 2004-ben pedig további 1,6%-kal alacsonyabb lett. Ugyanezekben az években a behozatal forintárszintje 0,1%-kal nőtt, majd 0,9%-kal csökkent. A forintárszintet alakító két fő tényező, a devizaárszint, valamint a forint árfolyama is csak kissé módosult. (Az éven belüli eltérő irányú és mértékű ár- és árfolyammozgások éves átlagban csaknem kiegyenlítődték.) A forint 2003 májusáig erősödő, 2003 júniusától 2004 májusáig gyengülő, azt követően ismét erősödő tendenciát mutatott az előző év azonos hónapjához képest. Éves szinten a meghatározó devizákkal szemben 2003-ra nem egészen 1%-os gyengülést, 2004-re mintegy 2%-os erősödést jelzett az árfolyamindex. A 2003. évi devizaárszint valamivel alacsonyabb, a 2004. évi pedig valamivel magasabb volt, mint az egy évvel azelőtti (0,5–1%-kal).

Az öt **árufőcsoport** közül a legnagyobb, a gépek és szállítóeszközök külkereskedelme mindkét évben mérséklődő, míg a többi árufőcsoporté többé-kevésbé emelkedő forintárszinttel jellemezhető.

A **cserearány** nem túl jelentős mértékben, de romlott az elmúlt két évben: 2003-ban 0,5%-kal, 2004-ben pedig további 0,7%-kal. Az így kialakult árárányokat a 2000. évihez hasonlítva – amikor az energiaár-emelkedés kapcsán az előző évinél közel 3%-kal kedvezőtlenebb cserearány érvényesült – 2004-re újabb 1 százalékpontos cserearányromlás adódott.

Az Eurostat által közölt egységérték-indexek az Európai Unió (EU-25) külkereskedelmére vonatkozóan 2004 első három hónapjában javuló, azt követően viszont jelentősen romló cserearányt mutatnak az előző év azonos időszakához képest. Éves átlagban a cserearányromlás 2,6%, ugyan-

akkor ez a 2000. évinél kb. 1,5%-kal kedvezőbb cserearányokat jelent.

Fogyasztói árak

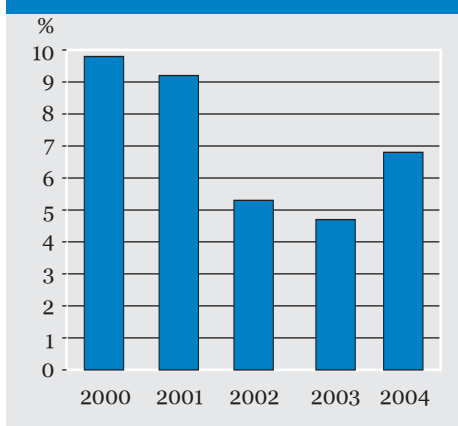
A fogyasztóiár-emelkedés éves üteme 1996–2003 között folyamatosan mérséklődött, 2003-ban 4,7%-ot ért el. 2004-ben e folyamat megtört, az infláció 6,8%-ra gyorsult. A gyorsulás az év eleji áfa- és jövedékiadó-változások egyszeri hatásából adódott, a többi tényező – összhatását tekintve – lényegében nem befolyásolta az áremelkedés ütemét. Az adóváltozások áremelkedésre gyakorolt hatását mutatja, hogy a változatlan adótartalmú árindex (VAI) 2004-ben 4,8%-kal nőtt az előző évhez képest.

A fogyasztóiár-emelkedés gyorsulása 2004-ben a legtöbb fogyasztási főcsoportban megjelent, ám a legnagyobb hatása a fogyasztói kosár közel egynegyedét kitevő élelmiszerek az előző évit 3,8 százalékponttal meghaladó áremelkedésének volt. Ehhez leginkább a sertéshús, a baromfihús, a kenyér és a cukor áralakulása járult hozzá. Jelentős hatása volt még a háztartási energia (főleg a villamos energia) és a szolgáltatások (többek között a vízdíj, a csatornadíj, a helyi tömegközlekedés) áremelkedésének is. Az éves átlagos árnövekedés gyorsulásának 93%-a az említett három kiadási főcsoportban keletkezett.

A szeszes italok, dohányárak és a ruházati cikkek előző évinél alig nagyobb áremelkedése, illetve a tartós fogyasztási cikkek korábinál kisebb árcsökkenése együttesen a gyorsulás 7%-ára adott magyarázatot, az egyéb cikkek, üzemanyagok árának előző évvel megegyező növekedése nem befolyásolta azt. Az élvezeti cikkek körében a tömény italok drágulása gyorsult leginkább, bár a növekedés mértéke az előző évhez hasonlóan a dohányárak ese-

tében volt a legnagyobb, 19%-os. Az egyéb cikkek, üzemanyagok közül kiemelhető a járműüzemanyag 2003. évit meghaladó, illetve az újság, folyóirat annál alacsonyabb áremelkedése.

A fogyasztói árak növekedése az előző évhez képest

2004-ben a fogyasztóiár-emelkedés üteme az év elején gyorsult, májusban érte el a maximumát: 7,6%-ot. Az év közepétől lassulás volt érzékelhető, ami a IV. negyedévben öltött erőteljesebb formát. Ennek

okai főként a jó termés és az importárverseny miatti kedvező élelmiszerár-alakulás, a háztartási energia esetében a bázishatás miatt bekövetkező lassulás, illetve a forint-árfolyam-alakulása volt.

Az **Európai Unió** (EU-25) fogyasztói árai az egy évvel korábbi 1,9% után – 2004-ben 2,1%-kal emelkedtek (a harmonizált adatok szerint). Az átlagos érték körül országonként jelentős szóródás mutatkozott: a legkisebb áremelkedést Finnországban (0,1%), a legnagyobbat Szlovákiában (7,4%) mérték.

Az Európai Unió (EU-25) tagországainak átlagában 2004-ben az egyes fogyasztási főcsoportok²⁰ közül a legnagyobb mértékben az egészségügyi cikkek és szolgáltatások (6,7%), illetve a szeszes italok, dohányárúk (5,9%) drágultak, ugyanakkor három kiadási főcsoport esetében az árak csökkentek az előző évhez képest: a távközlésben 1,6%-kal, a ruházat és lábbeli, illetve a szabadidő és kultúra területén 0,3–0,3%-kal.

Japánban az egy évvel korábbi 0,3%-os mérséklődés után gyakorlatilag nem történt változás, az **USA-ban** az előző évi 2,2%-os emelkedés után 2004-ben 2,7%-kal nőttek az árak.

²⁰ Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása (COICOP) szerint.

Energia

2003–2004-ben folytatódott a korábbi évek tendenciája – az energiafelhasználás évenkénti hullámzása –: a 2003. évi 2,8%-os növekedés után 2004-ben 1,3%-os mérséklődés következett. A váltakozások nagy része az időjárás alakulásával függött össze (a 2003. évi hideg telet 2004-ben enyhébb követte). Az energiafelhasználás 2004-ben 1077 petajoule-t tett ki, 15 petajoule-lal kevesebbet az egy évvel korábinál, de ugyanennyivel többet a 2002. évinél. A vizsgált két év alatt a bruttó hazai termék 7,1%-kal, míg az energiafelhasználás 1,5%-kal nőtt, így a fajlagos energiafelhasználás tovább csökkent.

lamos energia esetében fordított volt a helyzet: a termelés 2003. évi 21%-os kiesése után ehhez az alacsony bázishoz képest 2004-ben 8,3%-os emelkedés következett.

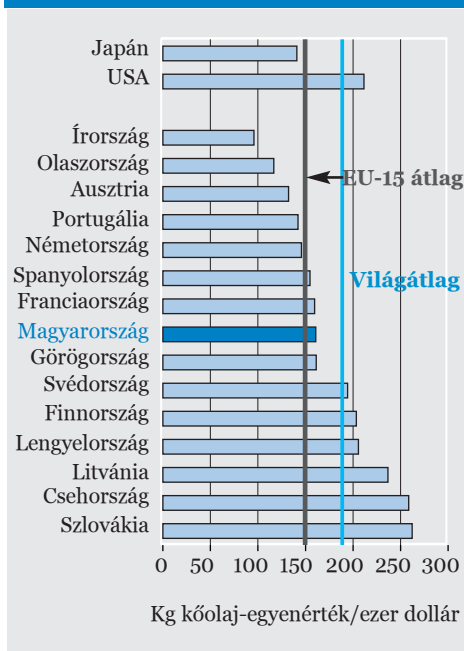
A behozatal legjelentősebb tételei közül a kőolaj importja előbb 6,8, majd 3,9%-kal nőtt; a földgáz esetében a 14,2%-os 2003. évi növekedést 2004-ben közel 7%-os csökkenés követte. A kőolajtermékek esetében viszont a 2003. évi jelentős visszaesést 2004-ben emelkedés követte. A nettó villamosenergia-import – a paksi erőmű termelésének részleges kiesése miatt – 2003-ban 63,4%-kal emelkedett, 2004-ben 7,6%-kal tovább nőtt.

Energiafelhasználás				
	2002	2003	2004	
Petajoule	1 061,8	1 091,6	1 077,0	
Változás az előző évhez képest, %	-2,3	2,8	-1,3	
Termelőágazatok	arány, %	43,9	42,7	43,2
	változás, %	-1,1	0,0	-0,2
Nem termelő ágazatok	arány, %	56,1	57,3	56,8
	változás, %	-3,3	5,0	-2,2

A behozatal aránya az energiahordozóforrásokon belül tovább nőtt: a 2002. évi 61% után 2003-ban 64, 2004-ben pedig 65%-ra. Az energiahordozók termelése mindkét vizsgált évben kisebb volt az előző évinél: előbb 6,1, majd 2,6%-kal csökkent. A változás az egyes energiahordozók esetében évenként változó volt. A szén termelése 2003-ban még 1%-kal nőtt, 2004-ben viszont 19%-kal visszaesett; a kőolajé 2003-ban 2,2%-kal nőtt, egy évvel később közel 5%-kal csökkent. Az atomerőművi vil-

2002-höz képest az energiahordozók termelésén belül a szén aránya a 2004. évi csökkenés hatására közel 3 százalékponttal, 21,7%-ra mérséklődött. A kőolaj és a földgáz részesedése kismértékben (előbbié 10,4%-ra, utóbbié 23,2%-ra) emelkedett, az atomerőművi villamos energiáé (30,7%-ra) csökkent. A behozatalon belül továbbra is a földgáz és a kőolaj, kőolajtermékek (súlyuk 2004-ben 49,8%, illetve 40,3%) voltak a legjelentősebbek, a szénfésülés aránya kissé, 6,5%-ra nőtt.

**A GDP egységére jutó
energiafelhasználás, 2003
(vásárlóerő-paritás alapján)**

Az **ipar** energiafelhasználása 2003-ban 0,2, 2004-ben 0,6%-kal emelkedett, így 2004-ben 372,7 petajoule-t, az összes energiafelhasználás 35%-át tette ki. Ez az arány megfelel a korábbi évek adatának. Az energiafelhasználás terén hasonló súlyú lakossági szektor felhasználása 2003-ban jelen-

tősen, 5,6%-kal nőtt, míg 2004-ben 2,9%-os csökkenés mutatkozott. A lakosság 2004-ben 407,4 petajoule energiát használt fel. A vizsgált két évben a mintegy 19%-os súlyú kommunális és egyéb fogyasztók körében is 2003-ban mutatkozott jelentősebb emelkedés (3,8%), amit 2004-ben mérséklődés követett (-0,9%). A felhasználásban kis súlyú építőiparban 2003 után 2004-ben is 1,1%-kal nőtt az energiafelhasználás, míg a mezőgazdaságban és a szállításban mindkét évben mérséklődött.

A **megújuló** energia aránya a teljes vilamosenergia-fogyasztásból 2000-ben az EU-15 átlagában 14,7%-os volt, a 10 csatlakozó ország átlagában ennél jelentősen kisebb, 5,4%-os. Csehországban 3,6, Lengyelországban 1,7, Magyarországon 3,2%-ot ért el a megújuló energia aránya. 2002-re az EU-15 átlagában az arány több mint 1 százalékponttal mérséklődött (13,5%-ra), a 10 csatlakozó országban 5,6%-ra nőtt. Ezen belül növekedés volt tapasztalható Csehországban, Szlovákiában, Lettországon és Lengyelországban is; Magyarországon az arány 3,3%, gyakorlatilag nem változott.

A **GDP egységére jutó energiafelhasználás** tekintetében Magyarország 2003-ban az EU-15-höz viszonyítva némileg kedvezőtlenebb, a világtálaghoz képest kedvezőbb helyzetben volt.

A főbb ágazatok teljesítménye

Mezőgazdaság

2004-ben az ország mezőgazdasági területe 5 millió 864 ezer hektár volt, alig ezer hektárral kisebb, mint az előző évben. A mezőgazdasági terület 77%-át szántóként használták, 18%-a gyeppel volt. A konyhakert, a gyümölcsös és a szőlőterület együttesen 5%-ot képviselt. A mezőgazdasági földhasználatban az egyéni gazdálkodók szerepe továbbra is meghatározó: 2004-ben a mezőgazdasági terület 57,6%-át egyéni gazdálkodók művelték, 37,6%-án gazdasági szervezetek gazdálkodtak.

A mezőgazdaság **bruttó termelésének** volumene az utóbbi négy évben ingadozott. A 2001. évi jelentős (16%-os) növekedést a következő két évben – elsősorban az aszály következtében – csökkenés váltotta fel. 2004-ben kivételesen kedvező időjárási viszonyok közepette ugyanakkor 22%-kal nőtt a mezőgazdasági termelés. A bruttó termelési volumen 29–30%-kal meghaladta a 2000. évit. A múlt évi

növekedés annak köszönhető, hogy a növénytermesztés teljesítménye kiemelkedően nőtt, az állattenyésztésé viszont számottevően tovább csökkent.

A **növénytermesztés** bruttó termelése 2004-ben – összehasonlítva áron – közel másfélszerese volt az előző évnek. A legnagyobb mértékben (88%-kal) a gabonafélék termelése nőtt. 2004-ben a növénytermesztés termelési értékének 46%-át képviselő gabonából 16,7 millió tonnát takarítottak be, 8 millió tonnával (91%-kal) többet, mint az előző évben. (A korábbi legnagyobb gabonatermést, 15,8 millió tonnát 1991-ben érték el hazánkban.) Az előző évinél csupán 5%-kal nagyobb területen 6 millió tonna búza termett, ez a mennyiség kétszerese a 2003. évnek. A rekordtermés a vártnál jobb minőséggel párosult.

2004-ben 8,3 millió tonna kukoricát, az utóbbi évtizedek legnagyobb termését takarították be. (A 8 millió tonnát közelítő kimagasló terméseket 1982-ben és 2001-ben gyűjtötték be.) A 2004. évi termést az

A fontosabb növények termésátlagai

Növény	(kg/ha)			
	Magyarország			Franciaország
	korábbi legnagyobb termésátlag	2003	2004	
Búza	5 450 (1988)	2 640	5 130	7 580
Kukorica	6 710 (1991)	3 950	7 000	8 770
Árpa	4 690 (1989)	2 380	4 300	6 770
Cukorrépa	44 540 (1999)	35 120	50 970	76 610
Burgonya	20 160 (1984)	15 660	24 830	43 130
Napraforgó	2 190 (1986)	1 900	2 500	2 360

előző évinél 4%-kal nagyobb területről, 77%-kal nagyobb hozamot elérve takarították be.

A gabonafélék termésátlaga a nagyon alacsony bázishoz képest kiemelkedően nőtt. A kedvező időjárás mellett a javuló termeléstehnológiai színvonal is hozzájárult a termésátlagok növekedéséhez. A búza 5,1 tonnás hektáronkénti hozama megközelítette az 1980-as évek végére jellemző szintet, a kukorica 7 tonnás átlagtermése minden eddiginél nagyobb.

Az őszi betakarítású növények közül rekordmennyiségű, 1,2 millió tonna napraforgó termett 2004-ben. Burgonyából – változatlan területen – 32%-kal, cukorrépából – 17%-os területnövekedés mellett – 73%-kal több termett a 2003. évinél.

A kertészeti termékek bruttó termelése 2-3%-kal, a gyümölcsöké (szőlővel) közel egyharmaddal meghaladta a 2003. évi szintet. Előzetes adatok szerint 2004-ben 1,9 millió tonna zöldség termett, 3,3%-kal kevesebb, mint az előző évben. Az 1 millió tonnás gyümölcsstermés 38%-kal, a 772 ezer tonnás leszüretelt szőlőmennyiség egyharmaddal nagyobb volt az előző évinél.

Az **állattenyésztésben** az utóbbi négy évben folyamatos volt a hanyatlás. 2004-ben kedvezőtlenül hatott az állandósult piaci zavarok (túltermelés, alacsony felvásárlási árak, fizetési késedelem, támogatás hiánya) okozta bizonytalanság. A 2003. évi magas takarmányárak nyomán romlott az állattartás jövedelmezősége. A helyzet 2004 második felétől javult az állattartók számára. Az EU-csatlakozást követően az árak emelkedni kezdtek, élénkült a külpiaci kereslet, ami a sertés- és szarvasmarhaágazatban érezte kedvező hatását. A támogatások megszűnésével azonban az állattenyésztésnek jövedelemelvonásokkal kellett szembenéznie. Az állattenyésztés

bruttó termelése 2004-ben 91%-a volt az előző évinek. A sertéságazatban volt a legnagyobb (17%) volumencsökkenés, közel 10%-kal csökkent a szarvasmarha-ágazat teljesítménye is. A baromfiágazat termelése nem érte el a 2003. évi szintet, a szerény arányt képviselő juhágazatban erőteljes (36%-os) volt a növekedés.

2004 decemberében 723 ezer szarvasmarhát (ebből 345 ezer tehenet) tartottak az országban, 16 (illetve 5) ezerrel kevesebbet, mint egy évvel korábban. A marhaállomány a gazdasági szervezeteknél csökkent, az egyéni gazdaságokban lényegében a 2003. évi szinten maradt. A tejelőállomány felszámolása következtében a tehénállomány csökkenése is a gazdasági szervezeteknél következett be, az egyéni gazdaságokban nőtt a tehenek száma a 2003. évhez képest. 2004-ben növekedett a vágómarha iránti kereslet, a tej értékesítését az olcsó import megjelenése tovább nehezítette. A piaci nehézségek miatt sok tejtermelő megszüntette tevékenységét.

A sertésállomány 4,1 millió (ebből az anyakocák száma 296 ezer) volt 2004 decemberében. Az előző évhez képest jelentősen (17, illetve 10%-kal) csökkent a teljes állomány és a kocák száma. 2003-tól romlott a vágósertés-takarmány árárány. A termelők jelentős része csökkentette az állományt, és a tenyésztés felhagyásával reagált a kedvezőtlen piaci, szabályozási viszonyokra. 2004 októberében a használat-támogatás megszüntetése tovább növelte a sertéságazat feszültségeit.

A juhállomány az előző évekhez hasonlóan 2004-ben is bővült, december elején 1 millió 397 ezer volt, 101 ezerrel (8%-kal) nagyobb az egy évvel korábinál.

2004 végén a baromfiállomány 41 milliót tett ki, 6 millióval (13%-kal) kevesebbet, mint egy évvel korábban. A tyúkfélék

állománya egy év alatt 4,7 millióval csökkent. A változás az egyéni gazdaságokban ment végbe: a tartási körülmények szigorítása, az erősödő import elsősorban a kisebb állománnyal rendelkező egyéni gazdálkodókat hozta hátrányos helyzetbe.

A vágóállat-termelés (1,5 millió tonna) 2004-ben 4,5%-kal kevesebb volt az előző évinél. Ebben a termelés 48%-át képviselő vágósertés előállításának 8,5%-os csökkenése volt a döntő tényező. Lényegében változatlan maradt a vágómarha és a vágóbaromfi termelése, a vágójuhé 6%-kal nőtt az előző évhez képest. Az állati termékek közül a legnagyobb volument képviselő tehéntej-termelés (1,9 milliárd liter) 4,4%-kal csökkent 2003-hoz képest, a tyúktojás termelése (3,4 milliárd db) 1%-kal kevesebb volt az előző évinél. A nyersgyapjú termelése (4200 tonna) – a juhállomány növekedése nyomán – 2,4%-kal nagyobb volt, mint 2003-ban. A méztermelés (19 ezer tonna) 2004-ben 9,5%-kal alacsonyabb volt az előző évinél.

A mezőgazdasági termékek **felvásárlásának volumene** az utóbbi három évben alig változott. A 2002. évi csökkenést követően a felvásárlás 2003-ban szerény mértékben növekedett, majd 2004-ben az előző évi szinten maradt. A növénytermesztési és kertészeti termékek értékesített volumene 2004-ben 16%-kal növekedett, az élő állatoké és állati termékeké pedig 10%-kal csökkent az előző évhez képest.

Ipar, építőipar

A 2001–2002. évi jelentős lassulás után az ipari **bruttó termelés** növekedése 2003-ban, különösen a III. negyedévtől kezdődően gyorsult, az éves volumenbővülés 2003-ban

6,4, 2004-ben 8,3%-os volt. A növekedés szinte teljes egészében a külpiazi értékesítés felfutásából adódott. A belföldi értékesítés az említett két év alatt alig, összesen 1,1%-kal emelkedett, az exportértékesítés ezzel szemben 28%-kal (a növekedés üteme 2003-ban közel 11, 2004-ben közel 16%-ot ért el).

A termelési volumen több mint 15%-os növekedését (a két év alatt) az iparban foglalkoztatottak számának 3%-os mérséklődése kísérte, így a termelékenység – az egy főre jutó ipari termelés – az ipari termelésnél gyorsabban nőtt. Az ipari beruházások növekedése a 2001–2002. évi csökkenés után 2003-ban új erőre kapott, a növekedés üteme 2003-ban 16, 2004-ben 11%-os (mindkét évben átlag fölötti) volt. Az együttes növekedés a két év alatt összesen 29%-ot tett ki, ami több mint kétszerese a nemzetgazdasági átlagnak. A feldolgozóipari beruházások ennél is nagyobb mértékben, közel 36%-kal nőttek; a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás beruházásai a 2003. évi mintegy 11%-os növekedés után 2004-ben 4%-kal csökkentek.

2004-ben az ipari bruttó termelés a legnagyobb mértékben a villamosgép-, műszergyártásban nőtt (24%-kal), de jelentős volt a növekedés a máshová nem sorolt feldolgozóiparban (14%), a kőolaj-feldolgozásban (12%), a járműgyártásban (8,7%) és a kohászatban (7,6%) is. Az élelmiszeripar termelése 3,5%-kal csökkent, a villamosenergiaiparé 0,3%-kal emelkedett. A belföldi értékesítés az ágazatok többségében csökkent, de néhányban növekedett is. Ez utóbbiak közül kiemelkedett a villamos gép, műszer gyártása (27%-os növekedés), illetve a kőolaj-feldolgozás (7,1%). Az exportértékesítés az ágazatok többségében nőtt, kiemelkedő volt a kohászat²¹ (33%) és a villamosgép-, mű-

²¹ A vaskohászati vállalkozások 2003. évi exportjukat részben kereskedelmi vállalkozásokon keresztül bonyolították le, ami belföldi értékesítésnek számított, 2004-ben pedig közvetlenül exportáltak.

szergyártás külpiaci értékesítésének növekedése (23,5%).

Az ipari termelés **szerkezetének** átalakulását 2003–2004-ben az élelmiszeripar és a könnyűipari ágak súlyának csökkenése, illetve a gépipar súlyának további növekedése jellemezte. Ez utóbbi ágazatcsoport aránya 2004-ben a termelésben 45% fölé, a belföldi értékesítésben 13% fölé emelkedett, az exportértékesítésben pedig elérte a 70%-ot. A vegyipar súlya a két évvel korábbival nagyjából megegyezett (termelésben 14%, belföldi értékesítésben 16–17%, külpiaci értékesítésben 12%), az élelmiszer-ágazat részesedése a termelésben a 2002. évi 15-ről 2004-ben 13%-ra, a belföldi értékesítésben 26-ról 23%-ra mérséklődött. A villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás súlya a termelésben 9,8, a belföldi értékesítésben 22,6%-ra emelkedett.

Létszám-kategóriák szerint 2004-ben a termelés a legdinamikusabban az 50–249 fős (közepes méretű) és 250 fős és afeletti (nagy-) vállalatok körében nőtt (8,8 és 8,5%-kal), de nem sokkal volt kisebb az 5–49 fős vállalkozások növekedése sem (7,6%). A sorrend egy évvel korábban is hasonló volt, akkor azonban a kisvállalkozások termelése 1%-nál kisebb mértékben, a másik két köré 7–8%-kal nőtt. 2004-ben a belföldi értékesítésben is a közepes méretű

vállalatok álltak az első helyen (akárcsak 2003-ban): hazai eladásuk 4,7%-kal emelkedtek, miközben a kisvállalkozásoké 1,9%-kal. A nagyvállalatoké több mint 3%-kal csökkent. Az exportértékesítés 2004-ben a kisvállalkozások körében – a bázisidőszaki csökkenés után – 42%-kal nőtt, a másik két vállalati körben 14–15%-os volt a növekedés. A kevesebb mint 5 főt foglalkoztató mikrovállalkozások termelése 2004-ben 4,8%-kal, belföldi értékesítésük 4,7, exportértékesítésük 7,5%-kal nőtt.

Az ipari termelés 2004-ben az észak-magyarországi (14,9%) és a közép-dunántúli (13,1%) **régióban** nőtt a legnagyobb mértékben. 2003–2004-ben együttesen a bővülés a Közép-Dunántúlon volt a legdinamikusabb, 21%-os. A Nyugat-Dunántúl és Észak-Magyarország termelése 17% körüli mértékben, Közép-Magyarorszáé és a Dél-Dunántúlé 10–14%-kal, a fennmaradó két régióé (Észak- és Dél-Alföld) 4–6%-kal nőtt. Az egy lakosra jutó ipari termelés 2004-ben (csakúgy mint 1 évvel azelőtt) a Közép- és a Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb, és a Dél-Alföldön a legalacsonyabb.

Az iparban foglalkoztatottak száma a vizsgált két év során 3%-kal mérséklődött. Ezt kissé meghaladó mértékben, 4,4%-kal csökkent a foglalkoztatottak döntő több-

Az ipari termelés és értékesítés megoszlása, 2004

	Létszám-kategória					(%)
	0–4 fő	5–49 fő	50–249 fő	250 fő fölött	Összesen	
Termelés	4,2	8,7	16,4	70,7	100,0	
Belföldi értékesítés	9,0	15,3	22,2	53,5	100,0	
Exportértékesítés	0,2	3,3	11,5	84,9	100,0	

ségét kitevő **alkalmazásban állók** száma a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál.

Ez utóbbi foglalkoztatói körben a létszámcsökkenés 2 év alatt a bányászatban 11%-ot meghaladó, a villamosenergia-iparban 6,5%-os volt. A legnagyobb visszaesés (a termelés leépülésével összhangban) a bőrtermék, lábbeli gyártásában jelentkezett (40%). Néhány ágazatban növekedett a létszám: a legnagyobb mértékben a papírgyártás, kiadói tevékenység (10,5%) és a járműgyártás (7,3%) esetében. A villamosgép-, műszergyártásban alkalmazottak létszáma 2003-ban 2,6%-kal csökkent, ám ezt követően 2004-ben 6,7%-kal bővült, így két év alatt 3,9%-os növekedés volt megfigyelhető. Ehhez hasonló (3,3%-os) volt a kohászat létszám-emelkedése is. A vegyiparon belül a kőolaj-feldolgozásban alkalmazottak száma a vizsgált két év során – részint az irányítói létszám csökkenése folytán – összesen 27%-kal lett kevesebb.

A **termelékenység** növekedése gyorsult. Az egy alkalmazottra jutó ipari termelés a 2002. évi 5,3% után 2003-ban 8,8, 2004-ben 11,2%-kal nőtt az előző évhez képest. Az együttes növekedés így a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásoknál két év alatt 21%-os volt. Ennek kétszerese (40–42%) a kőolaj-feldolgozásban és a villamosgép-, műszergyártásban, az előbbiben a létszám jelentős csökkenése, az utóbbi esetében a termelés számottevő emelkedése következtében.

Az **Európai Unió** (EU-25) ipari termelésének 2003 IV. negyedévében megindult élénkülése 2004-ben folytatódott. A 2003. évi alig érezhető (munkanaptényezővel korrigált adatok szerint fél százalék körüli) emelkedéssel szemben 2004-ben a termelés volumene 2,1%-kal bővült az előző évhez képest. Ezen belül a legnagyobb

növekedés a beruházási javakat előállító ágazatokban, a legkisebb pedig a nem tartós fogyasztási cikkek előállító ágazatokban mutatkozott.

A termelési volumen emelkedése 2004-ben Németországban 3,0, Franciaországban 1,7, Finnországban és Svédországban 4% körüli volt. Az élénkülésben ugyanakkor fontos szerepe volt a tíz újonnan csatlakozott országnak is, a termelési volumen nélkülük számított emelkedése (az EU-15 körre) 1,7%-ot ért el. Az új tagországok közül a legdinamikusabban Lengyelország (12,2%) és Litvánia (10,8%) növelte ipari termelését.

Az USA és Japán ipari termelése 2004-ben az európainál dinamikusabban nőtt, előbbié 4,2, utóbbié 5,3%-kal.

Az ipari hozzáadott érték aránya az Európai Unióban 2004-ben lényegében az előző évi szinten maradt (21,3%).

Az ipari foglalkoztatottság aránya az Európai Unió tagországainak átlagában 2003-ban 19-20%-ot tett ki. Az arány a csatlakozó országokban magasabb, Magyarországon 2003-ban 26, 2004-ben 25% körüli volt.

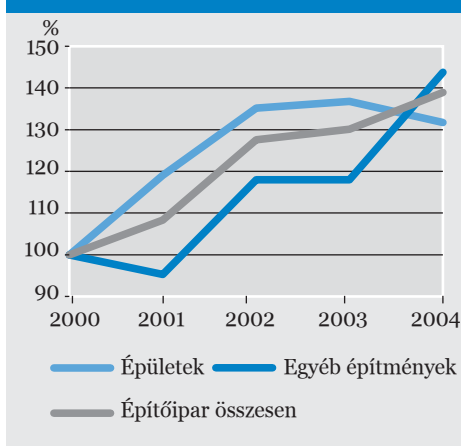
Az utóbbi évek **építőipari** konjunktúrája a 2003-as viszonylag alacsony növekedés után 2004-ben újra lendületet vett. A termelés az előző évhez viszonyítva 6,8%-kal, 2000-hez képest közel 40%-kal bővült. Ennél nagyobb növekedést az EU-25 országai közül csak a balti államok produkáltak ugyanezen időszak alatt. Németországban és Lengyelországban az építőipar teljesítménye évek óta csökken.

Előzetes adatok alapján az építőipar hozzáadott értékének előző évhez mért 5,2%-os növekedése 1,2 százalékponttal meghaladta a nemzetgazdasági átlagot.

A termelés 53%-át kitevő épületek építésének volumene 2004-ben 3,7%-kal elma-

radt az előző évitől, ezzel szemben az egyéb építményeké dinamikusan, 22%-kal nőtt. Az **épületek** építésében – a támogatási rendszer szigorítása ellenére – az előző évinél jelentősebb arányt képviselt a lakásépítés. A túlkínálat ellenére továbbra is épületek irodaházak elsősorban bérbeadási céllal. A nagy bevásárlóközpontok, hipermarketek építése 2004-ben újra lendületet vett, ezúttal nemcsak a budapesti agglomerációban, hanem a vidéki nagyvárosokban is.

Az építőipari termelés változása építményfőcsoportok szerint (2000=100)

Az **egyéb építmények** építésében a 2003. évinél nagyobb súlyú volt az új autópályák, autópályák építése, és megkezdődtek a 4-es metró építéséhez kapcsolódó munkálatok is. Repülőtér-rekonstrukciók történtek, vasútvonalak korszerűsítésével és az elővárosi közlekedés fejlesztésével párhuzamosan. A vízvezeték-felújítások mellett a szennyvízhálózat kiépítése is folytatódott.

Az **alágazatok** közül a szerkezetkész épület(rész), egyéb építmény termelése átlagon felül nőtt, mivel a termelésében meghatározó, legalább 250 főt foglalkoztató,

nagy szervezetek teljesítménye 54%-kal bővült. Az épületgépészeti szerelés termelési volumene gyakorlatilag nem változott, a befejező építés pedig 11%-kal visszaesett a 2003. évi magas bázishoz képest.

A **régiók** közül az észak-magyarországi, az észak-alföldi és a közép-magyarországi székhelyű vállalkozások építési tevékenységének volumene nőtt jóval – 6–13 százalékponttal – az átlag felett. Az északi és alföldi régiókban az autópálya-építés, Közép-Magyarországon a 42%-ban ide koncentrált lakásépítés volt a fejlődés motorja.

Az építőipari vállalkozások 2004 folyamán közel másfélszer annyi **szerződést** kötöttek, mint 2003-ban. Az épületek építésére megkötött szerződések volumene alig nőtt, míg az egyéb építményeké csaknem megduplázódott. A 2004. december végi szerződésállomány volumene közel duplája (978 milliárd forint) volt az előző évének, aminek háromnegyede egyéb építmények építésére kötött, és összességében 6,9 havi termelésnek felelt meg.

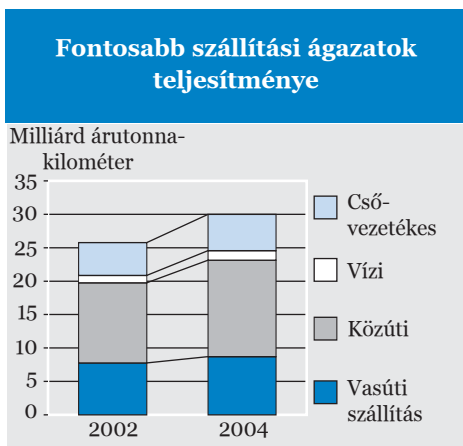
Szállítás, távközlés, informatika

A **szállítási ágazatokhoz** tartozó vállalkozások által **szállított áruk tömege** 2004-ben az előző évhez képest kismértékben csökkent. Az átlagos szállítási távolság számottevően emelkedett, így az **áru-tonna-kilométerben** mért teljesítmény is viszonylag jelentősen, 12%-kal nőtt. Valamennyi szállítási ágazat teljesítménye meghaladta az előző évit. A viszonylatok közül a nemzetközi szállítás növekedése volt nagyobb.

Belföldön a szállított árutömeg 3%-kal csökkent, az áru-tonna-kilométerben mért teljesítmény 4%-kal nőtt. A **nemzetközi áruszállításban** – a dinamikus exportteljesítménynek is köszönhetően – a szállított

árak mennyisége 5%-kal, az árutonnakilométer-teljesítmény 16%-kal bővült.

A **közúti fuvarozásban** az árutonnakilométerek 30%-át teljesítő, a **szállítási ágazatokon kívüli** vállalkozások az előző évinél több árut nagyobb távolságra szállítottak, de összességében a közutakon a szállított áruk tömege kismértékben csökkent, az árutonna-kilométerben kifejezett teljesítmény azonban 13%-kal nőtt.

A **távolsági személyszállításban** az utasok száma 1%-kal, az utaskilométer-teljesítmény 2%-kal növekedett. A teljesítmény növekedése belföldön minimális volt, nemzetközi viszonylatban viszont – a vasúti és a közúti személyszállítás visszaesése és a légi szállítás nagyarányú bővülése mellett – a teljesítmény 10%-kal emelkedett. A légi személyszállítás részesedése egy év alatt 2 százalékponttal 16%-ra nőtt, a közúti személyszállításé 45%, a vasúté 39% volt.

Budapest-Ferihegy repülőtérre összesen 112 ezer járat érkezett, illetve indult, ez kiemelkedő (26%-os) növekedés az előző évhez képest. A repülőtér utasforgalma 6,5 millió fő volt (ebből 3,2 millió MALÉV-utas), 29%-kal több mint 2003-ban. A diszkont-

légitársaságok forgalma 982 ezer fő volt, ez 11-szeres növekedést jelent az előző évhez képest. Aránya az összes utasforgalomból meghaladta a 15%-ot.

A **helyi személyszállítás** utasszámában és utaskilométerben mért teljesítménye kismértékben csökkent.

2004. december 31-én a **személygépkocsi-állomány** 2 millió 828 ezer darab volt. Az ország útjain Opel, Suzuki, Lada és Volkswagen gyártmányú személygépkocsikból futott a legtöbb. A személygépkocsi átlagéletkora – 1994 óta először – 11 év alá csökkent (10,9 év). A **Magyarországon első alkalommal forgalomba** helyezett személygépkocsi száma 256 ezer volt, a bázisév magas szintje után 7%-kal csökkent.

2004-ben is folytatódott a **vezetékes telefon-vonalak** számának 2000 óta tartó lassú csökkenése, az év végén 3 millió 575 ezer fővonalat tartottak nyilván, 38 ezerrel kevesebbet, mint egy évvel korábban. 100 lakosra 35 vonal jutott, amely alacsonyabb az EU-15 2003. végi átlagánál (56), de magasabb a 2004-ben csatlakozott tagállamokra jellemző 33-as értéknél.

A **mobiltelefon-előfizetések** száma 2001-ben haladta meg először a vezetékes telefonokét, és 2004 végén – a korábbi éveknél mérsékeltebb, 10%-os emelkedés után – már azok számának közel két és félszerese, 8 millió 727 ezer volt. A feltöltőkártyás előfizetések aránya egy év alatt 78%-ról 73%-ra csökkent. A mobiltelefonok elterjedtsége Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is magas, a növekedési ütem csökkenése is arra utal, hogy közeledik a telítettségi szinthez. 2003 végén az EU-15 átlagában 100 lakosra 84 mobil-előfizetés jutott, a 2004-ben csatlakozott tagállamokban átlagosan 62, hazánkban 78 (2004-ben 86).

2004-ben a vonalak számánál jobban csökkent a vezetékes hálózatból kiinduló **hívások** – internethívások nélkül mért – száma és időtartama: 7, illetve 6%-os mérséklődés volt tapasztalható. Ezzel szemben a mobilhívások száma 9, időtartama 21%-kal nőtt, tehát a 2003-ashoz hasonló, de a korábbi években tapasztalttól elmaradó ütemben. 2004 folyamán vezetékes telefonról 3 milliárd 43 millió beszélgetést kezdeményeztek, melyek összes időtartama 7,2 milliárd perc volt. Mobiltelefonról 5 milliárd 124 millió hívást indítottak, és ezek összes időtartama 7,5 milliárd percet tett ki, így először haladta meg a vezetékes beszélgetések – internethívások nélkül számított – idejét.

A nemzetgazdaság telekommunikációra fordított **kiadásainak** aránya a GDP-ben 5,5%. (Az EU-25 átlaga 2,6%.) Magas a telefonhívások költsége is. Egy helyi hívás percdíja Magyarországon az EU-25 átlagának 124%-a, egy belföldi távhívásé pedig 136%-a (és ezzel a legdrágább az unióban).

Az **internet-előfizetések** száma a korábbi éveknél mérsékeltebb, 18%-os növekedés után 2004 végére meghaladta a 740 ezret. A szélessávú hozzáférést biztosító xDSL és kábeltéves szolgáltatások együttes aránya egy év alatt 30-ról 50%-ra emelkedett, modemes kapcsolatot pedig már csak az előfizetők 38%-a használ, szemben az egy évvel korábbi 56%-kal. A drágább szélessávú előfizetések térnyerése miatt az internet-szolgáltatásokból származó árbevétel emelkedése (45%) jelentősen meghaladta az előfizetésszám növekedését, és elérte a 45 milliárd forintot.

Bár 2003-ban mintegy másfélszeresére nőtt az internethasználók száma, még mindig alacsony maradt az internet elterjedtsége hazánkban. Becslések szerint 2003-ban 100 lakosból 23 használta rendszeresen az internetet (2002-ben 16). Az EU-15-ben 100

lakosból 39, a tíz új tagállamban átlagosan 26 számított rendszeres felhasználónak. 2004-ben Magyarországon a háztartások 14%-a, a vállalkozásoknak pedig 78%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel. A közigazgatási intézmények esetében ez az arány 2003-ban 83% volt. A lakossági és vállalati internetlefedettség hazánkban a legalacsonyabbak közé tartozik a kibővült unióban (az EU-25 átlaga 42%, illetve 89%). Hasonlóan kedvezőtlen Magyarország helyzete a 100 lakosra jutó személyi számítógépek számát tekintve. Ugyanebben az évben Magyarországon a GDP 2,8%-át fordították információtechnológiai (számítógépek, szoftverek, szolgáltatások) kiadásokra, ami megegyezik az EU-25-re jellemző átlaggal.

A **postahivatalok** száma 2004 végén 2826 volt, ebből 172 működött Budapesten és 761 a vidéki városokban (2003-ban 728). A községekben működő posták száma két év alatt 2380-ról 1900-ra csökkent, mert 2003 szeptembere óta a 600 fő alatti településeken fokozatosan mobilposta-szolgálat váltja fel az állandó postahivatalokat. 2005 januárjában 946 település tartozott a hálózatba, amelyek közül 404-nek korábban nem volt postahivatala. A levélpostai küldemények száma megközelítette az 1,3 milliárdot, de az utóbbi évekre jellemző néhány százalékos növekedése 0,3%-ra mérséklődött. A csekk be- és kifizetések száma a 2003-ban mértnél gyorsabban, 6,9%-kal emelkedett. A postai csomagforgalom néhány évnyi stagnálás után 2003-ban 15, 2004-ben 25%-kal csökkent, így 7,1 millió darabot tett ki.

Kiskereskedelem

A **kiskereskedelmi üzletek száma** a több éve jellemző tendencia folytatásaként 2003-ban és 2004-ben is lassuló ütemben

nőtt. Az üzlethálózat számbeli növekedését jelentős szerkezeti átalakulás kísérte. A szerkezeti változások mögött mindenképp az új típusú, nagy alapterületű létesítmények térnyerése állt, s amíg 2003-ban e folyamat lefékeződése, addig 2004-ben újbóli élénkülése figyelhető meg.

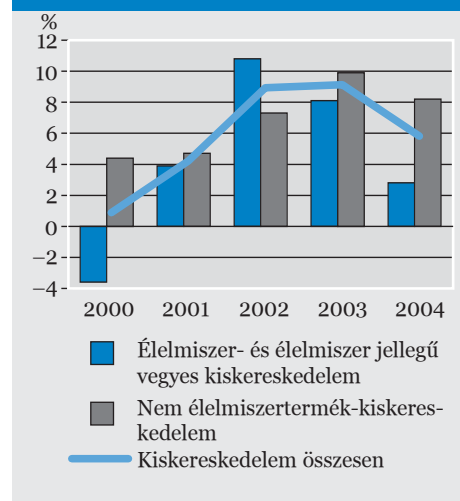
Területi vonatkozásban a több éve jellemző tendencia 2003–2004-ben felerősödött: az üzletszám bővülése 80%-ban, majd 85%-ban a közép-magyarországi régióra koncentrálódott. 2004 végén az üzletek 29%-a működött a közép-magyarországi régióban (19%-a a fővárosban), a dunántúli régiók, valamint az észak-magyarországi régió aránya 10-11% körül, az alföldi régióké 13-15% között alakult. (Ezek az arányok nagyjából megfelelnek a népesség területi eloszlásának.) A településtípusok közül a városok üzlethálózatának gyorsulásával szemben a községekben csökkenés tapasztalható (különösen markáns a 2000 főnél kevesebb lakosú településeken). 2003-ban 5, 2004-ben újabb 15 kistelepülés üzlettel való ellátottsága szűnt meg, így az ellátatlan települések száma 55-re emelkedett.

A **kiskereskedelem eladásainak** 2002–2003-ban felgyorsult növekedését 2004-ben lassulás követte. A forgalom volumene, miután az előző két évben 9-9% körüli mértékben bővült, 2004-ben 5,7%-kal lett nagyobb. A 2004. évi dinamika is jóval magasabb azonban az Európai Unió átlagánál. A 25 tagország közül kiemelkedett a balti államok kiskereskedelmének – kétszámjegyű – növekedése, illetve Németország és Olaszország eladásainak csökkenése.

A 2004-ben bekövetkezett lassulás az **élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem**ben volt különösen markáns, azon belül is a meghatározó élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmet

jellemezte. Az utóbbi csoportba tartozó üzletek – hipermarketek, szupermarketek, vegyesboltok – forgalmának növekedése, amely 2002–2003-ban kimagasló ütemet ért el, 2004-re erősen lefékeződött. E tendenciával ellentétben az élelmiszer-, ital-, dohányáruszakboltokban az előző két év csökkenő tendenciáját 2004-ben élénkülés váltotta fel. (A szakboltok forgalma azonban csak töredékét tette ki a vegyes termékkör forgalmazó üzletekének.) A két üzletcsoport együttes forgalmának volumene a 2002. évi 10,8%-os, majd a 2003. évi 8,1%-os emelkedés után 2004-ben 2,8%-kal nőtt.

A kiskereskedelmi forgalom változása
(az előző évhez képest)

A **nem élelmiszertermékek kiskereskedelme** egyenletesebb növekedést mutat: 2002-ben 7,3%-kal, 2003-ban 9,9%-kal, 2004-ben 8,2%-kal bővítette eladásait. Ebben a körben a bútort-, háztartási cikket-, építőanyag-üzletek bonyolították le a legnagyobb forgalmat. A növe-

kedés itt 2003-tól gyorsult fel, a 2004. évi eladások volumene egytizedével haladta meg az egy évvel korábbit. A könyv-, újság-, papíráru- és egyéb iparcikküzletekben évről évre nagymértékű, 2002–2003-ban kétszámjegyű, és 2004-ben is 9,3%-os volt a növekedés. A gyógyszerek eladása 2004-ben 5,4%-kal, míg a jóval kisebb értékű illatszereké közel negyedével lett nagyobb. Az iparcikk jellegű vegyes üzletekben erősen lefékeződött a növekedés, és 2004-ben mindössze 2,6%-ot tett ki. Ennél is jelentősebb volt a lassulás a textil-, ruházati és lábbeliüzletekben, ahol a 2004. évi forgalom volumene alig 1%-kal haladta meg az egy évvel azelőttit.

A **gépjármű-, járműalkatrész- és üzemanyag-eladások** – amelyet az EU egységes módszertana szerint nem tartalmaznak a kiskereskedelmi adatok – nagyságrendjüket tekintve a kiskereskedelmi forgalom mintegy negytedének felelnek meg. A gépjármű- és járműalkatrész-értékesítésben az évtized első éveire jellemző gyorsuló növekedést 2003-tól lassulás váltotta fel. A forgalom volumene a 2002. évi 22%-os emelkedés után 2003-ban 11%-kal, 2004-ben pedig 6,8%-kal lett nagyobb. (A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett járművek adatai szerint 2004-ben különösen erőteljes fel-futás volt tapasztalható a forgalomba helyezett motorkerékpárok számában, míg az új személygépkocsik forgalomba helyezése az előző évi szint körül alakult.) A gépjárműüzemanyag-töltő állomások értékesítésének növekedése évről évre jelentősen elmaradt a jármű- és alkatrész-forgalométól. Számottevően, 8%-kal csak 2002-ben nőtt forgalmuk volumene, 2003-ban viszont e szinten maradt, és 2004-ben is viszonylag mérsékelten, 3,2%-kal bővült.

Idegenforgalom, vendéglátás

A 2001. év világszerte visszaesést hozott a turizmusban, majd a további években is visszafogott volt a fejlődés. 2001 és 2003 között mindössze 1%-nyi volt a turistaérkezések számának növekedése: olyan tényezők hátráltatták a fejlődést, mint a 2001. szeptember 11-i terrortámadás, az iraki háború vagy a SARS-vírus terjedése. 2004 viszont rekordot döntött a turistaérkezések számát tekintve, ami 760 milliót ért el, 69 millióval, 10%-kal többet, mint 2003-ban.

Az **Európai Unió** 25 tagállamában 1,11 milliárd vendégéjszakát regisztráltak a szállodák és hasonló létesítmények 2004 januárja és szeptembere között. Ez 0,6%-os növekedés 2003 azonos időszakához képest. Kiemelkedő ütemben (30%-kal) nőtt a vendégéjszakák száma Észtországban és Lengyelországban. Nagyobb, 10–10%-os visszaesést könyveltek el Szlovákiában és Nagy-Britanniában.

Magyarországon 2000 és 2003 között 11%-kal bővült a **kereskedelmi szálláshelyek férőhely-kapacitása**. A 2004. évi adatok szerint 80 ezer szoba és 315 ezer férőhely várta a vendégeket július 31-én, 9%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A négy- és ötszintes szállodák férőhelyeinek száma 2000-hez képest másfélszeresére nőtt, az egyszintes szállodáké és a kempingeké csökkent.

A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek 27%-a a balatoni üdülőkörzetben, 14%-a Budapesten található. A szállodák esetében még nagyobb a koncentráció: a férőhelyek 32%-a található Budapesten, 27%-uk a Balatonnál. A kempingek férőhelyeinek több mint egyharmadát a Balatonnál regisztrálták.

A regisztrált **magánszállásadásban** 2004. július végén közel 44 ezer vendéglátó

több mint 240 ezer férőhellyel várta a vendégeket. A vendéglátók száma 2003-hoz képest 3, a férőhelyeké 2%-kal mérséklődött. Az összes magán szálláshelyen belül a falusi szálláshelyek kapacitása 6%-kal emelkedett, így a férőhelyek 82%-a a fizetővendéglátás, 18%-a a falusi szállásadás keretében állt a vendégek rendelkezésére. A fizetővendéglátás férőhelyeinek háromnegyede a balatoni üdülőkörzetre koncentrált, a falusi szállásadás férőhelyeinek eloszlása egyenletesebb. A falusi szállásadásban a legdinamikusabb növekedést a Tisza-tónál, illetve a mecseki és villányi üdülőkörzetben regisztrálták. A fizetővendéglátásban Sopron-Kőszeghegyalján bővítették a legmagasabb arányban a kapacitást.

Magyarországra 2004-ben 36,6 millió esetben lépett be **külföldi**. A **látogatók** kétharmada csak átutazik, bevásárol, kirándul, és nem tölt egy napnál hosszabb időt az országban. A látogatóknak csak körülbelül egytizede szállt meg a kereskedelmi szálláshelyeken 2004-ben. A vendégek egy része magán szálláshelyet vesz igénybe – 2004-ben 318 ezren –, vagy barátoknál, rokonoknál száll meg, vagy saját ingatlanal rendelkezik az országban. Kétévi csökkenés után ismét fellendülést mutat a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált **külföldi vendég-éjszakák** száma: 10,3 milliót tett ki, 3,5%-kal többet, mint 2003-ban, de kizárólag a szállodák érzékelték ezt a kereskedelmi szálláshelyek közül (9%-kal több vendég-éjszakát regisztráltak).

A kereskedelmi szálláshelyek által regisztrált **külföldi vendég-éjszakák** háromnegyedét az EU tagállamainak állampolgárai fizették ki. A legnagyobb küldőország a vendégéjszakák számának 8%-os visszaesése ellenére továbbra is Németország, a vendégéjszakák 32%-át német vendégek számlájára írták. Európán kívül a legjelentősebb az ameri-

kai és az izraeli vendégek hozzájárulása: 4,5, illetve 2,5%-a a vendégéjszakáknak.

A **magyar állampolgárok külföldi utazásainak** száma 2004-ben 17,6 millió volt, magasabb, mint korábban bármikor, és 23%-kal több, mint 2003-ban. A romániai és ukrán határszakaszon több mint duplájára, a szlovén és szerb szakaszon közel másfélszeresére nőtt a határforgalom, míg az osztrák és szlovák határszakaszon nem változott, a horvát határszakaszon pedig felére csökkent. A kiutazások célja sok esetben nem elsősorban a szabadidő eltöltése, hanem a bevásárlás.

A **belföldi vendégek** száma 3,2 millió volt a kereskedelmi szálláshelyeken, a belföldi vendég-éjszakák száma pedig 8,1 millió. A belföldi vendég-éjszakák száma a 2001 óta tartó növekedési tendenciát megtörve 2004-ben 4%-kal volt kevesebb, mint a megelőző évben. A legerőteljesebb csökkenést a kempingek szenvedték el, ahol 17%-os volt a visszaesés. A mutató csak a szállodák esetében emelkedett 2003-hoz viszonyítva, 2%-kal.

A **külföldi és belföldi** forgalmat együttesen vizsgálva a kereskedelmi szálláshelyeken töltött éjszakák száma a 2003. évi növekedést követően 2004-ben nem változott, 18,4 milliót tett ki. A fővárosban regisztráltak az összes vendégéjszaka harmadát (33%), a Balatonnál 22%-át; a Mátra-Bükk és Sopron-Kőszeghegyalja részesedése 5-6% volt. Budapesten jelentősen (17%-kal), a Dunakanyarban és Sopron-Kőszeghegyalján mérsékelten (3, illetve 2%-kal) nőtt a vendégéjszakák száma. A többi megfigyelt üdülőkörzetben mérséklődött a forgalom. A legnagyobb csökkenést (22%) a Tisza-tónál regisztráltak.

A külföldi vendégek átlagosan 3,2 napot töltöttek Magyarországon, a kempingekben és az üdülőházakban maradtak legtovább (6,3, illetve 5,3 napig). A belföldi vendégek **tartózkodási ideje** 2,5 nap, és az egyes

szállástípusok között nincsenek olyan különbségek, mint a külföldi vendégek esetében.

A vendégek több mint fele (56%-a) szabadidő-eltöltési **céllal** érkezett a kereskedelmi szálláshelyekre, ötödrészüket üzleti úton volt, 12%-uk konferencián vett részt, 6%-uk gyógy- és termálturisztikai szolgáltatásokat vett igénybe.

A leggyakrabban választott **szállástípus** a kereskedelmi szálláshelyek közül a szálloda. A vendégéjszakák 67%-át regisztrálták szállodák, 10%-át panziók; a fennmaradó közel egynegyedrészen a többi szálláshelytípus osztozott. A külföldi vendég-éjszakáknak jóval nagyobb részét (78%) regisztrálták szállodában, mint a belföldieknek (55%). A kempingekben a külföldiek szintén nagyobb arányban (13%) szálltak meg, mint a belföldi vendégek (5%). A többi szállástípus esetében a belföldi vendég-éjszakák részesedése jóval jelentősebb a külföldinél.

Javult a szállodák **szobakihasználtsága**: 2004-ben 46,6%-ot ért el, szemben a 2003. évi 43,7%-kal. A legmagasabb kihasználtságot az öt- és négycsillagos szállodák mutatták ki (60,5, illetve 58,3%), a legalacsonyabbat a kétszillagos házak (28,7%). A budapesti szállodákban átlagosan közel 13 százalékponttal volt magasabb a szobakihasználtság, mint az országos átlag: itt még a kétszillagos egységekben is 47,5%-os rátát értek el.

A **kereskedelmi szálláshelyek bevétele** 188 milliárd forint volt; ebből a szállásdíjbevételek 52, a vendéglátás bevételei 27, az egyéb bevételek 21%-ot tettek ki. Folytatódott a szállásdíjbevételek szerepének csökkenése, ezzel párhuzamosan a vendéglátás és egyéb bevételek hozzájárulásának erősödése. Az összes bevétel összehasonlító áron számolva 3 évnél visszaesés után 2004-ben ismét emelkedett, bár szerény mértékben, 2,5%-kal. Ezen belül a vendéglátás

bevételei 5,1, a szállásdíjbevételek 0,5%-kal haladták meg az előző évet.

A **folyó fizetési mérlegen** belül a turizmussal kapcsolatos tételek aktívuma 962 millió euró volt 2004-ben, 75%-a a 2003. évi adatnak. A devizabevételek a 2002. és 2003. évi 16, illetve 9%-os visszaesést követően 2004-ben 9%-kal csökkentek az egy évvel korábbihoz viszonyítva, a devizakiadások összege a 2002. évi nagyobb (11%-os) emelkedést követően 2003-ban 2%-kal, 2004-ben 1%-nál kisebb mértékben nőtt (folyó áron).

A **vendéglátóhelyek** száma 2004 végén 500 egységgel haladta meg az egy évvel korábbit, aminek eredményeként 55 600 fölé emelkedett. Közép-Magyarországon volt a legjelentősebb a növekedés, a Közép-Dunántúlon némi csökkenést lehetett tapasztalni. A vendéglátó egységek 90%-a a kereskedelmi vendéglátásba tartozott, közülük 73% étterem, cukrászda, 27%-uk bár, borozó volt. A közel 10%-ot képviselő munkahelyi vendéglátó egységek számának növekedése erőteljesebb (6%) volt, mint a kereskedelmi vendéglátásé (0,5%).

A vendéglátóhelyek összes forgalma 569 milliárd forintot tett ki, beleértve a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátó forgalmát (50,4 milliárd forintot) is. Az egységek arányának megfelelő a kereskedelmi és a munkahelyi vendéglátóhelyek forgalomból való részesedése: előbbi a forgalom 88%-át számlázta ki, utóbbi a további 12%-ot. A kereskedelmi vendéglátás egészében a forgalom volumene a 2003. évi 4%-os mérséklődés után 1,9%-kal emelkedett. A munkahelyi eladási forgalom 2002-ben és 2003-ban is közel tizedével bővült, 2004-ben a növekedés mértéke 16%-ot tett ki, így a vendéglátás forgalma összességében 3,4%-kal haladta meg a 2003. évet.

Ábrák jegyzéke

Élveszületési arány az anya korcsoportja szerint	8
Csecsemőhalandóság	10
Óvodások és tanulók a nappali képzésben.....	12
Kutatási-fejlesztési ráfordítások a GDP százalékában, 2003	15
Harmonizált munkanélküliségi ráta, 2004	17
Munkanélküliségi ráta nemenként	18
Foglalkoztatottsági arány és munkanélküliségi ráta régióként, 2004	18
A főbb jövedelmi tételek és a fogyasztás reálértékének változása az előző évhez képest	20
Egy főre jutó nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás	23
A háztartások pénzvagyona	24
A folyósított lakáscélú hitelek és támogatások összege	28
A közsatornán elvezetett szennyvíz mennyisége	30
Születéskor várható átlagos élettartam és ezer férfira és nőre jutó halálozás	31
Mozi- és színházlátogatás, könyvkölcsönzés, 2003.....	37
A GDP növekedése az előző év azonos negyedévéhez képest.....	41
A GDP és a beruházások növekedése	42
A GDP, a fogyasztás és a reálkereset növekedése	43
A GDP és a fogyasztás növekedése a 2000. év átlagához képest.....	43
Egy főre jutó bruttó hazai termék régióként, 2003.....	47
A folyó fizetési mérleg összetevői.....	52
A külkereskedelmi termékforgalom volumenváltozása	54
A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege.....	54
A külkereskedelmi árak és a cserearány változása.....	63
A fogyasztói árak növekedése az előző évhez képest.....	64
A GDP egységére jutó energiafelhasználás, 2003	66
Az építőipari termelés változása építményfőcsoportok szerint.....	72
Fontosabb szállítási ágazatok teljesítménye	73
A kiskereskedelmi forgalom változása	75

Táblák jegyzéke

Termékenységi mutatók	9
Ezer lakosra jutó főbb népmozgalmi adatok régiók szerint, 2004.....	11
A gyermeknevelési pénzbeli támogatások havi átlaga	23
Lakásépítés	27
Családsegítés, gyermekjóléti szolgálat.....	34
A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények.....	35
A GDP és a GNI alakulása.....	44
A hozzáadott érték megoszlása tulajdonosi szektorok szerint.....	45
A hozzáadott érték ágazati megoszlása.....	46
Energiafelhasználás.....	65
A fontosabb növények termésátlagai	67
Az ipari termelés és értékesítés megoszlása, 2004	70